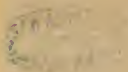
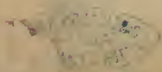

BIBLIOTECA

SEVERINI BOETII DE PHILOSO-
PHIÆ CONSOLATIONE.

EIVSDEM DE SCHOLASTICA DI-
SCIPLINA, QVI ALII QVO-
QVE AVTORI A' NON-
NVLLIS ADSCRI-
BITVR.

STVDIOSIS ADOLESCENTIBVS

Seuerini Boetii de philosophica consolatione opusculum, diligentia curaq; præcipua excussum iterũ ad uestros usus, Adolescẽtes studiodiss. publicamus. Cum quo; uti uos auctario quopiam prosequeremur, eiusdem Boetii de scolastica disciplina doctum absolutumq; libellum, ac uestris omnifariam profuturum usibus, non minori quoq; lucubratione castigatum, curaq; impressum, coniunximus. Sed quoniam complures etiam doctos uiros uidemus ambigere, non fuisse Boetium Seuerinum huius operis autorem, sed alium forte quempiam, qui ignoretur, iccirco liberã cuiq; tribuimus facultatem, ut id cui uelit ascribat, dummodo tamẽ sciat, qui copiosius ac doctius de disciplina eiusmodi disseruerit hactenus fuisse neminem. VALETE.

NICOLAVS CRESCIVS FLOREN-TINVS MONACHVS CISTERCIENSIS ANTONIO LANFREDINO FLORENTINO CIVI ILLVSTRI .S.

VLTA QVIDEM sunt antoni lāfrediñe. & ī philosophia, & ī theologia, cū obscure dicta, tū ad co-gnoscēdū difficilia, illæ tñ ī primis celebres de fato, de btā uita, de diuina ꝑnotiōe, atq; ꝓuidētia q̄stiōes anci-piti itelletu legētiū pleros q; i deteriorē sensum transuersos agūt. Quæ quāquā sūt à nōnullis ita accurate disputata, atq; copiose illustrata, ut nullus uideatur relictus dubitādi locus, iis tñ de rebus accuratius, grauius, lucidius, nemo, q̄ Seuerinus Boetius disseruit, uir (me quidē iudice) omniū suæ ætatis doctissimus. Qui cū i multiplici disciplinarū genere, nō pauca scripserit, uoluit ēt tū i hoc libro quē de philosophiæ cōsolatiōe, tū i iis, quos de Trinitate, & de duabus naturis CHRISTI Inscripsit, bono periculo expiri, quātū i sacris litteris ꝓfecisset. Sed erat hic liber adeo sæculorū icuria iā d̄prauatus, ut nullus sui autoris nitor, nullusq; ꝓpe cultus agnosceretur. Qui cū supioribus ānis restitutionē sui posceret, multo pluribus uulneribus affectus ē Nāq; mutilus, iuersus, & à se plurimū mutatus ꝓdiit ab

impressoribus in manus hominum cum commentariis quae falso Diuo Thommae Aquinati ascribuntur. Rogatus itaq; ut hunc ipsum Boetii librum emendarem, ac pristinae integritati quoad possem, restituerem, id eo libentius feci, quòd materia de qua agebatur, ea profecto est, quae religiosum uirum maxime deceat. Vsus est autem in hoc opere Boetius eo dicendi genere, quod nõ minus ornatum, q̃ graue, & philosophiae maxime accomodatum uideatur. Est praeterea uarium, eòq; iucundum, quòd nunc soluta oratione grauissime disputat, nunc metro elegantius ludit. Id igitur opus nostra cura, ac diligentia, qualecunq; est emendatum, tibi Lanfredine uir ornatissime nuncupamus. non ea ratione, ut existimem eius lectionem posse multum tuae eruditioni addũcere, sed ut tuo patrocinio in enchiridii typum astrictum, honestius, ac tutius in uulgus exiret. Vt inde facile iudicari possit, quantum inter priorem illũ, & hunc nostrum librum intersit. Quod si tu probaueris; satis à me omnibus factum esse iudicabo. Vale.

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER PRIMVS.

ARMINA QVI quondã ſtudio florente pegi,
Flebilis heu mœſtos cogor ini re modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcri benda Camenæ,
Et ueris élegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit per uincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.
Gloria felicis olim uiridisq; iuuentæ.
Solantur mœſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem iuſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtiui funduntur uertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mœſtis ſæpe uocata uenit.
Heu heu ꝙ ſurda miſeros auertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæua negat.
Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret,
Penè caput triſtis merſerat hora meum.

Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum,
Protrahit ingratas impia uita moras.
Quid me felicem totiens iactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

HÆc dum mecum tacitus ipse reputarē, querimoniamq; lacrimabilē stili officio designarē, astitisse mihi supra uerticē uisa est mulier reuerendi ad modū uultus, oculis ardentibus, & ultra cōmunem hominum ualentiā perspicacibus, colore uiuido, atq; inexhausti uigoris, quāuis ita æuiplena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis, statura discretionis ambiguæ. Nā nunc quidē ad cōmunem sese hominū mensurā cohibebat. nunc uero pulsare cœlum summi uerticis cacumine uidebatur, quæ cum caput altius extulisset, ipsum etiā cœlū penetrabat, respicientiumq; hominū frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubiliq; materia perfectæ, quas, uti post eadē ꝓdente cognoui, suis manibus ipsa texuerat. Quarum speciem, ueluti fumosas imagines solet, caligo quædam neglectæ uetustatis obduxerat. Harū in extremo margine. ϖ. græcum, in supremo uero. θ. legebatur intextum, atq; inter utrasq; literas in scalarum modū gradus quidam insigniti uidebantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset ascensus. Eandem tamen uestem uiolentorum quorundam sciderant manus, & particulas, quas quiq; potuit, abstulerant. Et dextera quidem eius libellos, sceptrum uero sinistra gestabat. Quæ ubi poeticas musas uidit, nostro assistentes toro, fletibusq; meis uerba dictantes, commota paulisper, ac toruis inflammata luminibus, quis inquit has scœni-

cas, meretriculas ad hunc agrum permisit accedere? quæ dolores eius non modo nullis fouerent remediis, uerum dulcibus insuper alerent uenenis. Hæ sunt enim, quæ infructuosis affectuum spinis uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem prophanum (uti uulgo solitum) nobis blanditiæ uestræ detraherent, minus moleste ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderetur. Hūc uero Eleaticis, atque Academicis studiis innutritum. Sed abite potius Sirenes usque in exitium dulces, meisq; eum musis curandum, sanandumq; relinquite. His ille chorus increpitus deiecit humi mæstior uultum, confessusq; rubore uerecundiam, limen tristis excessit. At ego cuius acies lacrimis mersa caligarat, ne dinoscere possem, quæ nam hæc esset mulier tam imperiosæ autoritatis, obstupui, uisuq; in terrā defixo, quidnam deinceps esset actura, expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens in extrema lectuli mei parte consedit, meumq; intuens uultum luctu grauem, atq; in humum mœrore deiectum, his uersibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

H Eu quàm præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta
Tendit in externas ire tenebras.
Terrenis quotiens flatibus acta
Crescit in immensum noxia cura.
Hic quondam cœlo liber aperto
Suetus in æthereos ire meatus
Cernebat rosei lumina Solis,

Visebat gelidæ sidera Lunæ.
Et quæcunque uagos stella recursus,
Exercet uarios flexa per orbes.
Comprehensam numeris uictor habebat.
Quin etiam causas, unde sonora
Flamina solicitent æquora ponti,
Quis uoluat stabilem spiritus orbem,
Vel cur hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu.
Quis ueris placidas temperet horas,
Vt terras roseis floribus ornet.
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus grauidis influat uuis,
Rimari solitus, atque latentis
Naturæ uarias reddere causas.
Nunc iacet effœto lumine mentis.
Et pressus grauibus colla catenis,
~~Declinemq; gerens pondere uultum,~~
~~Cogitur heu stolidam~~ cernere terram.

S*Ed medicinæ inquit potius tempus est quam querelæ. Tum uero totis in me intenta luminibus, tu ne ille es ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in uirilis animi robur euaseras? Atqui talia contuleramus arma, quæ nisi prius abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur. Agnoscis ne me? Quid taces? pudore an stupore siluisti? mallem pudore, sed te (ut uideo) stupor oppressit. Cumq; me non modo tacitum, sed elinguem prorsus, mutumq; uidisset, admouit pectori meo leniter manum. Et nibil inquit pericli est, lethargum patitur communem illusarum*

mentium morbum. Sui paulisper oblitus est. Recordabitur facile, siquidem nos ante cognouerit. Quod ut possit, paulisper lumina eius mortalium rerum nube caligantia tergamus. Haec dixit, oculosq; meos fletibus undantes, contracta in rugam ueste, siccauit.

TVnc me discussa liquerunt nocte tenebrae,
Luminibusq; prior rediit uigor.
Vt cum praecipiti glomerantur sidera choro.
Nimbosisq; polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum coelo uenientibus astris
Desuper in terram nox funditur.
Hanc si threicio boreas emissus ab antro,
Verberet, & clausum reseret diem,
Emicat & subito uibratus lumine Phoebus,
Mirantes oculos radiis ferit.

HAud aliter tristitiae nebulis dissolutis hausi coelum, & ad cognoscendã medicantis faciẽ, mentem recepi. Itaq; ubi in eam deduxi oculos, intuitumq; defixi, respicio nutricem meam, in cuius ab adolescẽtia laribus uersatus fueram, philosophiam. Et quid inquam tu in has exilii nostri solitudines? O omnium magistra uirtutum supero cardine delapsa uenisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An inquit illa te ò alumne desererem, nec sarcinam, quã mei nominis inuidia sustulisti communicato tecum labore partirer? Atqui philosophiae fas non erat incomitatum relinquere iter innocentis, meam scilicet criminationem uererer, & quasi nouum aliquid acciderit, perhorrescerem. Nunc enim primum censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapiẽtiã? Non ne

apud ueteres quoque, ante nostri Platonis ætatem magnum sæpe certamen, cum stultitiæ temeritate certauimus? eodemq; superstite præceptor eius Socrates iniuste uictoriam mortis me astante promeruit? Cuius hæreditatem cum deinceps Epicureum uulgus ac Stoicum, cæteriq; pro sua quisq; parte raptum ire molirentur, meq; reclamantem, renitentemq; uelut in partem prædæ traherent, uestem quam meis texueram manibus, disciderunt, arreptisq; ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus, quoniam quedam nostri habitus uestigia uidebantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum prophanæ multitudinis errore peruertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis uenenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, nouisti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec peruetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quòd nostris moribus instituti studiis improborū dissimillimi uidebantur. Itaq; nihil est quod admirere, si in hoc uitæ salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est, quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere, ac passim limphante raptatur. Qui si quando contra nos aciem struens ualentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit. Illi uero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus uilissima rerum quæq; rapientes, securi totius furiosi tumultus, eoq; uallo muniti, quo grassanti

ſtultitiæ aſpirare fas non ſit.

Q Viſquis compoſito ſerenus æuo,
Fatum ſub pedibus ægit ſuperbum,
Fortunamq; tuens utranq; rectus,
Inuictum potuit tenere uultum,
Non illum rabies minæq; ponti,
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quotiens uagus caminis,
Torquet fumificos Veſeuus ignes,
Haud celſas ſoliti ferire turres,
Ardentis uia fulminis mouebit.
Quid tantum miſeri feros tyrannos,
Mirantur ſine uiribus furentes?
Nec ſperes aliquid nec extimeſcas,
Exarmaueris impotentis iram.
At quiſquis trepidus pauet uel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuiq; iuris,
Abiecit clypeum, locoq; motus
Nectit qua ualeat trahi catenam.

S Entis ne inquit hæc, atq; animo illabuntur tuo? Es ne ὄνος λύρας? Quid fles? Quid lacrimis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis expectas, oportet ut uulnus detegas. Tũ ego collecto in uires animo. An ne adhuc eget admonitiõe, nec p ſe ſatis eminet fortunæ in nos ſæuientis aſperitas? Nihil ne te ipſa loci facies mouet? Hæccine eſt biblyotheca, quã certiſſimã tibi ſedem noſtris in laribus ipſa delegeras? in qua mecũ ſæpe reſidens de diuinarum humanarumq; rerũ ſcientia diſſerebas? Talis habitus, taliſq; uultus erat cũ tecum

naturæ secreta rimarer, cum mihi siderũ uias radio describeres, cũ mores nostros, totiusq; uitæ rõnem ad cœlestis ordinis exemplar formares. Hæccinæ premia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc sñiam Platonis ore sanxisti, beatas fore Respu. si eas uel studiosi Sapiẽtiæ regerẽt, uel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu eiusdẽ uiri ore hãc sapientibus capessendæ reipublicæ necessariã causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisq; ciuibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis, ac pernitiem ferrent. Hanc igitur autoritatem secutus, quod à te inter secreta ocia didiceram, trãsferre in actum publicæ administrationis optaui. Tu mihi & qui te sapientium mẽtibus inseruit Deus cõscii, nullum me ad magistratũ nisi cõmune bonorũ omnium studiũ detulisse. Inde cum improbis graues inexorabilesq; discordiæ, & qđ cõscientiæ libertas habet, ꝓ tuẽdo iure spreta potentũ semper offensio. Quotiens ego Conigastũ in imbecillis cuiusq; fortunas impetũ facientẽ obuius excœpi? Quotiens Triguillã regiæ præpositum domus ab incepta perpetrataq; iam prsus iniuria deieci? Quotiẽs miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorũ semꝑ auaritia uexabat, obiecta periculis autoritate protexi? Nunq̃ me ab iure ad iniuriã quisq̃ detraxit. Prouincialiũ fortunas, tum priuatis rapinis, tum publicis uectigalibus pessundari, non aliter q̃ qui patiebantur, indolui. Cũ acerbæ famis tẽpore grauis atq; inexplicabilis indicta coẽptio, ꝓfligatura inopia Campaniam ꝓuinciã uideretur, certamẽ aduersum præfectũ pretorii, cõmunis commodi ratione suscepi, rege cognoscẽte cõtendi, & ne coemptio exigeretur, euici. Paulinũ

consularem uirum, cuius opes palatinæ canes iam spe atq; ambitione deuorassent, ab ipsis biantium faucibus traxi. Ne Albinũ consularem uirũ præiudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me tyranni delatoris opposui. Satis' ne uideor in me magnas exacerbasse discordias? sed eẽ apud cæteros tutior debui, q mihi amore iustitiæ nihil apud Aulicos quo magis essem tutior seruaui. Quibus aũt deferẽtibus perculsi sumus? quorũ Basilius unus olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis alieni æris necessitate cõpulsus est. Opilionẽ uero atq; Gaudentiũ cũ ob iniurias, atq; multiplices fraudes ire in exiliũ regia cẽsura decreuisset, cũq; illi parere nolẽtes sacrarũ sese ædium defensione tuerentur, cõpertumq; id regi foret, edixit, ut nisi infra præscriptũ diem Rauẽna urbe decederẽt, notas insigniti frõtibus pellerentur. Quid huic seueritati posse astrui uidetur? Atqui eodẽ die deferentibus eisdem nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur, nostræ ne artes ita meruerunt, an illos accusatores iustos fecit præmissa dãnatio? Ita' ne nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocẽtiæ, at accusantiũ utilitatis? At cuius criminis arguimur? summã quæris? Senatum dicimur saluũ esse uoluisse. Modũ desideras? delatorẽ, ne documenta deferret, quibus senatũ lesæ maiestatis reũ faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ò magistra censes? inficiabimur crimen' ne tibi pudori simus? At uolui, nec unq̃ uelle desistam, fatebimur. Sed impediẽdi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas uocabo? ille qdem suis de me decretis uti hoc nefas esset effecerat, sed sibi semper mẽtiens imprudentiam

tia, rerũ merita nõ poteſt immutare. Nec mihi Socratico decreto fas eẽ arbitror, uel occuluiſſe ueritatẽ, uel conceſſiſſe mendaciũ. Verum id quomodo ſit tuo ſapientumq; iudicio æſtimandum relinquo. Cuius rei ſeriem atq; ueritatem, ne latere poſteros queat, ſtilo ẽt memoriæq; mandaui. Nã de compoſitis falſó literis, quibus libertatem arguor ſperaſſe romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum cõfeſſione delatorum, quod in omnibus negociis maximas uires habet, uti licuiſſet. Nã quæ ſperari reliqua libertas põt? Atq; utinam poſſet ulla. Reſpondiſſem Canii uerbo, qui cum à Ca. Cæſare Germanici filio conſcius cõtra ſe factæ cõiurationis fuiſſe diceretur, ſi ego inqt ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re nõ ita ſenſus noſtros mœror hebetauit, ut impios ſcelerata contra uirtutem querar molitos, ſed quæ ſperauerint effeciſſe uehemẽter admiror. Nam deteriora uelle, noſtri fuerit fortaſſe defectus, poſſe aũt contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſq; cõceperit, iſpectãte, Deo monſtri ſimile eſt, unde haud iniuria tuorum quidam familiarium quæſiuit. Siqdem Deus inquit eſt, unde mala, bona uero unde, ſi non eſt? Sed f:: fuerit nefarios homines, qui bonorũ omniũ totiusq; ſenatus ſanguinẽ petunt, nos ẽt, quos propugnare bonis, ſenatuiq; uiderãt perditũ ire uoluiſſe. Sed num idem de patribus quoq; merebamur? Meminiſti (ut opinor) quoniam me dicturum quid facturum ue præſens ipſa ſemper dirigebas. Meminiſti inq̃ Veronæ cũ rex auidus cõmunis exitii, maieſtatis crimẽ in Albinũ delatũ ad cunctum ſenatus ordinem trãsferre molitur, uniuerſi innocentiã ſenatus quanta mei

periculi securitate defenderim. Scis me hæc & uera, ꝓferre, & in nulla unquam mei laude iactasse. Minuit. n. quodã modo se probantis cõscientiæ secretũ, quoties ostentando quis factũ recipit famæ pretiũ. Sed innocentiã nostrã quis exceperit euẽtus uides. Pro ueræ uirtutis premiis falsi sceleris pœnas subimus. Et cuius unquã facinoris manifesta confessio ita iudices habuit in seueritate concordes, ut non aliquos uel ipse humani error ingenii, uel fortunæ cõditio cunctis mortalibus incerta summitteret? Si inflammare sacras ædes uoluisse, si sacerdotes impio iugulare gladio, si bonis omnibus necẽ struxisse diceremur, præsentẽ tamẽ sententia confessum cõuictũ ue punisset. Nũc quingentis fere passuum millibus procul moti atq; indefensi ob studiũ propẽsius in Senatũ morti ꝓscriptioniq; dãnamur. o meritos de simili crimine neminẽ posse cõuinci. Cuius dignitatem reatus ipsi ẽt qui detulere uiderunt. Quam uti alicuius sceleris admixtione fuscarent, ob ambitũ dignitatis sacrilegio me cõscientiam polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis omnem rerũ mortaliũ cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locũ eẽ fas nõ erat. Instillabas. n. auribus cogitatiõibusq; quotidie meis Pythagoricũ illud. Nec conueniebat uilissimorum me spirituũ præsidia captare, quem tu in hanc excellentiã cõponebas, ut consimilem Deo faceres. Præterea penetral innocens domus, honestissimorũ cœtus amicorũ, socer Simmachus sanctus & æque actu ipso reuerẽdus ab oĩ nos huius criminis suspitiõe defẽdũt. Sed o nefas. Illi uero de te tãti criminis fidẽ capiunt, atq; hoc ipso affines fuisse uidemur maleficio

q̄d tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi pro fuisse tuam reuerentiam, nisi ultro tu mea potius offensiōe lacereris. At uero hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum nō rerū merita, sed fortunæ spectat euentum, eaq; tantum iudicat esse prouisa, quæ felicitas cōmendauerit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, q̄ dissonæ multiplicesq; sententiæ piget reminisci. Hoc tantum dixerim ultimam esse aduersæ fortunæ sarcinam quod dum miseris aliquod crimen affigitur, quæ perferunt meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium suppliciū tuli. Videre autem uideor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiaq; fluitantes, perditissimum quēq; nouis delationum fraudibus imminentem. Iacere bonos nostri discriminis terrore pstratos. Flagitiosum quēq; ad audendum quidē facinus impunitate, ad efficiendum uero premiis incitari. Insontes autem nō modo securitate, uerum ipsa etiam defensione priuatos. Itaq; libet exclamare.

O Stelliferi conditor orbis.
Qui perpetuo nixus solio.
Rapido cœlum turbine uersas.
Legemq; pati sidera cogis.
Vt nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris obuia flammis,
Condat stellas luna minores,
Nunc obscura pallida cornu,

Phœbo propitior lumina perdat.
Et qui primæ tempore noctis
Agit algentes hesperus ortus.
Solitas iterum mutat habenas.
Phœbi pallens lucifer ortu.
Tu frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breuiore mora,
Tu cum feruida uenerit æstas,
Agiles noctis diuidis horas.
Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas boreæ spiritus aufert,
Reuehat mitis zephyrus frondes,
Quæq; arcturus semina uidit
Sirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum,
Linquit propriæ stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respuis actus,
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica uersat
Fortuna uices? premit insontes
Debita sceleri noxia pœna?
At peruersi resident celso
Mores solio, sanctaq; calcant
Iniusta uice colla nocentes.
Latet obscuris condita uirtus
Clara tenebris, iustusq; tulit
Crimen iniqui.
Nil periuria, nil nocet ipsis
Fraus mendacii compta colore.

Sed cum libuit uiribus uti,
Quos innumeri metuũt populi.
Summos gaudent subdere reges
O iam miseras respice terras.
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non uilis
Homines quatimur fortunæ salo.
Rapidos rector comprime fluctus.
Et quo cœlum regis immensum
Firma stabiles fœdere terras.

HÆc ubi continuato dolore delatraui, illa uultu placido, nihilq; meis questibus mota, Cum te inquit mœstum, lachrimantemq; uidissem, ilico miserum, exulemq; cognoui. Sed quam id longinquum esset exilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu quam procul a patria nõ quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mauis, te potius ipsa pepulisti, Nam id quidem de te nunquam cuiquam fas fuisset. Si enim cuius oriundus sis, patriæ reminiscaris, non uti quondam Atheniẽsium multitudinis imperio regitur, sed

Qui frequentia ciuium non depulsione lætatur. Cuius agi frœnis, atque obtẽperare iustitiæ summa libertas est. An ignoras illã tuæ ciuitatis antiquissimam legem, qua sancitum est, ei ius exulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit. Nã qui uallo eius, ac munimine cõtinetur, nullus metus est, ne exul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam uelle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque nõ tã me loci huius, quam tua facies mouet. Nec Bi

blyothecæ potius cōptos ebore ac uitro pietis, q̄ tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorū sententias collocaui. Et tu quidem de tuis ī cōmune bonū meritis uera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi pauca dixisti. De obiectorum tibi uel honestate, uel falsitate, cunctis nota memorasti. De sceleribus, fraudibusq; delatorum recte tu quidem strictim attingendum putasti, quod ea melius, uberiusq; recognoscentis omnia uulgi ore celebrentur. Increpuisti etiā uehemēter iniusti factum senatus. De nostra etiā criminatiōe doluisti, læsæ quoq; opinionis damna fleuisti. Postremus aduersus fortunā dolor incanduit, cōquestusq; es nō æqua meritis premia pensari. In extremo musæ seuientis, uti quæ cœlū, terras quoq; pax regeret, uota posuisti. Sed quoniā plurimus tibi affectuū tumultus incubuit, diuersumq; te dolor, ira, mœror distrahūt, uti nūc mētis es, nōdū te ualidiora remedia cōtingūt. Itaq; lenioribus paulisper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influētibus īduruerūt, ad acrioris ui medicaminis recipiēdā tactu blādiore mollescāt.

C Vm Phœbi radiis graue,
Cancri sidus inæstuat,
Tum qui larga negantibus,
Sulcis semina credidit.
Elusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus uiolas petas,
Cum feuis aquilonibus

Stridens campus inhorruit.
Nec quæras auida manu
Vernos stringere palmites.
Vitis si libeat frui,
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis deus.
Nec quas ipse cohercuit
Misceri patitur uices.
Sic quod præcipiti uia
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

PRimum igitur pateris ne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere, atque tentare, ut qui modus sit tuæ curationis intelligam, Tu uero arbitratu inquam tuo quæ uoles, ut me responsurum rogato. Tum illa, huncine inquit mundum temerariis agi, fortuitisque casibus putas? An ullum credis ei inesse regimen rationis? Atqui inquam nullo existimauerim modo, ut fortuita temeritate tam certa moueantur. Verum operi suo conditorem præside re deum scio. Nec unquam fuerit dies qui me ab hac sententiæ ueritate depellat. Ita est inquit. Nam id etiam paulo ante cecinisti, hominesque tantum diuinæ exortes curæ esse deplorasti. Nam de cæteris, quin ratione regerentur nihil mouebare. Papę autem uehementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus, ægrotes. Verum altius perscrutemur, nescio quid abesse coniecto. Sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus gubernacu-

lis regatur etiam aduertis? Vix inquam rogationis tuę sententiam nosco, nedum ad inquisita respondere queam. Num me inquit fefellit abesse aliqd, per quod uelut hiante ualli robore in animũ tuum perturbationũ morbus irrepserit? Sed dic mihi, meministi'ne qui sit rerum finis? quõ ue totius naturæ tendat intentio? Audieram inquam, sed memoriam mœror hebetauit. At qui scis unde cũcta processerint? Noui inquã deumq; esse respondi. Et quid fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis ignores? Verũ hi perturbationum mores, & ea ualentia est, ut mouere quidem loco hominem possint, conuellere autẽ sibiq; totum extirpare non possint. Sed hoc quoq; respondeas uelim, hominẽ ne te eẽ meministi? Quid ni inqꝫ meminerim? Quid igitur homo sit poteris ne ꝓferre? Hoccine interrogas, an esse me sciam rationale animal, atq; mortale? Scio, & id me esse confiteor. Illa, nihil ne te aliud esse nouisti? Nihil. Iãm scio inquit tui morbi aliã uel maximam causam, quid ipse sis nosse desisti. Quare plenissime uel ægritudinis tuæ rationem, uel aditum recõciliandæ sospitatis inueni. Nam quoniam tui obliuione confunderis, & exulẽ te, & expoliatũ propriis bonis esse doluisti. Quoniam uero quis sit rerum finis ignoras, nequã homines, atq; nefarios potentes felicesq; arbitraris. Quoniam uero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es, has fortunarũ uices existimas sine rectore fluitare, magnæ non ad morbũ modo, uerum ad interitum quoq; causæ. Sed sospitatis autori grates, quod te nondum totum natura destituit. Habemus maximum tuæ fomitẽ salutis, ueram de mundi guberna-

tione sententiam, quod eam non casuum temeritati, sed diuinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Iam tibi ex hac minima scintillula uitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est, & eam mentium constat esse naturam, ut quotiens abiecerint ueras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo uerum illum confundit intuitum, hanc paulisper lenibus, mediocribusq; fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem ueræ lucis possis agnoscere.

N Vbilus atris
Fundere possunt
Si mare uoluens
Misceat æstum,
Parsq; serenis
Mox resoluto
Visibus obstat:
Montibus altis
Sæpe resistit:
Obice saxi,
Tu quoq; si uis
Cernere uerum,
Carpere callem,
Pelle timorem
Nec dolor adsit.
Vinctaq; frœnis

Condita, nullum
Sidera lumen.
Turbidus auster
Vitrea dudum,
Vnda diebus
Sordida cœno,
Quiq; uagatur
Defluus amnis
Rupe soluti

Lumine claro
Tramite recto
Gaudia pelle.
Spemq; fugato.
Nubila mens est.
Hæc ubi regnant.

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER SECVNDVS.

OST HÆC PAVlisp obticuit, atq; ubi attentionē meā modesta taciturnitate collegit sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ cās; habitūq; cognoui, fortunæ prioris affectu desiderio q; tabescis, ea tātū animi tui statū, sicuti tu tibi fingis mutata puertit. Intelligo multiformes illius pdigii fucos, & eo usq; cū his, quos eludere nititur, blandissimā familiaritatē, dū intolerabili dolore cōfundat, quos isperata reliquerit. Cuius si naturā, mores, ac meritū reminiscare, nec habuisse te i ea pulchrū aliqd, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror haud multū tibi hæc i memoriā reuocare laborauerim. Solebas. n. pñtē quoq;, blādientēq; uirilibus icessere uerbis, eāq; de nr̃o adyto platis isectabare sētētiis. Verū oīs subita mutatio rerū nō sine quodā quasi fluctu cōtingit aīorum. Sic fcm̃ est, ut tu quoq; paulisp à tua trāqllitate discesseris. Sed tps est haurire te aliqd ac degustare molle, atq; iucundū, qd ad iteriora trāsmissum ualidioribus haustibus uiā fecerit. Adsit igitur

Rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantũ recto calle procedit, cũ nostra instituta non deserit, cumque hac musica laris nostri uernacula nunc leuiores, nunc grauiores modos succinat. Quid est igitur ò homo, quod te in mæstitiã luctumq; deiecit? nouũ credo aliquid, inusitatumq; uidisti. Tu si fortunã putas erga te eẽ mutatã, erras. Hi semp eius mores, hæc natura est. Seruauit circa te propriã potius in ipsa sui mutabilitate cõstantiã. Talis erat cum blãdiebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti cæci numinis ambiguos uultus. Quæ sese adhuc uelat aliis, tota tibi prorsus inotuit. Si pbas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiã perhorrescis, sperne, atq; abiice perniciosa ludentem. Nã quæ nunc mœroris tibi causa tãti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliqt enim te, quam nõ relicturam nemo unq̃ poterit esse securus. An uero tu pretiosam æstimas abituram felicitatẽ, & chara tibi est fortuna præsens, nec manẽdi fida, & cũ discesserit allatura mœrorem? Quod si nec ex arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiẽs facit, quid est aliud fugax, quàm futuræ quoddam calamitatis inditium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur, eademq; in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremo æquo animo toleres oportet, quicquid intra fortunæ aream geritur, cum semel iugo eius colla summiseris. Quòd si manendi abeundiq; scribere legẽ uelis ei quã tu dominã spõte elegisti, nõne iniurius fueris, & impatientia sortem exacerbabis; quam permutare nõ

possis? Si uentis uela committeres, nō quo uoluntas peteret, sed quo flatus impelleret, ꝓmouereris. Si aruis semina crederes, feraces inter se annos sterilesq; pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu uero uoluentis rotæ impetum retinere conaris? At omnium mortalium stolidissime si manere incipit fors esse desistit.

H Æc cum superba uerterit uices dextra,
Et æstuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos sæua proterit reges,
Humilemq; uicti subleuat fallax uultum,
Non illa miseros audit, haud curat fletus,
Vltroq; gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, sic suas probat uires.
Magnumq; suis monstrat ostentum, si quis
Visatur una stratus, hac felix hora.

V Ellem aūt pauca tecū fortunæ ipsius uerbis agitare. Tu igitur an ius postulet, aīaduertere. Quid tu o hō reā me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus iniuriā? Quæ tua tibi detraximus bona? Quouis iudice de opū dignitatūq; mecū possessione contende. Et si cuiusq mortaliū ꝓpriū qd horū esse mōstraueris, ego iam tua fuisse quæ repetis sponte concedam. Cum te matris utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemq; suscepi, meis opibus foui, & quod te nunc impatientem nostri facit, fauore prona indulgentius educaui, & omnium quæ mei sunt iuris affluentia, & splendore circumdedi, nunc mihi retrahere manum libet. Habes gratiā uelut usus alienis, nō habes ius querelæ, tanquam pror

ſus tua perdiderit. Quid ergo ingemiſcis? nulla tibi à nobis illata eſt uiolentia. Opes, honores, cæteraq; taliũ mei ſunt iuris. Dominam famulæ cognoſcunt, mecum ueniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affirmem ſi tua forent, quæ amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. An ego ſola meum ius exercere prohibeor? Licet cœlo proferre lucidos dies, eoſdemq; tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ uultum, nunc floribus frugibusq; redimire, nunc nimbis frigoribusq; confundere. Ius eſt mari, nunc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominũ cupiditas alligabit? Hæc noſtra uis eſt. Hunc continuum ludũ ludimus. Rotam uolubili orbe uerſamus. Infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Aſcende ſi placet, ſed ea lege, ne uti cum ludicri mei ratio poſcet, deſcendere iniuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas Crœſum regem Lidorum Cyro pauloante formidabilem, mox deinde miſerandum regi flammis traditũ miſſo cœlitus imbre defenſum? Num te præterit Paulum Perſes regis à ſe capti calamitatibus pias impẽdiſſe lachrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna uertentem. Nonne adoleſcentulus.

Δύο τοὺς πίθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν τὸν δ' ἕτερον καλ[ῶν]
duo dolia, malorum quidem unum, alterum uero bonorum.

In Iouis limine iacere didiciſti? Quid ſi Uberius de bonorũ parte ſumpſiſti? Quid ſi à te nõ tota diſceſſi? Quid ſi hæc ipſa mei mutabilitas iuſta tibi cã eſt ſperandi meliora. Tamen ne animo cõtabeſcas, & intra cõe omnibus regnum locatus, proprio iure uiuere deſideres.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus uersat harenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cœlo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamuis uota libens excipiat deus
Multi prodigus auri,
Et claris auidos ornet honoribus
Nil iam parta uidentur.
Sed quesita uorans sæua rapacitas
Alios pandit hiatus.
Quæ iam præcipitem frœna cupidinem
Certo fine retentent?
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi.
Nunquam diues agit, qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

HIs igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. Aut siquid est quo querelam tuam iure tuearis, proferas oportet, dabimus dicendi locum. Tum ego speciosa quidem ista sunt inquam oblitāque Rethoricæ, ac musicæ melle dulcedinis, tum tantum cum audiuntur oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cū hæc auribus insonare desierint insitus animū mœror prægrauat. Et illa, ita est inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedio, sed adhuc contuma-

cis aduersus curationẽ doloris fomenta quædam sunt.
Nam quæ in profundũ sese penetrẽt, cum tempestiuũ
fuerit admouebo. Verũtamen ne te existimari miserũ
uelis, an numerũ modumq; tuæ felicitatis oblitus es?
Taceo quod desolatũ parẽte summorũ te uirorum cu-
ra suscepit, delectusq; in affinitatẽ principũ ciuitatis,
qđ pretiosissimum genus est ꝓpinqtatis, prius charus;
ꝙ ꝓximus esse cœpisti. Quis nõ te felicissimũ cũ tan-
to splendore socerorũ, cum cõiugis pudore, tũ masculæ
quoq; ꝓlis opportunitate prædicauit? Prætereo (libet
.n. præterire cõia) sumptas in adolescentia negatas se
nibus dignitates, ad singularẽ felicitatis tuæ cumulum
uenire delectat. Siqs rerũ mortaliũ fructus ullũ bea
titudinis põdus habet, poterit'ne illius memoria lucis
ꝙtalibet ingruẽtiũ malorũ mole deleri? Cũ duos pa-
riter cõsules liberos tuos domo ꝓuehi sub frequentia
patrũ, sub plebis alacritate uidisti, cum eisdẽ in curia
curules insidẽtibus, tu regiæ laudis orator, ingenii glo
riã facũdiæq; meruisti. Cũ i circo duorũ medius cõsu
lũ circũfusæ multitudinis expectationẽ, triũphali lar
gitiõe satiasti? dedisti (ut opinor) uerba fortunæ, dũ te
illa demulcet, dum te ut delitias suas fouet. Munus qđ
nulli unꝙ priuato cõmodauerat abstulisti. Vis'ne igi-
tur cũ fortũa calculũ ponere? Nũc te primũ liuẽti ocu
lo ꝑstrinxit. Si numerũ modumq; lætorum tristiũ'ue
consideres, adhuc te felicẽ negare non posses. Quod si
iccirco te fortunatũ esse nõ existimas, qm̃ quæ tũc læ
ta uidebãtur, abierunt, non est quod te miserũ putes,
quoniã quæ nunc creduntur mæsta, prætereũt. An tu
i hãc uitæ scenã nũc primũ subitus hospesq; uenisti?

ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris? cum ipsum sæpe hominem uelox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis rebus manēdi fides, ultimus tamē uitæ dies mors quædam fortunæ est etiā manētis. Quid igitur referre putas? Tu ne illam moriendo deseras, ante illa fugiendo?

C Vm polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentes hebetata uultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus auster
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Sæpe feruentes aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo.
Si tantas uariat uices.
Crede fortunis hominum caducis.
Bonis crede fugacibus.
Constat æterna, positumq; lege est.
Vt constet genitum nihil.

T Vm ego uera inquam cōmemoras ô uirtutū omniū nutrix. nec inficiari possum ꝓsperitatis meæ uelocissimū cursum, sed hoc est qđ recolentē me uehemētius coquit. Nā in oī aduersitate fortunæ infelicissimū genus est infortunii fuisse felicē. Sed quod tu inqt falsæ opinionis suppliciū luis, id re-

bus iure imputare nõ possis. Nã si te hoc inane nomẽ fortuitæ felicitatis mouet, q̃ plurimis maximisq; abũdes mecũ reputes licet. Igitur si qđ in oĩ fortunæ censu p̃tiosissimũ possidebas, id tibi diuinitus illesum adhuc inuiolatũq; seruatur, poteris'ne meliora quæq; retinẽs de infortunio iure causari? Atqui uiget incolumis illud pretiosissimũ generis humani decus Symmachus socer, & quod uitæ pretio nõ segnis emeres, uir totus ex sapiẽtia uirtutibusq; factus, suarũ securus, tuis igemiscit iniuriis. Viuit uxor igenio modesta, pudicitiæ pudore præcellẽs, & ut oẽs eius dotes breuiter ĩcludã, patri similis. Viuit inquam, tibiq; tantum uitæ huius exosa spiritũ seruat. Quoq; uno felicitatem mi nui tuã uel ipsa cõcesserim, tui desiderio lachrimis ac dolore tabescit. Quid dicã liberos cõsulares, quorũ iã ut ĩ id ætatis pueris uel paterni uel auiti specimẽ elucet igenii? Cũ igitur p̃cipua sit mortalibus uitæ cura retinẽdæ, ô te si tua bona cognoscas felicẽ, cui suppetũt ẽt nũc, q̃ uita nemo dubitat esse chariora. Quare siccas iam lachrymas. Nondũ est ad unũ oẽs exosa fortuna, nec tibi nimiũ ualida tẽpestas incubuit, quando tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamẽ, nec futuri spem tẽpis abesse patiãtur. Et hæreãt inquã p̃cor, illis namq; manentibus utcũq; se res habeãt, enatabimus. Sed quantum decus ornamẽtis nostris decesserit, uides. Et illũ, promouimus inquit aliquãtulũ, si te nõdũ totius tuæ sortis piget. Sed delitias tuas ferre nõ possum, q abesse aliqđ tuæ beatitudini tã luctuosus, atq; anxius cõqueraris. Quis est enim tã cõpositæ felicitatis, ut nõ aliqua ex parte cũ status sui qua

litate rixetur? Anxia enim res est humanorũ conditio bonorum, & q̃ uel nunq̃ tota proueniat, uel nũquam perpetuo subsistat. Huic cẽsus exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hũc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroq; circumfluus uitam cœlibẽ deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cẽsum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filii, filiæ'ue delictis mœstus illachrymat. Iccirco nemo facile cum fortunæ suæ cõditione cõcordat. Inest enim singulis quod ĩexpertus ignoret, exptus exhorreat. Adde quod felicissimi cuiusq; delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cũcta suppetãt, omnis aduersitatis insolens, minimis quibusq; ꝓsternitur, adeo perexigua sunt q̃ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quàm multos esse coniectas, qui sese cœlo proximos arbitrẽtur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima cõtigat? Hic ipse locus quem tu exilium uocas, icolẽtibus patria ẽ. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes, contráq; beata sors omnis est æquanimitate tolerãtis. Quis est ille tã felix, qui cum dederit impatiẽtiæ manus, statum suum mutare non optet? Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est, q̃ si etiam fruenti iucunda esse uideatur, tamen quo minus cum uelit, abeat, retineri nõ possit. Liquet igitur q̃ sit mortaliũ rerũ misera beatitudo, q̃ nec apud æquanimos ꝑpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ò mortales extra petitis, itra uos positam felicitatẽ? Error uos, inscitiáq; cõfundit. Ostẽdam breuiter tibi summæ cardinem felicitatis. Est'ne aliqd tibi te ipso

preciosius? Nihil inqes. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu unquam amittere uelis, nec fortuna possit auferre. Atq; ut Agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinē constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonū ratiōe degentis, nec illud est summū bonum, quod eripi ullo modo potest, (quoniam præcellit id quod nequeat auferri) manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare nō possit. Ad hæc quē ista caduca felicitas uehit, uel scit eam, uel nescit eē mutabilē. Si nescit, quæ nam beata sors esse potest ignorātiæ cecitate. Si scit, metuat necesse est ne amittat, quod amitti posse non dubitat. Quare continuus timor non sinit esse felicem. An uel si amiserit, negligendum putat? sic quoq; perexile bonū est, quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse, atq; insitum permultis demonstrationibus, scio, mentes hominū nullo modo esse mortales, cūmq; sit clarū, fortuitā felicitatem corporis morte finiri, dubitari nequit, si hæc afferre beatitudinem potest, qn omne mortalium genus in miseriam mortis fine labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solū, uerum etiam doloribus, suppliciisq; quæsisse, quonā modo præsens uita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

Q Visquis uolet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisq; nec sonori
Sterni flatibus euri.
Et fluctibus minantem

Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti.
Bibulas uitet harenas.
Illud proteruus auster
Totis uiribus urget.
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ.
Humili domum memento
Certus figere saxo,
Quamuis tonet ruinis
Miscens æquora uentus.
Tu conditus quieti
Felix robore ualli,
Duces serenus æuum
Ridens ætheris iras. "

S Ed quoniam rationum iam in te mearum fomenta descendunt, paulo ualidioribus utendum puto. Age enim si iam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est, qđ aut uestrum unquam fieri queat, aut nō perspectum, consideratumq; uilescat? Diuitiæ ne uel uestri, uel sui natura pretiosæ sunt? Quid earum potius, aurum ne, an uis congestæ pecuniæ? atqui hæc effundēdo magis, ꝙ coaceruando melius nitent. Si quidem auaritia semp odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quenquam non potest, quod transfertur in alterū, tūc est preciosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desinit possideri? At eadem si apud unum quanta

tione sententiam, quod eam non casuum temeritati, sed diuinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Iam tibi ex hac minima scintillula uitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est, & eam mentium constat esse naturam, ut quotiens abiecerint ueras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo uerum illum confundit intuitum, hanc paulisper lenibus, mediocribusq; fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem ueræ lucis possis agnoscere.

N Vbilus atris
Condita, nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare uoluens
Turbidus auster
Misceat æstum,
Vitrea dudum,
Parsq; serenis
Vnda diebus
Mox resoluto
Sordida cœno,
Visibus obstat:
Quicq; uagatur
Montibus altis
Defluus amnis
Sæpe resistit:
Rupe soluti
Obice saxi,
Tu quocq; si uis
Lumine claro
Cernere uerum,
Tramite recto
Carpere callem,
Gaudia pelle,
Pelle timorem
Spemq; fugato.
Nec dolor adsit.
Nubila mens est.
Vinctaq; frœnis,
Hæc ubi regnant.

pelle timorem

vinctaq; frænis

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER SECVNDVS.

OST HÆC PAVlisp̄ obticuit, atq; ubi attentionē meā modesta taciturnitate collegit sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ cās, habitūq; cognoui, fortunæ prioris affectu desiderio q; tabescis, ea tātū animi tui statū, sicuti tu tibi fingis mutata ꝑuertit. Intelligo multiformes illius ꝓdigii fucos, & eo usq; cū his, quos eludere nititur, blandissimā familiaritatē, dū intolerabili dolore cōfundat, quos isperata reliquerit. Cuius si naturā, mores, ac meritū reminiscare, nec habuisse te ī ea pulchrū aliqd, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror haud multū tibi hæc ī memoriā reuocare laborauerim. Solebas. n. pñtē quoq;, blādientēq; uirilibus icessere uerbis, eāq; de nr̄o adyto ꝓlatis isectabare sētētiis. Verū oīs subita mutatio rerū nō sine quodā quasi fluctu cōtingit aīorum. Sic fcm̄ est, ut tu quoq; paulisp̄ à tua trāqllitate discesseris. Sed tp̄s est haurire te aliqd ac degustare molle, atq; iucundū, qđ ad itcriora trāsmissum ualidioribus haustibus uiā fecerit. Adsit igitur

Rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantũ recto calle procedit, cũ nostra instituta non deserit, cumque hac musica laris nostri uernacula nunc leuiores, nunc grauiores modos succinat. Quid est igitur ò homo, quod te in mæstitiã luctumq; deiecit? nouũ credo aliquid, inusitatumq; uidisti. Tu si fortunã putas erga te eẽ mutatã, erras. Hi semp eius mores, hæc natura est. Seruauit circa te propriã potius in ipsa sui mutabilitate cõstantiã. Talis erat cum blãdiebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti cæci numinis ambiguos uultus. Quæ sese adhuc uelat aliis, tota tibi prsus inotuit. Si pbas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiã perhorrescis, sperne, atq; abiice pernitiosa ludentem. Nã quæ nunc mœroris tibi causa tãti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliqt enim te, quam nõ relicturam nemo unq̃ poterit esse securus. An uero tu pretiosam æstimas abituram felicitatẽ, & chara tibi est fortuna præsens, nec manẽdi fida, & cũ discesserit allatura mœrorem? Quod si nec ex arbitrio retineri potst, & calamitosos fugiẽs facit, quid est aliud fugax, quàm futuræ quoddam calamitatis inditium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur, eademq; in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremo æquo animo toleres oportet, quicquid intra fortunæ aream geritur, cum semel iugo eius colla summiseris. Quòd si manendi abeundiq; scribere legẽ uelis ei quã tu dominã spõte elegisti, nõne iniurius fueris, & impatientia sortem exacerbabis, quam permutare nõ

possis? Si uentis uela committeres, nõ quo uoluntas petteret, sed quo flatus impelleret, pmouereris. Si aruis semina crederes, feraces inter se annos sterilesq; pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu uero uoluentis rotæ impetum retinere conaris? At omnium mortalium stolidissime si manere incipit fors esse desistit.

HÆc cum superba uerterit uices dextra,
Et æstuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos sæua proterit reges,
Humilemq; uicti subleuat fallax uultum,
Non illa miseros audit, haud curat fletus,
Vltroq; gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, sic suas probat uires.
Magnumq; suis monstrat ostentum, si quis
Visatur una stratus, hac felix hora.

VEllem aũt pauca tecũ fortunæ ipsius uerbis agitare. Tu igitur an ius postulet, aĩaduertere. Quid tu o hõ reã me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus iniuriã? Quæ tua tibi detraximus bona? Quouis iudice de opũ dignitatũq; mecũ possessione contende. Et si cuiusq̃ mortaliũ ppriũ qd horũ esse mõstraueris, ego iam tua fuisse quæ repetis sponte concedam. Cum te matris utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemq; suscepi, meis opibus foui, & quod te nunc impatientem nostri facit, fauore prona indulgentius educaui, & omnium quæ mei sunt iuris affluentia, & splendore circumdedi, nunc mihi retrahere manum libet. Habes gratiã uelut usus alienis, nõ habes ius querelæ, tanquam pror

ſus tua perdiderit. Quid ergo ingemiſcis? nulla tibi à nobis illata eſt uiolentia. Opes, honores, cætraq; taliũ mei ſunt iuris. Dominam famulæ cognoſcunt, mecum ueniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affirmem ſi tua forent; quæ amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. An ego ſola meum ius exercere prohibeor? Licet cœlo proferre lucidos dies, eoſdemq; tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ uultum, nunc floribus frugibusq; redimire, nunc nimbis frigoribusq; confundere. Ius eſt mari, nunc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominũ cupiditas alligabit? Hæc noſtra uis eſt. Hunc continuum ludũ ludimus. Rotam uolubili orbe uerſamus. Infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Aſcende ſi placet, ſed ea lege, ne uti cum ludicri mei ratio poſcet, deſcendere iniuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas Crœſum regem Lidorum Cyro pauloante formidabilem, mox deinde miſerandum regi flammis traditũ miſſo cœlitus imbre defenſum? Num te præterit Paulum Perſes regis à ſe capti calamitatibus pias impẽdiſſe lachrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna uertentem. Nonne adulеſcentulus.
δύο πίθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν τὸν δ' ἕτερον καλῶν
duo dolia, malorũ quidẽ unum, alterũ bonorũ.
In Iouis limine iacere didiciſti? Quid ſi Vberius de bonorũ pte ſumpſiſti? Quid ſi à te nõ tota diſceſſi? Quid ſi hæc ipſa mei mutabilitas iuſta tibi cã eſt ſperandi meliora. Tamen ne animo cõtabeſcas, & intra cõe omnibus regnum locatus, proprio iure uiuere deſideres.

SI quantas rapidis flatibus incitus
Pontus uersat harenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cœlo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamuis uota libens excipiat deus
Multi prodigus auri,
Et claris auidos ornet honoribus
Nil iam parta uidentur.
Sed quæsita uorans sæua rapacitas
Alios pandit hiatus.
Quæ iam præcipitem frœna cupidinem
Certo fine retentent?
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi.
Nunquam diues agit, qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. Aut siquid est quo querelam tuam iure tuearis, proferas oportet, dabimus dicendi locum. Tum ego speciosa quidem ista sunt inquam oblitāque Rethoricæ, ac musicæ melle dulcedinis, tum tantum cum audiuntur oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cū hæc auribus insonare desierint insitus animū mœror prægrauat. Et illa, ita est inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedio, sed adhuc contuma-

cis aduersus curationẽ doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundũ sese penetrẽt, cum tempestiuũ fuerit admouebo. Verũtamen ne te existimari miserũ uelis, an numerũ modumq; tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quod desolatũ parẽte summorũ te uirorum cura suscepit, delectusq; in affinitatẽ principũ ciuitatis, qđ pretiosissimum genus est ppinqtatis, prius charus, ꝙ pximus esse cœpisti. Quis nõ te felicissimũ cũ tanto splendore socerorũ, cum cõiugis pudore, tũ masculæ quoq; plis opportunitate prædicauit? Prætereo (libet .n. præterire cõia) sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates, ad singularẽ felicitatis tuæ cumulum uenire delectat. Siqs rerũ mortaliũ fructus ullũ beatitudinis põdus habet, poterit'ne illius memoria lucis ꝙtalibet ingruẽtiũ malorũ mole deleri? Cũ duos pariter cõsules liberos tuos domo pueh i sub frequentia patrũ, sub plebis alacritate uidisti, cum eisdẽ in curia curules insidẽtibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriã facũdiæq; meruisti. Cũ i circo duorũ medius cõsulũ circũfusæ multitudinis expectationẽ, triũphali largitiõe satiasti? dedisti (ut opinor) uerba fortunæ, dũ te illa demulcet, dum te ut delitias suas fouet. Munus qđ nulli unꝙ priuato cõmodauerat abstulisti. Vis'ne igitur cũ fortũa calculũ ponere? Nũc te primũ liuẽti oculo pstrinxit. Si numerũ modumq; lætorum tristiũ'ue consideres, adhuc te felicẽ negare non posses. Quod si iccirco te fortunatũ esse nõ existimas, qm̃ quæ tũc læta uidebãtur, abierunt, non est quod te miserũ putes, quoniã quæ nunc creduntur mæsta, prætereũt. An tu i hãc uitæ scenã nũc primũ subitus hospesq; uenisti?

ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris? cum ipsum sæpe hominem uelox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis rebus manēdi fides, ultimus tamē uitæ dies mors quædam fortunæ est etiā manētis. Quid igitur referre putas? Tu ne illam moriendo deseras, ante illa fugiendo?

C Vm polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentis hebetata uultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus auster
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Sæpe feruentes aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo.
Si tantas uariat uices.
Crede fortunis hominum caducis.
Bonis crede fugacibus.
Constat æterna, positumq; lege est.
Vt constet genitum nihil.

T Vm ego uera inquam cōmemoras ô uirtutū omniū nutrix. nec inficiari possum ꝓsperitatis meæ uelocissimū cursum, sed hoc est q̃d recolentē me uehemētius coquit. Nā in oī aduersitate fortunæ infelicissimū genus est infortunii fuisse felicē. Sed quod tu inqt falsæ opinionis supplicium luis, id re-

bus iure imputare nō possis. Nā si te hoc inane nomē fortuitæ felicitatis mouet, q̄ plurimis maximisq; abū des mecū reputes licet. Igitur si qd̄ in oī fortunæ cen su ꝑtiosissimū possidebas, id tibi diuinitus illesum ad huc inuiolatūq; seruatur, poteris ne meliora quæq̄, re tinēs de infortunio iure causari? Atqui uiget incolu mis illud pretiosissimū generis humani decus Symma chus socer, & quod uitæ pretio nō segnis emeres, uir totus ex sapiētia uirtutibusq; factus, suarū securus, tu is īgemiscit iniuriis. Viuit uxor īgenio modesta, pudi citiæ pudore præcellēs, & ut oēs eius dotes breuiter ī cludā, patri similis. Viuit inquam, tibiq; tantum uitæ huius exosa spiritū seruat. Quoq; uno felicitatem mī nui tuā uel ipsa cōcesserim, tui desiderio lachrimis ac dolore tabescit. Quid dicā liberos cōsulares, quorū iā ut ī id ætatis pueris uel paterni uel auiti specimē elu cet īgenii? Cū igitur ꝑcipua sit mortalibus uitæ cura retinēdæ, ò te si tua bona cognoscas felicē, cui suppetūt ēt nūc, q̄ uita nemo dubitat esse chariora. Quare sic ca iam lachrymas. Nondū est ad unū oēs exosa fortu na, nec tibi nimiū ualida tēpestas incubuit, quando te naces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamē, nec futuri spem tp̄is abesse patiātur. Et hæreāt inquā ꝑ cor, illis namq; manentibus utcūq; se res habeāt, ena tabimus. Sed quantum decus ornamētis nostris deces serit, uides. Et illa, promouimus inquit aliquātulū, si te nōdū totius tuæ sortis piget. Sed delitias tuas ferre nō possum, q abesse aliqd tuæ beatitudini tā luctuo sus, atq; anxius cōqueraris. Quis est enim tā cōpo sitæ felicitatis, ut nō aliqua ex parte cū status sui qua

litate rixetur? Anxia enim res est humanorũ conditio bonorum, & q̃ uel nunq̃ tota proueniat, uel nũquam perpetuo subsistat. Huic cẽsus exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hũc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroq; circumfluus uitam cœlibẽ deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cẽsum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filii, filiæ' ue delictis mœstus illachrymat. Idcirco nemo facile cum fortunæ suæ cõditione cõcordat. Inest enim singulis quod iexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod felicissimi cuiusq; delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cũcta suppetãt, omnis aduersitatis insolens, minimis quibusq; prosternitur, adeo perexigua sunt q̃ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quàm multos esse coniectas, qui sese cœlo proximos arbitrẽtur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima cõtigat? Hic ipse locus quem tu exilium uocas, icolẽtibus patria ẽ. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes, contráq; beata sors omnis est æquanimitate tolerãtis. Quis est ille tã felix, qui cum dederit impatiẽtiæ manus, statum suum mutare non optet? Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est, q̃ si etiam fruenti iucunda esse uideatur, tamen quo minus cum uelit, abeat, retineri nõ possit. Liquet igitur q̃ sit mortaliũ rerũ misera beatitudo, q̃ nec apud æquanimos ꝑpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ò mortales extra petitis, itra uos positam felicitatẽ? Error uos, inscitiáq; cõfundit. Ostẽdam breuiter tibi summæ cardinem felicitatis. Est' ne aliqd tibi te ipso

preciosius? Nihil inqes. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu unquam amittere uelis, nec fortuna possit auferre. Atq; ut Agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinē constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonū ratiōe degentis, nec illud est summū bonum, quod eripi ullo modo potest, (quoniam præcellit id quod nequeat auferri) manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare nō possit. Ad hæc quē ista caduca felicitas uehit, uel scit eam, uel nescit eē mutabilē. Si nescit, quæ nam beata sors esse potest ignorātiæ cecitate. Si scit, metuat necesse est ne amittat, quod amitti posse non dubitat. Quare continuus timor non sinit esse felicem. An uel si amiserit, negligendum putat? sic quoq; perexile bonū est, quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse, atq; insitum permultis demonstrationibus, scio, mentes hominū nullo modo esse mortales, cumq; sit clarū, fortuitā felicitatem corporis morte finiri, dubitari nequit, si hæc afferre beatitudinem potest, qn omne mortalium genus in miseriam mortis fine labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solū, uerum etiam doloribus, suppliciisq; quæsisse, quonā modo præsens uita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

4 Q Visquis uolet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisq; nec sonori
Sterni flatibus euri.
Et fluctibus minantem

Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti.
Bibulas uitet harenas.
Illud protervus auster
Totis uiribus urget.
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ.
Humili domum memento
Certus figere saxo,
Quamuis tonet ruinis
Miscens æquora uentus.
Tu conditus quieti
Felix robore ualli,
Duces serenus æuum
Ridens ætheris iras.

SEd quoniam rationum iam in te mearum fomenta descendunt, paulo ualidioribus utendum puto. Age enim si iam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est, q̃d aut uestrum unquam fieri queat, aut nõ perspectum, consideratumq́; uilescat? Diuitiæ ne uel uestri, uel sui natura pretiosæ sunt? Quid earum potius, aurum ne, an uis congestæ pecuniæ? atqui hæc effundẽdo magis, q̃ coaceruando melius nitent. Si quidem auaritia semp odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quenquam non potest, quod transfertur in alterũ, tũc est preciosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desinit possideri? At eadem si apud unum quanta

est ubiq; gentium congeratur, cæteros sui inopes fecerit. Et uox quidem tota pariter multorum replet auditũ. Vestræ uero diuitiæ nisi cõminutæ in plures. trãsire nõ possunt. Quod cũ factũ est, pauperes necesse ẽ faciãt, quos relinquũt. O igitur angustas, inopesq; diuitias, quas nec hẽre totas pluribus licet, & ad quẽ libet sine cæterorũ paupertate nõ ueniunt. An gẽmarum fulgor oculos trahit? Sed siquid est in hoc splẽdore præcipui, gẽmarũ est lux illa nõ hominum. Quas quidẽ mirari homines uehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu atq; mẽbrorũ cõpage, quod animatæ rõnabiliq; naturæ pulchrũ esse iure uideatur? Quæ tametsi conditoris opa, suiq; distinctiõe postremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra uestrã tamẽ excellẽtiã collocatæ, admirationẽ uestram nullo modo merebantur. An uos agrorum pulchritudo delectat? qd ni? Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quõdã sereni maris facie gaudemus, sic cœlũ, sidera, solẽ, lunãq; miramur. Num te horũ aliquid attingit? nũ audes alicuius taliũ splẽdore gloriari? An uernis floribus ipse distigueris? aut tua ĩ æstiuos fructus intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? Quid externa bona pro tuis amplexaris? Nũq; tua faciet esse fortuna, q̃ à te natura rerũ fecit aliena. Terrarum quidẽ fructus animantium proculdubio debẽtur alimentis. Sed si qđ naturæ satis est, replere indigẽtiam uelis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis. n. minimisq; natura contenta est. Cuius satietatem si superfluis urgere uelis, aut iniucũdum quod infuderis fiet, aut noxiũ. Iam uero pulchrum u-

riis fulgere uestibus putas? Quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturā, aut ingeniū mirabor artificis. An uero te longus ordo famulorū facit esse felicem? qui si uitiosi moribus sunt pniciosa domus sarcina, & ipsi domino uehementer inimica. Sin uero pbi, quonāmō ī tuis opibus aliena probitas numerabitur, Ex quibus omnibus nihil horum q̄ tu in tuis cōputas bonis, tuū esse bonū liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, qd est, qđ amissis doleas, uel læteris retentis? Quod si natura pulchra sunt, qd id tua refert? Nā hæc per se à tuis quoq; opibus sequestrata placuissent. Neq; enim iccirco sunt ꝑtiosa quod in tuas uenēre diuitias, sed quoniā pretiosa uidebātur, tuis ea diuitiis annumerare maluisti. Quid „ aūt tanto fortunæ strepitu desideratis? fugare credo in„ digentiā quæritis copia, atq; hoc uobis in contrariū „ cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuen„ dam pretiosæ suppellectilis uarietatē. Verūq; illud ē ꝑ multis eos indigere, qui permulta possideāt, Cōtra q; minimo, qui abundātiā suā naturæ necessitate, nō ambitus superfluitate metiantur. Ita ne autem nullum „ est propriū uobis, atq; insitum bonū, ut in externis, ac „ sepositis rebus bona uestra quæratis? Sic rerum uersa conditio est, ut diuinū merito rationis animal, non aliter sibi splēdere, nisi inanimatæ supellectilis possessione uideatur? Et alia quidē suis contenta sunt. Vos aūt Deo mēte cōsimiles, ab rebus infimis excellētis naturæ ornamēta captatis, nec intelligitis quantā cōditori uestro faciatis iniuriam. Ille genus humanū terrenis oībus præstare uoluit. Vos dignitatē uestrā infra ipsi

ma quæq; detruditis. Nam si omne cuiusq; bonum, eo ” cuius est, constat esse pretiosius, cum uilissima rerum ” uestra bona esse indicatis, eisdem uosmetipsos uestra ” æstimatione summittitis. Quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tũ tantũ cæteris rebus, cũ se cognoscit, excellat. Eadẽ tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nã ” cæteris animantibus sese ignorare natura est, homi- ” nibus uero, uitio uenit. Quam uero late patet uester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis. At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quæ sunt apposita laudãtur, illud uero his tectũ, atq; uelatum in sua nihilominus fœditate perdurat. Ego uero nego illud esse bonum, qđ noceat habenti. Num id mentior? minime inquies. Atqui diuitiæ possidentibus persæpe nocuerunt cum pessimus quisq;, eoq; alieni magis auidus, quicquid usq; auri gemmarum est, se solum qui habeat dignissimum putat. Tu igitur qui nunc cunctum gladiumq; solicitus pertimescis, si uitæ huius callem uacuus uiator intrasses, coram latrone cantares. O præclara ” opum mortalium beatitudo, quã cum adeptus fueris, ” securus esse desistis.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande.
Nec bacchica munera norat
Liquido confundere melle.

Nec lucida uellera ſerum
Tyrio miſcere ueneno.
Somnos dabat herba ſalúbres,
Potum quoq; lubricus amnis.
Vmbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabat.
Nec mercibus undiq; lectis
Noua litora uiderat hoſpes,
Tunc claſſica sæua tacebant.
Odiis neq; fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma,
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Cum uulnera ſæua uideret.
Nec premia ſanguinis ulla?
Vtinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos,
Sed ſæuior ignibus Ætnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu quis primus fuit ille
Auri qui pondera tecti
Gemmasq; latere uolentes »
Pretioſa pericula fodit? »

QVid autem de dignitatibus potentiaq; diſſeram, quas uos ueræ dignitatis, ac poteſtatis inſcii cœlo exæquatis? Quæ ſi in improbiſſimum quenq; ceciderit, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluuium tãtas ſtrages dederit. certe uti meminiſſe te arbitror, conſulare imperium. quod libertatis principium fuerat, ob ſuperbiam conſulum

uestri ueteres abolere cupierūt, qui ob eandem super biam prius regium de ciuitate nomen abstulerant. At si quando, quod perrarum est, probis deferantur, quid in eis aliud ꝙ probitas utētium placet? Ita fit ut non uirtutibus ex dignitate, sed ex uirtute dignitatibus ho nor accedat. Quae uero est ista urā expetibilis, ac prae clara potentia? Nōne ò terrena animalia consideratis, qbus praesidere uideamini? Nā si inter mures uideres unū aliquē ius sibi ac potestatē prae caeteris uēdicantē, quāto mouereris cachinno? Quid uero si corpus spe ctes, imbecillius homine reperire queas, quos saepe mu scularū quoqꝫ uel morsus uel in secreta quaeqꝫ reptan tium necat introitus? Quo uero quisꝙ ius aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunā loquor, possit exercere? Num quicꝙ un ꝙ libero imperabis animo? Num mentem firma sibi rōne cohaerētem de statu propriae quietis amouebis? Cum li berum quendā uirum suppliciis se tyrannus adactu rum putaret, ut aduersum se factae coniurationis con scios pderet, linguam ille momordit, atqꝫ abscidit, & in os tyranni saeuientis abiecit. Ita cruciatus, quos pu tabat tyrannus materiam crudelitatis, uir sapiens fe cit esse uirtutis. Quid autē est qd in alium facere pos sit quisꝙ, quod sustinere ab alio ipse nō possit? Busiri dem accepimus necare hospites solitum ab Hercule ho spite fuisse mactatum. Regulus plures Poenorum bello captos in uincula cōiecerat, sed mox ipse uictorū cate nis manus praebuit. Vllam'ne igitur eius hominis po tentiam putas, qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter ualeat, efficere non possit? Ad haec si ipsis digni

tatibus, ac potestati bus inesset aliquid naturalis, ac ꝓprii boni, nunquam pessimis ꝑueniret, neque enim sibi solet aduersa sociari, Natura respuit, ut cōtraria quæque iungantur. Ita cum pessimos plerunque dignitatibus fungi dubiū non sit, illud etiā liquet, natura sui bona non esse quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cūctis fortunæ muneribus dignius existimari pōt, quæ ad improbissimum quenque uberiora perueniunt. De quibus illud etiam considerādum puto, quod nemo dubitat esse fortē, cui fortitudinem inesse cōspexerit. Et cuicunque uelocitas adest, manifestū est, esse uelocē. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cuiuscunque rei natura quod proprium est, nec contrariarum rerū miscetur effectibus, & ultro quæ sunt aduersa depellit. Atq nec opes inexpletā restinguere auaritiam queunt. Nec potestas sui compotē fecerit, quē uitiosæ libidines insolubilibus astrictū retinēt catenis. Et collata improbis dignitas, " non modo nō efficit dignos, sed prodit potius. & ostē" tat indignos. Cur ita ꝑuenit? Gaudetis enim sese res " aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facile " ipsarum rerum redarguuntur effectu. Itaque nec illæ diuitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas iure appellari potest. Postremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil natiuæ bonitatis inesse manifestum est, quæ nec se bonis semper adiungit, & bonos, quibus fuerit adiuncta, non efficit.

N6 Ouimus quantas dederit ruinas
Vrbe flammata, patribusque cæsis.
Fratre qui quondam ferus interempto

Matris effuso maduit cruore.
Corpus & ui su gelidum pererrans,
Ora non tinxit lachrimis, sed esse
Censor extincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos uidet condens radios sub undas,
Phœbus extremo ueniens ab ortu,
Quos premunt septem gelidi triones,
Quos notus sicco uiolentus æstu
Torret, ardentes recoquens harenas.
Celsa num tandem ualuit potestas
Vertere insani rabiem Neronis?
Heu grauem sortem quotiens iniquus
Additur sæuo gladius ueneno.

T Vm ego, scis inquam ipsa minimũ nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam. Sed materiam gerendis rebus optauimus, quo ne uirtus tacita cõsenesceret. Et illa atqui hoc unum est, quod præstantes quidẽ natura mentes, sed nondum ad extremam manum uirtutum perfectione perductas allicere possit, glorie. s. cupido, et optimorum in rem publicã fama meritorũ. Quæ quã sit exilis, & totius põderis uacua, sic cõsidera. Omnẽ terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium pũcti constat obtinere rõnem. i. ut si ad cœlestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prsus habere iudicetur. Huius igitur tam exigue in mũdo regionis, quarta ferè portio est? sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ nobis cognitis animãtibus incolatur. Huic quartæ si quantum maria paludesq; premunt, quan-

tumq́; siti uasta regio distenditur, cogitatione subtraxe ris, uix angustissima inhabitandi hominibus area re- linquetur. In hoc igitur minimo puncti, quodā pūcto circumsepti, atque conclusi de peruulganda fama, de ꝓferendo noie, cogitatis? At qd habet amplū magni- ficumq́; gloriatā angustis exiguisq́; limitibus arctata? Adde quod ipsum breuis habitaculi septum plures in colunt nationes, lingua, moribus, totius uitæ ratione distantes, ad quas tum difficultate itinerū, tum loquē- di diuersitate, tum commertii insolentia, non modo fa- ma hominum singulorum, sed ne urbium quidem per- uenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat. nondum Caucasum montē Ro- manæ reipublicæ fama trāscenderat, & erat tūc ad- ulta, Parthis etiam, cæterisq́; id locorum gentibus for midolosa. Vides ne igitur ꝙ̄ sit angusta, ꝙ̄ compressa gloria, quā ꝓpagare ac dilatare laboratis? An ubi Ro mani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid quod diuersarum gentium mores inter se atq; instituta discordant? ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignū iudicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic in pluri mos populos nomen proferre nullomodo cōducat, Erit igitur peruagata inter suos gloria quisq; contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ im- mortalitas coarctabitur. Sed ꝙ̄ multos clarissimos suis temporibus uiros scriptorū inops deleuit obliuio, Quanquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis autoribus premit longior, atq; obscura uetustas, Vos autem immortalitatē uobis propagare uidemi-

ni,cum futuri famam temporis cogitatis,q̄d si ad æter-
nitatis infinita spatia pertractes, quid habes, q̄d de
tui nominis diuturnitate læteris? Vnus enim hora mo
menti si decem millibus conferatur annis,quoniā utrū
q; spatium definitum est,minimam licet,habet tamen
aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum,
eiusq; quantumlibet multiplex ad interminabilē diu-
turnitatem,nec comparari quidem potest. Et enim fini
tis ad se inuicem fuerit quædam,infiniti uero,atq; fi- c
niti nulla unq̄ poterit esse collatio. Ita fit,ut quālibet
prolixi tēporis fama,si cum exausta æternitate cogite-
tur,nō parua,sed plane nulla esse uideatur. Vos autē
nisi ad populares auras,inanesq; rumores,recte face
re nescitis,& relicta conscientiæ,uirtutisq; præstātia
de alienis p̄mia sermunculis postulatis. Accipe in hu
iusmodi arrogātiæ leuitate q̄ festiue aliquis illuserit,
Nam cum quidam adortus esset hominem cōtumeliis,
qui nō ad uere uirtutis usum, sed ad superbam gloriā
falsum sibi philosophi nomen induerat, adiecissetq;
iam se sciturum,an ille philosophus esset,siquidem il-
latas iniurias leniter patienterq; tolerasset, Ille pa-
tientiam paulisper assumpsit,acceptaq; cōtumelia ue-
lut insultans,iam tandē inquit,intelligis me esse philo
sophum? Tum ille nimium mordaciter intellexerā c
inquit,si tacuisses. Quid autē est,quod ad præcipuos
uiro,(de his enim sermo est)qui uirtute gloriam pe-
tunt,quid inquam est, quod ad hos de fama post re-
solutum morte suprema corpus attineat? Nā si(quod
nostræ rationes credi uetant) toti moriuntur homi-
nes,nulla est omnino gloria,cum is,cuius ea esse dici

tur, non extet omnino. Sin uero sibi mens bene conscia terreno carcere resoluta, cœlum libera petit, nõne omne terrenum negociũ spernet? Quæ se cœlo fruẽs, terrenis gaudet exemptam?

Q. Vicunq; solam mente præcipiti petit
Summumq; credit gloriam,
Late patentis ætheris cernat plagas
Arctumq; terrarum situm,
Breuem replere non ualentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ò superbi colla mortali iugo
Frustra leuare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam.
Inuoluit humile pariter & celsum caput,
Æquatq; summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabritii iacent?
Quid Brutus aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.
Sed quod decora nouimus uocabula,
Num scire consumptos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles
Nec fama notos efficit.
Quòd si putatis longius uitam trahi
Mortalis aura nominis.
Cum sera uobis rapiet hoc etiam dies.
Iam uos secunda mors manet.

SEd ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur, tum scilicet cum se aperit, cum frontem detegit, moresq; profitetur, nõdum forte quid loquar intelligis? Mirum est quod dicere gestio, ideoq; sententiam uerbis explicare uix queo. Et enim plus hominibus reor aduersam q̃ prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper spe felicitatis cum uidetur blanda mentitur. Hæc semper uera est, cum se instabilem mutatione demõstrat. Illa fallit. Hæc instruit. Illa mendaciũ, spe bonorum mentes fruentium ligat. Hæc cognitione fragilis felicitatis absoluit. Itaq; illam uideas uentosam, fluentem, suiq; semper ignaram. Hanc sobriã, succinctamq;, & ipsius aduersitatis exercitatione prudentem. Postremo felix, à uero bono deuios blanditiis trahit. Aduersa plerumq; ad uera bona reduces unco retrahit. An hoc inter minima æstimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos sodalium uultus, ambiguosq; secreuit, discedens suos abstulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, & ut uidebaris tibi fortunatus, emisses? desine nũc amissas opes quærere, quod pretiosissimum genus diuitiarum est, amicos inuenisti.

QVod mundus stabili fide
Concordes uariat uices,
Quod pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent.
Quod Phœbus roseum diem

Curru prouehit aureo,
Vt quas duxerit hesperus
Phœbe noctibus imperet.
Vt fluctus auidum mare
Certo fine coerceat,
Ne terris liceat uagis
Latos tendere terminos,
Hanc rerum seriem ligat
Terras ac pelagus regens,
Et cœlo imperitans amor.
Hic si frena remiserit
Quicquid nunc amat inuicem
Bellum continuo geret,
Et quam nunc socia fide
Pulchris motibus incitant,
Certent soluere machinam.
Hic sancto populos quoque
Iunctos fœdere continet.
Hic & coniugi sacrum
Castis nectit amoribus.
Hic fidis etiam sua
Dictat iura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si uestros animos amor
Quo cœlum regitur, regat,

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSULARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER TERTIUS.

AM CANTUM ILla finierat, Cũ me audiendi auidũ, stupẽtẽq; arrectis ad haec auribus carminis mulcedo defixerat. Itaq; paulopost, ò inq̃ summũ lassorũ expũcta copula aiorũ, quantũ me uel sententiarũ pondere, uel canẽdi etiã iucunditate refouisti? adeo ut iã me posthac ipare fortunæ ictibus non arbiter. Itaq; remedia q̃ paulo añ acriora eẽ dicebas nõ mõ nõ phorresco, sed audiẽdi auidus uehementer efflagito. Tũ illa, sensi iquit, cũ uerba nostra tacitus attẽtusq; rapiebas, eumq; tuæ mẽtis habitũ uel expectaui, uel qđ ẽ uerius ipsa pfeci. Talia sunt qppe q̃ restãt, ut degustata quidẽ mordeãt, interius aũt recepta dulcescant. Sed qđ tu te audiẽdi cupidũ dicis, quãto ardore flagrares, si quo nã te ducere aggrediamur agnosceres. Quo nã inquã? Ad uerã inquã felicitatẽ, quã tuus quoq; somniat aius, sed occupato ad imagines uisu, ipsam illã nõ potes itueri. Tũ ego, fac obsecro, & q̃ illa

uera sit sine cũctatione demõstra. Faciam inquit illa, tui causa libenter, sed quæ tibi causa notior est, eã prius designare uerbis, atq; informare conabor, ut ea ꝑspecta, cũ in contrariã partem flexeris oculos, ueræ beatitudinis specimen possis agnoscere.

Q Vi serere ingenuum uolet agrum,
Liberat arua prius fruticibus,
Falce rubos, felicemq; resecat.
Vt noua fruge grauis Ceres eat,
Dulcius est apium mage labor.
Si malus ora prius sapor, edat,
Gratius astra nitent, ubi notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roseos agit equos.
Tu quoq; falsa tuens bona prius,
Incipe colla iugo retrahere,
Vera dehinc animum subierint.

T Vm defixo paululũ uisu, & uelut i augustã suæ mẽtis sedẽ recepta, sic cœpit. Oĩs mortaliũ cura, quã multiplicium studiorũ labor exercet, diuerso qdẽ calle ꝓcedit, sed ad unum tamẽ beatitudinis finẽ nititur ꝑuenire. Id ãt ẽ bonũ, quo qs adepto, nihil ulterius desiderare q̃at. Quod quidẽ ẽ oĩum summum bonorum, cũctaq; itra se bona cõtinẽs. Cui si qd deforet, summum eẽ nõ posset quoniã relinqueretur extrinsecus, quod posset optari. Liquet igitur beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione ꝑfectum. Hunc (uti diximus) diuerso tramite mortales oẽs conãtur adipisci. Est enim mentibus hominum

ueri boni naturaliter inserta cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut diuitiis affluant, elaborant. Alii uero bonũ quod sit dignissimum ueneratione iudicantes, adeptis honoribus reuerendi ciuibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonũ in summa potentia esse constituãt. Hi uel regnare ipsi uolunt, uel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimũ quiddã claritas uidetur, hi uel belli uel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi uero boni fructum gaudio lætitiaq; metiuntur. Hi felicissimum putant uoluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines causasq; alterutro permutant, ut qui diuitias ob potentiã, uoluptatesq; desiderant, uel qui potentiã seu pecuniæ causa, seu pferendi nominis petiit. In his igitur, cæterisq; talibus humanorũ actuũ uotorumq; uersatur intẽtio, ueluti est nobilitas, fauorq; popularis, quæ uidentur quandam claritudinẽ cõparare. Vxor, ac liberi, quæ iucunditatis gratia petuntur. Amicorũ uero, quod sanctissimũ quidẽ genus est, non in fortuna sed in uirtute numeratur. Reliquũ uero uel potẽtiæ cã, uel delectationis assumitur. Iam uero corporis bona prõptum est, ut ad superiora referãtur. Robur enim, magnitudoq; uidentur præstare ualẽtiam, pulchritudo atq; uelocitas celebritatẽ, salubritas uoluptatẽ. Quibus omnibus solã beatitudinẽ desiderare liquet. Nã qd quisq; præ cæteris petit, id summũ iudicat bonũ. Sed summũ bonũ beatitudinẽ eẽ diffinimus. Quare beatũ iudicat esse statũ, quẽ præ cæteris quisq; desiderat. Habes igitur ante oculos ppositã fere formã

felicitatis

felicitatis humanæ, opes, honores, potētiam, gloriam, uoluptates. Quæ quidem sola considerās Epicurus, consequēter sibi summū bonum uoluptatem esse constituit, quòd cætera omnia iucunditatē animo uideātur afferre. Sed ad hominū studia reuertor, quorū animus & si caligante memoria, tamē bonū summū repetit, sed uelut ebrius domum quo tramite reuertatur, ignorat. Num enim uidentur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æque perficere beatitudinem possit, quā copiosus bonorū omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num uero labuntur hi, qui quod sit optimū, id etiam reuerētiæ cultu dignissimū putant? Minime. Neq; .n. uile quiddā, cōtemnendumq; est, quod adipisci omniū ferè mortalium laborat intētio. An in bonis nō est numeranda potētia? Quid igitur? Num imbecillū, ac sine uiribus æstimādū est, quod omnibus rebus cōstat esse p̄stātius? An claritudo nihil pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellētissimū sit, id etiā uideatur esse clarissimū. Nam non esse anxiam tristemq; beatitudinē, nec doloribus, molestiisq; subiectā, quid attinet dicere? quādo in minimis quoq; rebus id appetitur, qđ habere, fruiq; delectet. Atqui hæc sunt, quæ adipisci homines uolunt, eaq; de cā diuitias, dignitates, regna, gloriam, uoluptatesq; desiderant, quòd per hæc sibi sufficientiam, reuerentiam, potentiam celebritatē, lætitiā credunt esse uenturam. Bonum est igitur, quod tam diuersis studiis homines petunt. In quo quanta sit naturæ uis facile mōstratur, cū licet uariæ dissidētesq; sententiæ, tamen in diligendo finem boni consentiunt.

¶ Vantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem prouida seruet,
Stringatq; ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamuis pœni pulchra leones
Vincula gestent, manibusq; datas
Captent escas, metuantq; trucem
Soliti uerbera ferre magistrum,
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituq; graui meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,
Primusq; lacer dente cruento
Domitor, rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caueæ clauditur antro.
Huic licet illita pocula melle,
Largasq; dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen alto saliens tecto,
Nemorum gratas uiderit umbras
Sparsas pedibus proterit escas.
Siluas tantum mœsta requirit,
Siluas dulci uoce susurrat.
Validis quondam uiribus acta
Pronum flectit uirga cacumen,
Hanc si curuans dextra remisit,
Recto spectat uertice cœlum,

Cadit hesperias Phœbus in undas,
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos uertit ad ortus
Repetunt proprios quæq; recursus,
Redituq; suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini iunxerit ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

V Os quoq; ò terrena animalia tenui licet imagine, uestrum tamen principium somniatis, uerumq; illum beatitudinis finem, licet minime perspicaci, qualicunque tamen cogitatione perspicitis, eoq; uos, & ad uerum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera nanq; an per ea quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem ualeant peruenire. Si enim uel pecunia uel honores cæteraq; tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse uideatur, nos quoq; fateamur fieri aliquos eorum adeptione fœlices. Quòd si neq; id ualent efficere quod promittunt, bonisq; pluribus carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur teipsum, qui pauloante diuitiis affluebas interrogo, inter illas abundantissimas opes nunquam' ne animum tuum cōcepta ex qualibet iniuria confudit anxietas. Atqui inquam tā libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Non'ne quia uel aberat qđ abesse non uelles, uel aderat qđ adesse noluisses? Ita ē inquam. Illius igitur præsentiā, huius absentiā desiderabas. Cōfiteor inquam. Eget uero inqt eo, qđ quisq; desiderat? Eget inquam. Qui uero

eget aliquo, non est usquequaque sibi ipse sufficiens. Minime inquã. Tu itaq; hanc insufficientiam plenus in quid opibus sustinebas? Quid ni inquã? Opes igitur nihilo indigentem, sufficientẽq; sibi facere nequeũt, & hoc erat quod promittere uidebantur. Atqui hoc quoq; maxime considerandũ puto, quòd nihil habeat suapte natura pecunia, ut iis, à quibus possidetur inuitis nequeat auferri. Fateor inquã. Quid ni fatcare? cum eã quotidie ualentior aliquis eripiat inuito? Vnde enim forenses querimoniæ? nisi quòd uel ui uel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est inquã. Egebit igitur inquit extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisq; tueatur. Quis id inquã neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniã, quã possit amittere. Dubitari inquã nequit. In contrarium igitur relapsa res ẽ. Nã quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius præsidio faciunt indigẽtes. Quis autẽ modus ẽ, quo pellatur diuitiis indigentia? Nũ. n. diuites esurire nequeunt? Num sitire nõ possunt? Num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest inquies opulentis quo famem satient; quo sitim, frigusq; depellant. Sed hoc modo consolari quidem diuitiis indigentia potest, auferri penitus nõ potest. Nã si hæc hians semper atq; aliqd poscens, opibus expletur, maneat necesse est q̃ possit expleri. Taceo quod naturæ minimum, quod auaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summouere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est quod eas sufficiẽtiam præstare credatis.

Q Vamuis fluente diues auri gurgite
Non expleturas cogat auarus opes,

Ornetq́; baccis colla rubri litoris,
Ruraq́; centeno scindat opima boue,
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumq́; leues non comitantur opes.

SEd dignitates honorabilem reuerendumq́; cui prouenerint, reddunt. Num iis ea est magistratibus, ut utentium mentibus uirtutes inserant, uitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent. Quo fit, ut indignemur eas sæpe nequissimis hominibus contigisse. Vnde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, struma appellat. Vides quãtum dedecus malis adiiciant dignitates. Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoq; num tandem tot periculis adiici potuisti, ut cum Decorato gerere magistratum putares, cum in eo mẽtem nequissimi scurræ, delatorisq́; respiceres? Nõ enim possumus ob honores reuerentia dignos iudicare, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. Atsi quem sapientia præditum uideres, num posses eum uel reuerentia, uel ea qua præditus est sapientia, non dignum putare? Minime. Inest. n. dignitas propria uirtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adiuncta, transfundit. Quod quia populares nequeũt facere honores, liquet eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud est animaduertendum magis, nam si eo abiectior est, quo magis à pluribus quisq; contemnitur, cum reuerendos facere nequeat, quos pluribus ostendat despectiores, potius dignitas improbos facit. Verũ non impune. Reddunt namq; improbi parem dignitatibus uicẽ, quas sua contagione commaculant. Atq; ut agnoscas ueram il

lam reuerentiam per has umbratiles dignitates non posse contingere, sic collige. Si quis multiplici consulatu functus in barbaras nationes forte deuenerit uenerandum'ne barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret ab officio suo quoquo gẽtium nullo modo cessarent, Sicut ignis ubiq; terrarum nunquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria uis, sed hominum fallax annectit opinio; uanescũt ilico cum ad eos uenerint, qui dignitates eas esse nõ æstimãt. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos uero apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? atqui præfectura magna olim potestas, nũc inane nomen est; & senatorii census grauis sarcina. Si quis quõdam populi curasset annonam magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abiectius? Vt enim paulo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reuerendos facere nequeunt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione uilescunt, quid est quod in se expetendæ pulchritudinis habeant, nedum aliis præstent?

Q Vamuis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niueis lapillis,
Inuisus tamen omnibus uigebat
Luxuriæ Nero sæuientis.
Sed quondam dabat improbus uerendis
Patribus indecores curules,
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

A N uero regna, regumq́; familiaritas efficere potentem ualent? Quid ni? quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum uetustas, plena etiam præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutauerint. O' præclara potentia, " quæ nec ad conseruationem quidem sui satis efficax " inuenitur. Quod si hæc regnorum potestas beatitudinis autor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quãuis late humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus regum quisq; non imperet. Qua uero parte beatos faciens, desinit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit, hoc igitur modo maiorem regibus inesse necesse est miseriæ portionem. Expertus sortis suæ periculorum tyrannus, regni metus, pendentis supra uerticem gladii terrore simulauit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solicitudinum morsus expellere, que formidinum aculeos uitare nequit? Atqui uellent ipsi uixisse securi, sed nequeunt. Dehinc de potestate gloriãtur. An tu potentem censes, quem uideas uelle quod nõ possit efficere? Potentẽ censes, qui satellite latus ambit, qui quos terret ipse plus metuit? Qui ut potens esse uideatur, in seruiẽtium manu situs est? Nam quid ego de Regum familiaribus disseram, cum regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrem? quos quidẽ regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit? Nero Senecã familiarem, præceptoremq́; suũ ad eligẽdæ mortis coegit arbitrium. Papinianũ diu inter aulicos potentẽ, militũ gladiis Antonius obiecit. Atq uterq; potentiæ suæ renunciare uoluerunt, quorum Seneca

opes etiam suas tradere Neroni, seq; in ocium conferre conatus est. Sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter quod uoluit effecit. Quæ igitur ista potentia? quam pertimescunt habentes, quam nec cum habere uelis tutus sis, & cum deponere cupias, uitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non uirtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ uero pestis efficatior ad nocendũ, quàm familiaris inimicus.

Q Vi se uolet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec uicta libidine colla
Fœdis summittat habenis.
Etenim licet indica longe
Tellus tua iura tremiscat,
Et seruiat ultima Tile,
Tamen atras pellere curas,
Miserasq; fugare querelas
Non posse, potentia non est.

G Loria uero quàm fallax sæpe quàm turpis est. Vnde non iniuria tragicus exclamat. ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. gloria gloria infinitis iam mortalibus *Plures enim magnum sæpe nomen falsis uulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquesitæ sint, quid tamen sapientis adiecerint cõscientiæ, qui bonum suum non populari rumore, sed cõscientiæ ueritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulchrum uidetur, consequens est ut fœdum non*

extendisse iudicetur. Sed cum (uti paulo ante disserui) plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat peruenire, fit, ut quem tu aestimas gloriosum, proxima parte terrarum uideatur inglorius. Inter haec uero popularem gratiam, nec commemoratione quidem dignam puto, quae nec iudicio prouenit, nec unquam firma perdurat. Iam uero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen quis non uideat? quae si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quaedam de meritis ueniens laus parentum. Quod si claritudinem praedicatio facit, illi sint clari necesse est qui praedicantur. Quare splendidum te si tuam nō habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo uideatur, ne à maiorum uirtute degenerent.

O Mne humanum genus in terris
Simili surgit ab ortu.
Vnus enim rerum pater est,
Vnus cuncta ministrat,
Ille dedit Phoebo radios,
Dedit & cornua lunae,
Ille homines etiam terris,
Dedit & sidera coelo,
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.
Quid genus & proauos strepitis, "
Si primordia uestra "

Autoremq; Deum spectes, »
Nullus degener extat, »
Ni uitiis peiora fouens »
Proprium deserat ortum. »

QVid autem de corporis uoluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas uero pœnitentiæ. Quantos illę morbos, quam intolerabiles dolores quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus, quarum motus quid habeat iucunditatis ignoro. Tristes uero esse uoluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum uolet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis foret, liberorumq; iucunditas, sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios inuenisse tortores, quorum quam sit mordax quæcunq; conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse esse admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis, » infortunio, dixit esse felicem. »

HAbet hoc uoluptas omnis
Stimulis agit fruentes,
Apiumq; par uolantum
Vbi grata mella fudit
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

NIhil igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem uiæ deuia quædam sint, nec perducere eo quemq; ualeat, ad quod se perdu-

ctiuras esse promittunt. Quamuis uero implicitæ malis sint, breuissime monstrabo. Quid enim pecuniã ne „ congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitati„ bus fulgere uelis, dãti supplicabis. Et qui cæteros præ„ ire honore cupis, poscendi humilitate uilesces. Poten„ tiam ne desideras? subiectorum insidiis obnoxius, pe„ riculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæq; „ distractus, securus esse desistis. Voluptariam uitam „ degas, sed quis non spernat, atq; abiiciat uilissimæ fra„ gilissimæq; rei corporis seruum? Iam uero qui bona præ se corporis ferunt, quã exigua quã fragili possessione nituntur? Num enim elephantes mole, tauros robore su„ perare poteritis? Num tigres uelocitate præibitis? Re„ spicite cœli spatium, firmitudinẽ, celeritatem, & aliquã„ do desinite uilia mirari. Quod quidem cœlum non his potius est, quã sua qua regitur ratione mirãdum. Formæ uero nitor ut rapidus est, ut uelox, & uernalium flo„ rum mutabilitate fugacior? Quod si, ut Aristoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum uisus obstantia penetraret, nonne introspectis uisceribus, illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus turpissimum uideretur? Igitur te pulchrum uideri non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas, sed æstimate, quã uultis nimio corporis bona, dũ sciatis hoc quodcunq; miramini triduanæ febris igniculo posse dissolui. Ex quibus omnibus illud redigere in summam licet, quod hæc quæ nec præstare quæ pollicentur bona possunt, nec omnium bonorum cõgregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem quasi quidam calles ferũt, nec beatos ipsa perficiunt.

Autoremq; Deum spectes, »
Nullus degener extat, »
Ni uitiis peiora fouens »
Proprium deserat ortum. »

Q Vid autem de corporis uoluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas uero pœnitentiæ. Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus, quarum motus quid habeat iucunditatis ignoro. Tristes uero esse uoluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum uolet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis foret, liberorumq; iucunditas, sed nimis e natura dictum est, nescio quem filios inuenisse tortores, quorum quam sit mordax quæcunq; conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse esse admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis, » infortunio, dixit esse felicem. »

H Abet hoc uoluptas omnis
Stimulis agit fruentes,
Apiumq; par uolantum
Vbi grata mella fudit
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

N Ihil igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem uiæ deuia quædam sint, nec perducere eo quemq; ualeat, ad quod se perdu-

ctura esse promittunt. Quamuis uero implicitæ ma-lis sint, breuissime monstrabo. Quid enim pecuniã ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitati-bus fulgere uelis, dãti supplicabis. Et qui cæteros præ-ire honore cupis, poscendi humilitate uilesces. Poten-tiam ne desideras? subiectorum insidiis obnoxius, pe-riculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæq; distractus, securus esse desistis. Voluptariam uitam degas, sed quis non spernat, atq; abiiciat uilissimæ fra-gilissimæq; rei corporis seruum? Iam uero qui bona præ se corporis ferunt, q exigua q fragili possessione nituntur? Num enim elephantes mole, tauros robore su-perare poteritis? Num tigres uelocitate præibitis? Re-spicite cœli spatium, firmitudinẽ, celeritatem, & aliquã-do desinite uilia mirari. Quod quidem cœlum non his potius est, q sua qua regitur ratione mirãdum. Formæ uero nitor ut rapidus est, ut uelox, & uernalium flo-rum mutabilitate fugacior? Quod si, ut Aristoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum uisus ob-stantia penetraret, nonne introspectis uisceribus, illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus turpissi-mum uideretur? Igitur te pulchrum uideri non tua na-tura, sed oculorũ spectantium reddit infirmitas, sed æstimatæ, q uultis nimio corporis bona, dũ sciatis hoc quodcunq; miramini triduanæ febris igniculo posse dissolui. Ex quibus omnibus illud redigere in summam licet, quod hæc quæ nec præstare quæ pollicentur bona possunt, nec omnium bonorum cõgregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem quasi quidam calles ferũt, nec beatos ipsa perficiunt.

Heu heu quo miseros tramite deuio
Abducit ignorantia.
Non aurum in uiridi quæritis arbore.
Nec uitæ gemmas carpitis.
Non altis laqueos montibus abditis
Vt piscæ ditetis dapes.
Nec uobis capreas si libeat sequi
Tyrrhena captatis uada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris.
Quæ gemmis niueis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero pisce, uel asperis
Præstent Echinis litora.
Sed quonam latrat quod cupiunt bonum
Nescire cæci sustinent,
Et quod stelliferum transabiit polum, "
Tellure demersi petunt. "
Quid dignum stolidis mentibus imprecer? "
Opes honores ambiant, "
Et cum falsa graui mole parauerint, "
Tum uera cognoscant bona. "

Hactenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit, quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps quæ sit uera monstrare. Atqui uideo inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reuerentiam dignitatibus, nec celebritatem gloria, nec lætitiam uoluptatibus posse contingere. An etiam causas cur id ita sit deprehēdisti? Tenui qdē ueluti rimula mihi uideor intueri, sed ex te cognoscere

apertius malim. Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est, indiuisumq; natura, id error humanus separat, & à uero atq; perfecto, ad falsum imperfectumq; traducit? An tu arbitraris quod nihilo idige at egere potētia? Minime inq̃. Recte tu qdē, nā si qd est, quod in ulla re imbecillioris ualentia sit, in hac p̄sidio necesse est egeat alieno. Ita ē inq̃. Igitur sufficiētiæ potētiæq; una est eademq; natura. Sic uidetur. Q đ uero huiusmodi sit spernendum ne esse censes? an cōtra rerum omnium ueneratione dignissimum? At hoc inq̃ nec dubitari quidem pōt. Addamus igitur sufficientiæ potētiæq; reuerentiam, ut hæc tria unū esse iudicemus. Addamus. Siqdem uera uolumus cōfiteri. Quid uero inquit, obscurum ne hoc atq; ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimū? Considera uero, ne qđ nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse, concessum est egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atq; ob id aliqua ex parte uideatur abiectius. Non possum inq̃, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, ut claritudinē superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur inq̃. Quod igitur nullius egeat alieni quod suis cūcta uiribus possit, quod sit clarum atq; reuerendum, nōne hoc etiam constat esse lætissimum? sed unde huic inq̃ tali mæror ullus obrēpat, nec cogitare quidem possum. Quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt necesse est confiteri. Atqui illud quoq; per eadem necessarium est, sufficiētiæ, potentiæ, claritudinis, reuerētiæ, iucunditatis, nomina quidem esse diuersa, nullo uero modo discrepare sub

ſtantiam. Neceſſe eſt inq̄. Hoc igitur quod ē unum ſim plexq́; natura prauitas humana diſpartit, & dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipiſci, nec portionem, quæ nulla eſt, nec ipſam, quam minime affectat, aſſequitur. Quo nam modo inquam? Qui diuitias inquit petit, penuriæ fuga, de potentia nihil laborat, uilis obſcuruſq́; eſſe mauult, multas etiam ſibi naturales quoq́; ſubtrahit uoluptates, ne pecuniam, quā parauit amittat. Sed hoc modo nec ſufficientia quidem contingit ei, quem ualentia deſerit, quem moleſtia pūgit, quē uilitas abiicit, quem recondit obſcuritas. Qui uero ſolum poſſe deſiderat, profligat opes, deſpicit uoluptates, honoremq́; potentia carentem gloriā quoq; nihilipēdit. Sed hunc quoq; q̄ multa deficiant uides. Fit enim ut aliquando neceſſariis egeat, ut anxietatibus mordeatur. Cūq́; hæc depellere nequeat, ēt id quod maxime petebat, potens eē deſiſtat. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, uoluptatibus licet. Nam cum unumquodq; horum idem quod cætera ſit, quiſquis horū aliquid ſine cæteris petit, nec illud quidē quod deſiderat apprehendit. Quid igitur inq̄? Si quis cūcta ſimul cupiat adipiſci, ſummam quidem ille beatitudinis uelit? ſed num in his eam reperiet, quæ demonſtrauimus id, quod pollicētur non poſſe conferre. Minime inq̄. In his igitur quæ ſingula quædam expetendorū præſtare creduntur, beatitudo nullo modo inueſtiganda eſt. Fateor inq̄, & hoc nihil dici uerius pōt. Habes igitur igr & formam falſæ fœlicitatis & cauſas, deflecte nunc in aduerſum mētis intuitum, ibi enim uerā quā pmiſimus ſtatim uidebis. Atqui hæc inquam uel cæco pſpicua ē,

eamq; tu pauloante monstrasti, dum falsæ causas apire conabaris, Nam (ni fallor) ea uera est, & perfecta felicitas, que sufficientem, potentem, reuerendum celebrẽ, lætumq; perficiat Atq; ut me interius animaduertisse cognoscas, quæ unum horũ, quoniã idem cuncta sunt, ueraciter præstare põt, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. O' te alumne hac opinione felicẽ, siquidẽ hoc inquit adieceris. Quid nã inq̃? Esse ne aliqd in his mortalibus caducisq; rebus putas, qđ huiusmodi statum possit afferre? Minime inq̃ puto, id q̃; à te nihil amplius ut desideretur ostensum est. Hæc igitur uel imagines ueri boni. uel imperfecta quædam dare bona mortalibus uidẽtur. Verũ autẽ atq; pfectũ bonum conferre non possunt. Assentior inq̃. Quoniam igitur agnouisti quæ uera illa sit, que autem beatitudinem mentiantur, nunc superest ut unde ueram hãc petere possis agnoscas. Id quidẽ inq̃ iamdudum uehemẽter expecto. Sed cum uti i Timæo Platoni inqt nostro placet, in minimis quoq; rebus diuinum præsidium debeat implorari. quid nunc faciendum censes uti illius summi boni sedem reperire mereamur? Inuocandum inq̃ rerum omnium patrem, quo prætermisso nullũ rite fundatur exordiũ. Recte inqt, simul ita modulata ẽ.

O Qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœliq; sator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisq; manẽs das cuncta moueri.
Quem non externe pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus, uerum insita summi
Forma boni liuore carens, tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse

Mundum mente gerens simili sub imagine formans,
Perfectasq; iubes perfectum absoluere partes.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis
Arida conueniant liquidis, ne purior ignis
Euolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam per consona membra resoluis.
Quæ cum secta duos motum glomerauit in orbes,
In semet reditura meat, mentemq; profundam
Circuit, & simili conuertit imagine cœlum.
Tu causis animas paribus, uitasq; minores
Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptans
In cœlum terramq; seris, quas lege benigna
Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.
Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuas animi defigere uisus.
Dissice terrenæ nebulas, & pondera molis,
Atq; tuo splendore mica, tu namq; serenum
Tu requies tranquilla piis, te cernere finis,»
Principium, uector, dux, semita, terminus idem.»

Q. Voniã igitur quæ sit impfecti, quæ etiã pfecti boni forma uidisti. Nũc demõstrandũ reor, quo nam hæc felicitatis perfectio cõstituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliqd huiusmodi bonum quale pauloante diffinisti, in rerũ natura possit existere, ne nos præter rei subiectæ ueritatem cassa cogitatiõis imago decipiat. Sed qn existat, sitq; hoc uelu ti qdã omnium fons bonorũ, negari neqd. Omne enim quod impfectũ esse dicitur, id diminutiõe pfecti imperfectum esse

fectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere imperfectũ quid esse uideatur, in eo perfectũ quoq; aliquid esse necesse sit. Etenim perfectiõe sublata, unde illud quod imperfectũ perhibetur extiterit, ne fingi quidẽ potest. Neq; enim a diminutis incõsumatisq; natura rerum cœpit exordiũ, sed ab integris absolutisq; procedens, in hæc extrema atq; effœta dilabitur. Quod si (uti pauloante monstrauimus) est quædam boni fragilis imperfecta felicitas, esse aliquã solidã perfectãq; non potest dubitari. Firmissime inquam, uerissimeq; cõclusum est. Quo uero inquit habitet, ita considera. Deum rerum omnium principẽ bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorũ. Nã cũ nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonũ esse quis dubitet? Ita uero bonũ esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoq; bonũ in eo esse conuincat. Nã ni tale sit, rerum omniũ princeps esse non poterit. Erit enim eo præstantius aliquid perfectum possidens bonũ, qđ hoc prius atq; antiquius esse uideatur. Omnia nanq; perfecta minus integris priora esse claruerunt. Quare ne in infinitũ ratio ꝓdeat, cõfitendũ est summũ Deũ, summi ꝑfectiq; boni esse plenissimũ. Sed perfectum bonum uerã esse beatitudinem cõstituimus. Veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse necesse ẽ. Accipio inquam, nec est quod cõtradici ullo modo queat. Sed quæso iquit te, vide ꝙ id sancte atq; inuiolabiter probes, quod boni summi summũ Deum diximus esse plenissimum. Quonam inquam modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summuũ bonum, quo plenus esse perhibetur, uel extrinsecus acce

pisse, uel ita naturaliter habere presumas, quasi habentis Dei habitæq; beatitudinis diuersam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, prestantius id quod dederit, eo quòd acceperit existimare possis. Sed hūc esse rerū omnium præcellentissimū dignissime cōfitemur. Quod si natura quidem inest, sed rōne diuersam. cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest quis hæc diuersa cōiunxerit? Postremo quod à qualibet re diuersum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diuersum. Quare quod à summo bono diuersum est sui natura, id summum bonū nō est. Quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino. n. nullius rei natura suo principio melior poterit existere. Quare quod omnium principium sit id etiam sui substantia summum esse bonum uerissima ratione cōcluserim. Rectissime inq̄. Sed summū bonū beatitudinē esse concessum est. Ita est inq̄. Igitur Deum inquit esse ipsam beatitudinē necesse est confiteri. Nec propositis inq̄ prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatū cōsequēs esse perspicio. Respice inquit, an hinc quoq; idem firmius approbetur, quod duo summa bona, quæ à se diuersa sunt, esse nō possunt. Etenim quæ discrepāt bona, nō esse alterū, quod sit alterum liquet. Quare neutrū poterit eē perfectū, cū alterutri alterū deest, sed quod perfectū non sit, id non eē bonū manifestū est, nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diuersa. Atqui, & beatitudinē, & Deū summum bonum esse collegimus. Quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa diuinitas. Nihil inq̄, nec re ipsa uerius, nec ratione firmius,

nec Deo dignius concludi potest. Super hæc inqt igitur ueluti geometræ solent, demõstratis propositis aliquit inferre, quæ porismata ipsi uocant, ita ego quoq; tibi ueluti corollarium dabo. Nam quoniã beatitudinis adeptione fiunt homines beati, Beatitudo uero est ipsa diuinitas, diuinitatis adeptione fieri beatos manifestũ est. Sed uti iustitiæ adeptione iusti, sapientiæ sapientes fiunt, ita diuinitatẽ adeptos, Deos fieri simili rõne necesse est. Omnis igitur beatus Deus, sed natura quidẽ unus, participatione uero nihil prohibet esse q̃ plurimos. Et pulchrũ inq̃ hoc, atq; p̃tiosum, siue porisma, siue corollariũ uocari mauis. Atqui hoc quoq; pulchrius nihil est, quod his anneclendũ eẽ ratio persuadet. Quid inq̃? Cum multa inquit beatitudo continere uideatur utrũ ne hæc omnia in unũ ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate cõiungãtur, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat. Ad hoc uero cætera referantur? Vellem inq̃ id ipsarum rerum cõmemoratione patefaceres. Nonne inquit beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidẽ inq̃. Addas ĩquit hoc oĩbus licet. Nã eadẽ sufficientia summa, eadẽ summa potẽtia, reuerentia quoq; claritas, & uoluptas beatitudo esse iudicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona sufficientia, potentia, cæteraq; ueluti quædam beatitudinis membra sunt? An ad bonum ueluti ad uerticẽ cũcta referũtur? Intelligo inq̃ quid inuestigandum proponas, sed quid constituas? audire desidero. Huius rei discretionẽ sic accipe. Si hæc oĩa beatitudinis mẽbra forent, à se quoq; inuicẽ discreparẽt. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus

diuersa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minime igitur membra sunt. Alioqui ex uno membro beatitudo uidebitur esse coniuncta, quod fieri nequit. Id quidem inquit dubium nõ est, sed id quod restat, expecto. Ad bonum cætera referri palàm ẽ. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse iudicatur. Iccirco potentia, quoniam id quoq; creditur bonum. Idem de reuerentia, claritudine, iucunditate, coniectare licet. Omnium igitur expetendorũ summa atq; causa bonum est. Quod enim neq; re, neq; similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraq; etiam, quæ natura bona non sunt, tamẽ si esse uideantur quasi uera bona sint, appetuntur. Quo fit, uti summa, cardo, atq; causa expetendorum omnium, bonitas esse iure credatur. Cuius uero causa quid expetitur, id maxime uidetur optari. Veluti si salutis causa quipspiam uelit equitare, non tam equitandi motum desiderat, q̃ salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, q̃ bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed ꝓpter quod cætera optãtur, beatitudinem esse concessimus. Quare sic quoq; sola quæ... beatitudo. Ex quo liquido apparet ipsius boni & beatitudinis unam atq; eandem esse substantiã. Nihil uideo cur dissentire quispiam possit. Sed deum, ueramq; beatitudinem unum atq; idem esse monstrauimus. Ita inquit. Securo igitur cõcludere licet Dei quoq; in ipso bono nec usq; alio sitam esse substantiam.

H Vc omnes pariter uenite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis

Terrenas habitans libido mentes,
Hic erit uobis requies laborum,
Hic portus placida manens quiete.
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quicquid Tagus aureis harenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miscens uirides lapillos
Illustrant aciem, magisq; caecos »
In suas condunt animos tenebras. »
Hoc quicquid placet excitatq; mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor, quo regitur, uigetq; coelum,
Vitat obscuras animae ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phoebi radios negabit.

ASsentior inq̃. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quanti inquit aestimabis, si bonum ipsum quid sit agnoueris? Infinito inquam. Siquidem mihi pariter Deum quoq;, qui bonum est, continget agnoscere. Atqui hoc uerissima inquit ratione patefaciam, maneant modo quae pauloante conclusa sunt. Manebunt. Nonne inquit monstrauimus ea, quae appetuntur à pluribus, iccirco uera perfectaq; bona non esse, quoniã à se inuicẽ discreparent, cumq; alteri abesset alterũ plenũ absolutumq; bonum afferre nõ posse? Tum autẽ uerum bonũ fieri cum in unam ueluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quae sufficientia est, eadem sit potentia, reuerentia, claritas, atque iucunditas. Nisi uero unum atque idem omnia

sint, nihil habere, quo inter expetenda numerentur. Demonstratum est inquam, nec dubitari ullo modo põt. Quæ igitur cum discrepant, minime bona sunt, cum uero unũ esse cœperint, bona fiunt. Nonne hæc ut bona sint unitatis fieri adeptione contingit? Ita inquam uidetur. Sed omne quod bonũ est, boni participatione bonum esse cõcedis, an minime? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atq; bonum simili ratione cõcedas. Eadem nãq; substãtia est eorum, quorum naturaliter non est diuersus effectus. Negare inquam nequeo. Nosti' ne igitur inquit omne quod est tamdiu manere, atq; subsistere quãdiu sit unum? Sed interire, atq; dissolui pariter, atq; unum esse destiterit? Quónam modo? Vt in animalibus inquit, cum in unum coeunt, ac permanent anima corpusq;, id animal uocatur, Cum uero hæc unitas utriusq; separatione dissoluitur, interire, nec iam esse animal liquet, Ipsum quoq; corpus cum una forma membrorum coniunctione permanet, humana uisitur species. At si distributæ segregatæq; partes corporis distraxerint unitatem, desint esse quod fuerat. Eóq; modo percurrenti cætera proculdubio patebit subsistere unumquodq;, dum unum est, Cum uero unum esse desinit interire. Consideranti inquam mihi plura minime aliud uidetur. Est' ne igitur inqt quod inquantũ naturaliter agat relicta subsistendi appetẽtia uenire ad interitum corruptionemq; desideret? Si animalia inquam cõsiderem, quæ habẽt aliquã uolendi nolendiq; naturã, nihil inuenio quod nullis extra cogentibus abiiciant manendi intentionẽ, & ad interitũ sponte festinent. Omne nãq; animal tueri salutẽ laborat. Mortem uero perni

tiemq́; deuitat. Sed qd de herbis arboribusq́; quid de inanimatis omnino cõsentiã rebus, prorsus dubito. Atq; non est, quod de hoc possis ambigere, cum herbas atq; arbores intuearis, primũ sibi cõuenientibus innasci locis. Vbi quãtũ earũ natura queat, cito exarescere atq; interire nõ possunt, Nã aliæ quidem campis, aliæ mõtibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærẽt, aliarum fœcundæ sunt steriles harenæ, quas si in alia quispiã loca transferre conentur, arescãt. Sed dat cuiq; natura quod conuenit, & ne dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam? quod omnes uelut in terras ore demerso trahunt alimenta radicibus, ac p medullas robur corticemq́; diffundunt? Quid? quod mollissimum quodq́;, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, Extra uero quadã ligni firmitate. Vltimus autem cortex aduersum cœli intemperiem, quasi mali patiens defensor opponitur. Iam uero quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur, quæ omnia non modo ad tẽpus manendi uerum generatim quoq; quasi in perpetuum permanendi, ueluti quasdã machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nõne quod suũ est, quæq́; simili ratione desiderãt? Cur enim flammas quidem sursum leuitas uehit, terras uero deorsum pondus deprimit, nisi qd hæc singulis loca motionesq́; cõueniunt? Porrò autẽ quod cuiq; consentaneũ est, id unumquodq́; conseruat, sicuti ea quæ sunt inimica corrumpunt, Iam uero quæ dura sunt, ut lapides adhærent tenacissime partibus suis, & ne facile dissoluantur, resistunt. Quæ uero liquentia, ut aer, atq; aqua facile quidem di-

uidentibus cedunt, sed cito in ea rursus, à quibus sunt abscisa relabuntur. Ignis uero omnem refugit sectionem. Neq; nunc nos de uoluntariis animæ cognoscētis motibus, sed de naturali intentione tractamus, Sicuti est quod acceptas escas sine cogitatione transigimus, & sicuti quod in somno spiritum ducimus nescientes, Nam neq; in animalibus quidem manendi amor ex animæ uoluntatibus, uerum ex naturæ principiis uenit. Nam sæpe mortem cogentibus causis, quam natura reformidat, uoluntas amplectitur. Cōtraq; illud quo solo mortaliū rerum durat diuturnitas gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coercet uolūtas. Adeo hæc sui charitas nō ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit. n. prouidentia Dei creatis à se rebus hāc uel maximam manendi causam, ut quoad possunt naturaliter manere desiderēt. Quare nihil est quo nullo modo queas dubitare, cuncta quæ sunt appetere naturaliter constātiam permanendi, deuitare perniciē. Confiteor inq; nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta uidebantur. Quod aūt inquit subsistere, ac permanere appetit, id unum esse desiderat. Hoc enim sublato, nec esse quidē cuiq; ꝑmanebit. Verū est inq;. Omnia igitur inquit unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstrauimus esse, quod bonū est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt. Quod quidē ita describas licet. Ipsum bonū esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil inq; uerius excogitari potest. Nā uel ad nihilum cūcta referuntur. & uno ueluti uertice destituta, sine rectore fluitabunt, Aut siquid est, ad quod uniuersa festinent, id erit omnium summum bonum. Et

illa nimiũ inquit O alumne lætor, ipsam enim mediæ ueritatis notam mente fixisti. Sed in hoc patuit tibi, qđ ignorare te pauloante dicebas. Quid inq̄? Quis esset inquit rerum omnium finis? Is est enim profecto, quod desideratur ab omnibus. Quod quia bonum esse collegimus oportet rerum omniũ finem bonum esse fateamur.

Q Visquis profunda mente uestigat uerum,
Cupitq; nullis ille deuiis falli.
In se reuoluat intimi lucem uisus,
Longosq; in orbem cogat inflectens motus,
Animumq; doceat quicquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes.
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.
Non omne namq; mente depulit lumen,
Obliuiosam corpus inuehens molem.
Hæret profecto semen introrsum ueri.
Quod excitatur uentilante doctrina,
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto uiueret fomes corde?
Quod si Platonis musa personat uerum,
Quod quisquis discit immemor recordatur.

T Vm ego Platoni inq̄ uehementer assentior, Nam me horum iam secundo commemoras, primum quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus amisi. Tum illa si superiora inquit concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis quod dudum te nescire confessus es. Quid inquam? Quibus ait illa gubernaculis mundus regatur. Memini inquam me inscitiam meam

fuisse confessum, sed quid afferas licet iam prospiciam. planius tamē ex te audire desidero. Mundum hunc in quit Deo regi pauloante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror inquam, nec unquam dubitandum putabo, quibusq; in hoc rationibus accedam, breuiter exponam, Mundus hic ex tam diuersis contrariisq; partibus in unā formam minime conuenisset, nisi unus esset, qui tam diuersa coniungeret, cōiuncta uero naturarum ipsa diuersitas, inuicem discors dissociaret, atq; diuelleret, nisi unus esset, q̄ quod nexuit cōtineret. Non tam uero certus naturæ ordo pcederet, nec tam dispositos motus, locis, tēporibus, efficientiā spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum uarietates manens ipse disponeret. Hoc quicquid est, quo condita manent, atq; agitantur, usitato cunctis uocabulo Deum nomino. Tum illa cum hæc inquit ita sentias, paruā mihi restare operā puto ut felicitatis cōpos patriam sospes reuisas, sed quæ proposuimus intueamur. Nōne in beatitudine sufficientiam numerauimus? Deumq; beatitudinem ipsam esse concessimus? Ita qdē. Et ad mundum igitur inquit regendum nullis extrinsecis adminiculis indigebit. Alioqui si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id inquā ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari inq̄ nequit. Atqui Deus ipsum esse bonū mōstratus est. Memini inq̄. Per bonum igitur cuncta disponit, Siquidem per se regit omnia, quē bonum esse consensimus, & hic est ueluti quidā clauus, atq; gubernaculum, quo mundana machina stabilis atq; incorrupta seruatur. Vehementer assentior inquam, & id te pauloāte dicturā te

nui licet suspitione prospexi. Credo inquit. Iam.n. (ut arbitror) uigilantius ad cernenda uera oculos deducis. Sed quod dicā non minus ad contuendum patet. Quid inq̄? Cum Deus inqt omnia bonitatis clauo gubernare iure credatur, eademq́; omnia (sicuti docui) ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin uoluntarie regantur, seq́; ad disponentis nutum ueluti conuenientia contemperataq́; rectori sponte conuertant? Ita inquā necesse est, nec beatum regimen esse uideretur. Siquidem detractantium iugum foret, nō obtemperantium salus. Nihil est igitur quod naturam seruans, Deo contrarie conetur. Nihil inquam. Quid si conetur ait, num tandē proficiet quicq̄ aduersus eū, quē iure beatitudinis potentissimum esse concessimus, Prorsus inquā nihil ualeret. Non est igitur aliquid, q̄d summo huic bono uel uelit uel possit obsistere. Nō inq̄ arbitror. Est igitur inquit summum bonum, q̄d regit cuncta fortiter suauiterq́; disponit. Tum ego q̄ inq̄ me nō modo ea, quæ conclusa summa rationum, uerum multo magis hæc ipsa uerba quibus uteris delectant, ut tandem aliquādo stultitiam magna lacerantem sui pudeat. Accepisti inquit in fabulis lacessentes cœlum gigantes, sed illos quoq̄, uti condignum fuit, benigna fortitudo disposuit. Sed uis ne rationes ipsas inuicē collidamus? forsitan ex huiusmodi conflictatione pulchra quædam ueritatis scintilla dissiliet. Tuo inquam arbitratu. Deū inquit esse omnium potentem nemo dubitauerit. Qui quidem inquam mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui uero est inquit omnium potens, nihil est quod ille nō possit. Nihil inquā. Num igitur Deus facere ma-

ſum poteſt? Minime inquam. Malum igitur inquit nihil eſt, cum id facere ille non poſſit, qui nihil nõ poteſt. Ludis ne inquam me, inextricabilem labyrinthum rationibus texens? Quo nunc quidem qua egrediaris introeas. Nunc uero quo introieris egrediare? An mirabilem quendam diuinæ ſimplicitatis orbem complicas? Et enim pauloante à beatitudine incipiens eam ſummum bonum eſſe dicebas, quam in ſummo Deo ſitam loquebare. Ipſum quoq; Deũ ſummũ bonũ eſſe, plenãq; beatitudinem diſſerebas. Ex quo neminem beatum fore, niſi qui pariter Deus eſſet, quaſi munuſculum dabas. Rurſus ipſam boni formam Dei ac beatitudinis loquebaris eſſe ſubſtantiam. Ipſumq; unum idipſum eſſe bonum dicebas, quod ab omni rerũ natura peteretur, Deũ quoq; bonitatis gubernaculis uniuerſitatẽ regere diſputabas, uolentiaq; cuncta parere, nec ullam mali eſſe naturam. Atqui hæc nullis extrinſecus ſumptis, ſed altero ex altero fidem trahente inſitis domeſticiſq; probationibus explicabas. Tum illa minime inquit ludimus, remq; omnium maximam Dei munere, quem dudũ deprecabamur, exegimus, Ea enim eſt diuinæ forma ſubſtãtiæ, ut neq; in extrema dilabatur, nec in ſe externũ aliquod ipſa ſuſcipiat. Sed ſicut de ea Parmenides ait.

Quòd ſi rationes quoq; non extra petitas, ſed intra rei quam tractabamus ambitum collocatas, agitauimus, nihil eſt quod admirere, cum Platone ſanciente didiceris, cognatos de quibus loquuntur rebus oportere eſſe ſermones.

F Elix qui potuit boni
Fontem uisere lucidum.
Felix qui potuit grauis
Terræ soluere uincula.
Quondam funera coniugis
Vates Treicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Siluas currere mobiles,
Amnes stare coegerat,
Iunxitq; intrepidum latus
Sæuis cerua leonibus,
Nec uisum timuit lepus,
Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
Feruor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immites superos querens,
Infernas adiit domos,
Illic blanda sonantibus,
Chordis carmina temperans,
Quicquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat.
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, tænara commouens,
Et duci ueniam prece
Vmbrarum dominos rogat.
Stupet ter geminus nouo
Captus carmine ianitor.

Quæ sontes agitant metu
Vltrices scelerum deæ,
Iam mœstæ lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa siti perditus
Spernit flumina Tantalus,
Vultur dum satur est modis
Non traxit Tityi iecur.
Tandem uincimur arbiter
Vmbrarum miserans ait,
Donemus comitem uiro
Emptam carmine coniugem,
Sed lex dona coerceat
Ne dum tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Maior lex amor est sibi.
Heu noctis prope terminos
Orpheus Euridicem suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicunque in supernum diem "
Mentem ducere quæritis. "
Nam qui tartareum in specus "
Victus lumina flexerit, "
Quicquid præcipuum trahit "
Perdit, dum uidet inferos. "

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER QVARTVS.

ÆC CVM PHILOSophia dignitate uultus, & oris grauitate seruata leniter suauiterq; cecinisset, Tum ego nondũ penitus insiti mœroris, oblitus, intentionẽ dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô inquit ueri p̃uia luminis, q̃ usq; adhuc, tua fudit oratio, tum sui speculatiõe diuina, tũ tuis rõnibus inuicta patuerũt, eaq; mihi, & si ob iniuriæ dolorẽ nuper oblita, nõ tamẽ antehac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est uel maxima nostri causa mœroris, quòd cum rerum bonus rector existat, uel esse omnino mala possint, uel impunita prætereant. Quod solũ quãta dignum sit admiratione, profecto considera. Ad huc aliud maius adiungitur, Nã imperante florenteq; neq̃tia, uirtus nõ solum premiis caret, uerũ etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locũ facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantũ uolẽtis Dei nemo satis põt nec admirari, nec con queri. Tũ illa, & eẽt inq̃t infiniti stuporis, oĩbusq; hor » ribilius mõstris, si uti tu existimas, in tãti uelut patris »

familias dispositissima domo, uilia uasa colerētur, pretiosa sordescerent. Sed non ita est. Nam si ea quæ paulo ante conclusa sunt, inconuulsa seruantur, ipso, de cuius nunc regno loquimur, autore cognosces, semp qui dem potētes bonos esse, malos uero abiectos semp, atq; imbecilles, nec sine pœna unq̃ esse uitia, nec sine premio uirtutes. bonis felicia, malis semper infortunata cōtingere, multaq; id genus, quæ sopitis querelis firmate soliditate corroborent. Et quoniam ueræ formā beatitudinis me dudum monstrante uidisti, quo etiam sita sit agnouisti, decursis omnibus, quæ prætermittere necessarium puto, uiam tibi quæ te domum reuehat. ostēdam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa sospes in patriam meo ductu, mea semita, meis etiam uehiculis reuertaris.

S Vnt etenim pennæ uolucres mihi,
  Quæ celsa conscendant poli,
Quas sibi cum uelox mens induit,
  Terras perosa despicit.
Aeris immensi superat globū,
  Nubesq; post tergum uidet,
Quiq; agili motu calet ætheris,
  Transcendit ignis uerticem,
Donec in astriferas surgat domos,
  Phœboq; coniungat uias,
Aut comitetur iter gelidi senis,
  Miles corusci sideris,
Vel quocunq; micans nox pingitur,
  Recurrat astri circulum,

Atq; ubi

Atque ubi iam exhaustum fuerit satis,
Polum relinquat extremum,
Dorsaq; uelocis premat ætheris,
Compos uerendi luminis.
Hic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisq; habenas temperat,
Et uolucrem currum stabilis regit
Rerum coruscus arbiter.
Huc si te reducem referat uia,
Quam nunc requiris immemor.
Hæc dices memini patria est mihi,
Hinc ortus, hic sistam gradum.
Quod si terrarum placeat tibi.
Noctem relictam uisere.
Quos miseri toruos populi timent,
Cernes tyrannos exules.

Tum ego papę inquam ut magna promittis, nec dubito quin possis efficere, tu modo quem excitaueris, ne moreris. Primum igitur inquit bonis semper adesse potentiam, malos cunctis uiribus esse desertos agnoscas licebit, Quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nā cum bonum malumq; contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali. At si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota ē. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alteru tro calle procedam, nunc hinc, nūc inde proposita confirmās. Duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus uoluntas scilicet ac potestas. Quorum si alterum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim uoluntate, ne aggreditur quidem quisque

quod non uult. At si potestas absit, uolũtas frustra sit, Quo fit, ut si quem uideas adipisci uelle quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod uoluerit, defuisse ualentiam dubitare non possis. Perspicuũ est inq̃, nec ullo modo negari potest. Quem uero effecisse quod uoluerit uideas, Nũ etiã potuisse dubitabis? Minime. Quod uero quisq; potest, in eo ualidus, quod uero non põt, in hoc imbecillis esse cẽsendus est. Fateor inq̃. Meministi ne igitur inqt superioribus rationibus esse collectũ, intẽtionẽ oẽm uolũtatis humanæ, quæ diuersis studiis agitur ad beatitudinẽ festinare. Memini inq̃ id quoq; eẽ demõstratũ. Nũ recordaris beatitudinẽ ipsum eẽ bonũ, Eoq; mõ cũ beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonũ? Minime inq̃ recordor, quoniam id memoriæ fixũ teneo. Oẽs igitur homines, boni pariter ac mali indiscreta intentione ad bonũ peruenire nituntur. Ita inq̃ cõsequẽs ẽ. Sed certũ est adeptione boni bonos fieri. Certũ. Adipiscuntur igitur boni quod appetunt. Sic uidetur. Mali uero si adipiscerentur quod appetũt bonũ, mali esse non possent. Ita est. Cum igitur utriq; bonũ petant, sed hi quidẽ adipiscantur, illi uero minime, Nũ dubiũ ẽ bonos quidem potẽtes esse, qui uero mali sunt imbecilles? Quisqs inq̃ dubitat, nec rerũ naturã, nec cõsequentiam põt cõsiderare rõnum. Rursus inquit. Si duo sint, quibus idem secũdum naturam propositũ sit, eorumq; unus naturali officio idipsum agat, atq; perficiat, alter uero naturale illud officium minime administrare queat, alio uero mõ q̃ naturæ cõuenit, nõ quidẽ impleat propositũ suum, sed imitetur implentẽ, quem nam horũ ualentiorẽ esse decernis? Et si coiecto inquã

quid uelis, planius tamen audire desidero. Ambulãdi inquit motum secũdum naturam esse hominibus num negabis? Minime inq̃. Eiusq; rei pedũ officiũ esse naturale num dubitas? Nec hoc quidem inquã. Si qs igitur pedibus incedere ualens ambulet, aliusq; cui hoc naturale pedũ desit officium manibus nitens, ambulare conetur, quis horum iure ualentior existimari põt? Cõtexe inq̃ cetera, nam qui naturalis officii potens, quin ille eo qui idem nequeat, ualẽtior sit nullus ambigit. Sed summũ bonum, quod æque malis bonisq; propositũ, boni quidem naturali officio uirtutum petunt. Mali uero uariã per cupiditatẽ quod adipiscendi boni naturale officium non est. Idipsum bonũ conãtur adipisci. An tu aliter existimas? Minime inquã, Nam ẽt qd ẽ cõseq̃ues patet. Ex his.n. quæ cõcesseram, bonos quidẽ potẽtes, malos uero esse necesse est imbecilles. Recte inqt pcurris. Idq; uti medici sperare solẽt; indicium est erectæ iam resistentisq; naturæ. Sed quoniã te ad colligendũ promptissimũ esse cõspicio, crebras coaceruabo rõnes. Vide quãta uitiosorũ hominũ pateat infirmitas, qui nec ad hoc quidẽ puenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pene cõpellit intentio. Et qd si hoc tam magno ac pene iuicto peuntis naturæ deseretur auxilio? Cõsidera uero quãta sceleratos homines hẽat impotentia. Neq̃.n. leuia ac ludicra premia petunt, quæ consequi atq̃ obtinere nõ possunt. Sed circa ipsam rerũ summã uerticẽq; deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus, qd solũ dies noctesq̃ moliũtur. In qua re bonorũ uires eminẽt. Sicut.n. eũ q pedibus i cedẽs ad eũ locũ usq̃ puenire potuisset, quo nihil ulterius puium ia

ceret incessui, ambulandi potentissimum esse cēseres. Ita eum qui expetendorum finem, quo nihil ultra ē ap prehēdit, potētissimum necesse est iudices. Ex quo fit, quod huic obiacet, ut idem scelesti uiribus omnibus uideantur esse deserti. Cur enim relicta uirtute uitia sectantur? inscitia'ne bonorū? sed quid eneruatius ignorantiæ cæcitate? an sectanda nouerunt? Sed transuersos eos libido præcipitat? sic quoq; intemperantia fragiles qui obluctari uitio nequeunt An scientes uolentesq; bonum deserunt, ad uitia deflectuntur? Sed hoc modo nō solum potentes esse, sed omnino eē desinunt. Nam qui cōmunem omniū quæ sunt, finem relinquūt, pariter quoq; esse desistunt. Quod quidem cuipiā mirum forte uideatur, ut malos qui plures hominum sunt eosdem nō esse dicamus. Sed ita sese res habet. Nā qui mali sunt, eos malos esse nō abnuo, sed eosdem eē pure atq; simpliciter nego. Nam uti cadauer hominem mortuū dixeris, simpliciter uero hominē appellare nō possis. Ita uitiosos, malos quidē esse cōcesserim. Sed eē absolute nequeam confiteri. Est enim quod ordinē retinet seruatq; naturā. Quod uero ab hac deficit, esse etiam quod in sui natura situm est, derelinquit. Sed possunt inquies mali. Nec ego quidē negauerim sed hæc eorum potētia nō à uiribus, sed ab imbecillitate descēdit. Possunt enim mala, quæ minime ualerent, si in bonorū efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos euidentius nihil posse demōstrat. Nā si, uti pauloante collegimus, malū nihil est, cū mala tantūmodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum ē. Atq ut intelligas q nā sit huius potētiæ uis, summo bono nihil potentius

esse pauloãte diffiniuimus. Ita est inquam. Sed idẽ inquit malum facere nequit. Minime. Est igitur inquit aliquis, qui oĩa posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui idem possunt mala. Vtinã quidẽ inquam non possent. Cum igitur bonorum potens, tãtummodo possit omnia, Non uero queant omnia potentes etiam malorum. eosdẽ qui mala possunt, minus posse manifestum est. Huc accedit quod omnem potentiam inter expetenda numerãdam, omniaq́; expetenda referri ad bonum; uelut ad quoddã naturæ suæ cacumen ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, Malorum uero minime dubitabilis apparet infirmitas, ueramq́; illam Platonis esse sententiam liquet. Solos quod desiderent facere posse sapientes. Improbos uero exercere quidem quod libeat, Quod uero desiderent explere non posse. Faciũt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum quod desiderant, se adepturos putant, sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non ueniunt.

Q. Vos uides sedere celso
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente
Septos tristibus armis,
Ore toruo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahit siquis superbis
Vani tegmina cultus,

Iam uidebit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido uersat
Auidus corda uenenis.
Hinc flagellat ira mentem,
Fluctus turbida tollens.
Mœror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat ipse
Dominis pressus iniquis.

VIdes ne igitur quanto in cœno probra uoluātur, qua ꝓbitas luce resplēdeat? In quo perspicuum est, nunquam bonis premia, nunquam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum etenim quæ gerūtur, illud, propter quod unaquæq; res geritur, eiusdem rei premium esse non iniuria uideri potest. Vti currenti in stadio, propter quam curritur, iacet premium corona. Sed beatitudinem esse idē ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum ueluti premium commune propositum, atqui hoc à bonis non potest separari. Neq; enim bonus ultra iure uocabitur qui careat bono. Quare probos mores sua premia nō relinquunt. Quantulibet igitur sæuiant mali, sapienti tamē corona nō decidet, non arescet, Neq;.n. probis animis ꝓprium decus aliena decerpit improbitas. Qđ si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc uel alius quispiā, uel ille etiā q cōtulisset auferre. Sed quoniam id cuiq; sua probitas confert,

tum suo premio carebit, cũ ꝓbus esse desierit. Postremo cum omne premium iccirco appetatur, qm̃ bonum esse traditur, quis boni cõpotem, premii iudicet expertem? At cuius premii? Omnium pulcherrimi maximiq;. Me mento. n. corollarii illius, quod pauloante præcipuũ de di, ac sic collige. Cũ ipsum bonũ beatitudo sit, bonos om nes eo ipso qđ boni sint, fieri beatos liquet, sed qui beati sunt, Deos esse cõuenit. Est igitur p̃mium bonorum, qđ nullus deterat dies, nullus minuat ptãs, nullius fuscet improbitas, Deos fieri. Quæ cum ita sint, de malorum quoq; inseparabili pœna dubitare sapiẽs nequeat, Nam cum bonum malumq;, Item pœna atq; p̃mium aduersa frõte dissideãt, quæ in boni premio uidemus accidere, eadẽ necesse est in mali pœna contraria parte respon deãt. Sicut igitur ꝓbis ꝓbitas ipsa sit premiũ, Ita impro bis neqtia ipsa suppliciũ est. Iã uero qsqs afficitur pœ na, malo se affectũ esse nõ dubitat. Si igitur sese ipsi exi stimare uelint, possunt ne sibi supplicii exptes uideri, quos omnium malorum extrema neqtia non afficit mo do, uerum etiã uehemẽter inficit? Vide aũt ex aduersa parte bonorum quæ improbos pœna comitetur, Omne namq; quod sit, unum esse, ipsumq; unum bonum esse pauloãte didicisti. Cui consequẽs est, ut omne quod sit, id etiã bonum esse uideatur. Hoc igitur modo quicqd à bono deficit, esse desistit, Quo fit, ut mali desinant esse qđ fuerãt. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani cor poris species ostentat. Quare uersi in malitiã, humanã quoq; amisere naturã. Sed cum ultra homines ꝓuehe re sola ꝓbitas possit, necesse est, ut quos ad humana cõ ditione deiicit, infra hõis meritũ detrudat improbitas.

Euenit igitur ut quem transformatum uitiis uideas, hominem existimare non possis. Auaritia feruet alienarum opum uiolentus ereptor, similem lupi dixeris. Ferox atque inquies linguam litigiis exercet, cani comparabilis. Insidiator occultus surripuisse fraudibus gaudet, uulpeculis exequetur. Iræ intemperans fremit leonis animum gestare credatur. Pauidus ac fugax non metuenda formidat, ceruis similis habeatur. Segnis ac stupidus torpet, asinum uiuit. Leuis ac incostans studia permutat, nil ab auibus differt. Fœdis immundisq́; libidinibus immergitur, sordidæ suis uoluptatibus detinetur. Ita fit, ut qui probitate deserta homo esse desierit, cum in diuinam conditionem transire non possit, uertatur in bæluam.

V Ela Naritii ducis
Et uagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulchra quasi residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus nouis
Tacta carmine pocula,
Quos ut in uarios modos
Vertit herbi potens manus,
Hunc apri facies tegit.
Ille marmaricus leo
Dente crescit, & unguibus.
Hic lupis nuper additus
Flere dum parat, ululat.
Ille tigris ut indica
Tecta mitis obambulat.

Sed licet uariis malis
Numen Arcadis alitis,
Obsitum miserans ducem
Peste soluerit hospitis.
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant,
Iam sues cerealia
Glande pabula uerterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis, super
Monstra quae patitur gemit.
O leuem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quae ualeant licet
Corda uertere non ualent.
Intus est hominum uigor
Arce conditus abdita.
Haec uenena potentius
Detrahunt hominem sibi.
Dira quae penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis uulnere saeuiunt.

TVm ego fateor inquã, Nec iniuria dici uideo uitiosos tametsi humani corporis speciẽ seruent, in beluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox sceleratáq; mens bonorum pernitie saeuit, idipsum eis licere noluissem. Nec licet inquit; uti conuenienti monstrabitur loco, Sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur. Magna ex parte sce-

leratorum hominum pœna releuatur. Et enim quod incredibile forte cuiquam uideatur, infeliciores esse necesse est malos cum cupita perfecerint, quam si ea quæ cupiunt implere non possint. Nam si miserum est uoluisse praua, potuisse miserius est, sine quo uoluntatis miseræ langueret effectus. Itaq; cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est, ut urgeantur, quos uideas scelus uelle posse pficere. Accedo inquam, Sed uti hoc ifortunio cito careāt, patrādi sceleris possibilitate deserti, uehemēter exopto. Carebūt inqt ocius quam uel tu forsitā uelis, uel illi sese existiment esse cariturος. Neq;.n. est aliqd in tam breuibus uitæ metis ita serum, quod expectare longū immortalis præsertim animus putet, Quorum magna spes, & excelsa facinorū machina repētino atq; insperato sæpe fine destruitur, Q̄d qdē illis miseriæ modum statuit. Nā si neqtia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam, Quos infelicissimos esse iudicarē, si nō eorum malitiā saltē mors extrema finiret. Etenim si de prauitatis infortunio uera conclusimus, infinitā liquet esse miseriā, quā cōstat esse æternā. Tum ego mira qdē inquam, & concessu difficilis illatio, Sed iis ea quæ prius cōcessa sunt, nimium cōuenire cognosco. Recte inqt existimas, sed q cōclusioni accedere durū putet, æquum est uel falsum aliqd præcessisse demonstret, uel collationem propositionum nō esse efficacē necessariæ cōclusionis ostēdat. Alioqui cōcessis præcedentibus, nihil prorsus est, quod de illatione causetur. Nā hoc quoq; qd dicam nō minus mirum uideatur, Sed ex his quæ sumpta sunt, æque est necessarium. Quid nā inquam? Feliciores inquit esse improbos supplicia luentes, quam

si eos nulla iustitiæ pœna coerceat. Neq; id nūc molior, qđ cui uis ueniat in mentē, corrigi ultione prauos mores, & ad rectū supplicii terrore deduci, Cæteris quoq; exēplum eē fugiēdi culpāda, Sed alio quodāmō infeliciores esse improbos arbitror, impunitos tametsi nulla rō correctiōis, nullus respectus habeatur exēpli. Et qs erit inq; præter hos alius modus? Et illa, bonos inqt eē felices, malos uero miseros nōnē cōcessimus? Ita est inq;, Si igitur inqt miseriæ cuiuspiā bonum aliqd addatur, nōnē felicior est eo, cuius pura ac solitaria sine cuiusq; boni admixtione miseria est? Sic inq; uidetur. Quid si eidē misero, q cunctis careat bonis, præter ea, qbus miser est, malū illud fuerit annexum, nōnē multo īfelicior eo cēsendus est, cuius infortunium boni participatiōe releuatur? Quid ni inq;? Habent igitur improbi cum puniuntur boni qdē aliqd annexum, pœnā ipsam. s. quæ rōne iustitiæ bona est, iidēq; cū supplicio carēt, inest aliqd ulterius mali ipsa. u. impunitas, quā iniqtatis merito malum esse confessus es. Negare nō possum. Multo igitur infeliciores improbi sunt iniusta impunitate donati, q; iusta ultiōe puniti. Sed puniri improbos iustum, impunitos uero elabi, iniquū eē manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud qdē ait quisq; negabit, Bonum esse omne qđ iustum est, Contraq; quod iniustum est malum liquet esse. Tum ego, Ista qdē consequētia sunt eis, quæ pauloante conclusa sunt. Sed quæso inq; te, nullā ne animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna qdem inqt, Quorum alia pœnali acerbitate, alia uero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his differere cōsilium nō est. Id uero hactenus

egimus, ut quæ indignissima tibi uidebatur malorum potestas, eam nullam esse cognosceres, quosq; impunitos querebare, uideres nunquam improbitatis suæ carere supplicijs. Licentiam, quam cito finiri precabaris; nec longam esse disceres, infelicioreq; fore si diuturnior. Infelicissimam uero si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos, iniusta impunitate dimissos, quam iusta ultione punitos. Cui sententiæ cõsequens est, ut tum demũ grauioribus supplicijs urgeantur, cũ impuniti esse creduntur. Tum ego cũ tuas inquam rationes considero, nihil dici uerius puto. At si ad iudicia hominũ reuertar, quis ille est cui hæc non credẽda modo, sed saltẽ non audienda uideantur? Ita est inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucẽ perspicuæ ueritatis attollere. Similesq; auibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. Dum enim non rerũ ordinẽ, sed suos intuentur affectus, uel licentiã uel impunitatẽ scelerũ putãt esse felicẽ. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus aĩum si cõformaueris nihil opus est iudice premiũ deferẽte, Tu te ipse excellẽtioribus addidisti. Si studiũ ad peiora deflexeris extra ne quæsieris ultorẽ, tu te ipse in deteriora detrusisti, ueluti si uicibus sordidã humũ cœlũq; respicias cunctis extra cessantibus, ipsa cernẽdi ratione nunc cœno, nũc sideribus interesse uidearis. At uulgus ista non respicit. Quid igitur, his ne accedamus, quos beluis similes esse monstrauimus? Quid si qs amisso penitus uisu, ipsum ẽt se habuisse obliuisceretur intuitum, Nihilq; sibi ad humanã perfectionem deesse arbitraretur, num uidentes eadẽ cæcos putaremus. Nam ne illud quidẽ acquiescẽt, quod æque ualidis rationum

nititur firmamentis, Infeliciores esse eos, qui faciunt, q̃ꝫ q patiũtur iniuriã. Vellẽ inq̃ꝫ has ipsas audire rõnes. Omnem inqt improbum num supplicio dignũ negas? Minime. Infelices uero esse, qui sunt improbi multipliciter liquet. Ita ẽ inq̃ꝫ. Qui igitur supplicio digni sũt, miseros eẽ nõ dubitas. Cõuenit inq̃ꝫ. Si igitur cognitor ait resideres, cui supplicium inferendũ putares, ei ne q fecisset, an qui pertulisset iniuriã? Nec ambigo inquã, quin ꝑpesso satis facerem dolore facientis. Miserior igitur tibi iniuriæ illator, q̃ꝫ acceptor esse uideretur. Cõsequitur inq̃ꝫ. Hac igitur, aliisq; de causis ea radice nitẽtibus, qđ turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet cuilibet illatã iniuriã nõ accipiẽtis, sed inferentis esse miseriã. Atqui nũc ait, cõtra faciunt oratores. Pro his. n. qui graue qd acerbumq; perpessi sunt, miserationẽ iudicũ excitare conantur. Cũ magis admittẽtibus iustior miseratio debeatur, quos nõ ab iratis, sed à ꝓpitiis potius miserantibusq; accusatoribus ad iudiciũ ueluti ægros ad medicũ duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarẽt, quo pacto defensorũ opera uel tota frigeret, uel si prodesse hoĩbus mallet, in accusatiõis habitũ uerteretur. ipsi quoq; improbi, si eis aliqua rimula uirtutẽ relictã fas esset aspicere, uitiorũq; sordes pœnarũ cruciatibus se depositures uiderent, cõpẽsatione adipiscẽdæ ꝓbitatis, nec hos cruciatus esse dicerent, defensorũq̃ꝫ operã repudiarent, ac se totos accusatoribus iudicibusq; ꝑmitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nã bonos qs nisi stultissimus oderit? Malos uero odisse rõne caret. Nam sicuti corporum lãguor, ita uitiositas quidem

est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione iudicemus, multo magis non insequendi sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

Q Vid tantos iuuat excitare motus,
Et propria fatum solicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, uolucres nec remoratur equos,
Quos serpens. leo, tigris, ursus, aper
Dente petunt, idem se tamen ense petunt.
An distant quia dissidentq; mores,
Iniustas acies, & fera bella mouent,
Alternisq; uolunt perire telis?
Non est iusta satis sæuitiæ ratio.
Vis aptam meritis uicem referre?
Dilige iure bonos, & miserescE malis.

H Ic ego uideo inq̃ quæ sit uel felicitas uel miseria in ipsis proborũ atq; improborũ meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari non nihil boni mali ue inesse perpendo. Neq; enim sapientum quisq̃ exul inops, ignominiosusq; esse malit, potius q̃ pollens opibus, honore reuerendus, potentia ualidus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clarius testatiusq; sapientiæ tractatur officium, cũ in cõtingẽtes populos regentium quodãmodo beatitudo transfunditur, Cum presertim carcer, lex, cæteraq; legaliũ tormẽta pœnarum perniciosis potius ciuibus, ꝓpter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur uersa uice mutentur, scelerumq; supplicia bonos p̃mant, pre-

mia uirtutum mali rapiant uehemẽter admiror, quæq́; tam iniustæ confusionis ratio uideatur ex te scire deside ro, Minus etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis ca sibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector ex aggerat, qui cum sæpe bonis iucunda, malis aspera, con traq́; bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi cã deprehendatur. Quid est, quod à fortuitis casibus dif ferre uideatur? Nec mirum inquit si quid ordinis igno rata ratione temerarium confusumq́; credatur. Sed tu quamuis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quo niam bonus mundum rector temperat, recte fieri cun cta ne dubites.

S Iquis acturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi.
Cur legat tardus plaustra bootes,
Mergatq́; seras æquore flammas,
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti,
Palleant plenæ cornua lunæ
Infecta metis noctis opacæ.
Quæq́; fulgenti texerat ore
Confusa Phœbe detegat astra,
Commouet gentes publicus error,
Lassantq́; crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina chori.
Littus frementi tundere fluctu,
Nec niuis duram frigore molem
Feruenti Phœbi soluier æstu
Hic enim causas cernere promptum est.
Illic latentes pectora turbant.

Cuncta, quæ rara prouehit ætas,
Stupetq; subitis mobile uulgus.
Cedat inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira uideri.

I Ta est inq̄. Sed cum tui muneris sit latentiũ rerũ causas euoluere, uelatasq; caligine explicare rationes. Quæso uti hinc decernas. & quod hoc me miraculum maxime perturbat edisseras. Tum illa paulisper arridens, ad rem me inquit omnium quæsitu maximam uocas, cui uix exhausti quicq̄ satis sit. Talis nãq; materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ uelut hydræ capita succrescant. Nec ullus fuerit modus, nisi qs eas uiuacissimo mẽtis igne coerceat. In hac enim de prouidẽtiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione ac prædestinatione diuina, de arbitrii libertate queri solet, quæ quanti oneris sint, tu ipse perpendis. Sed quoniã hæc quoq; te nosse quædam medicinæ tuæ portio ẽ. quãq̄ angusto limite temporis septi, tamen aliquid deliberare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamẽta delectant, hanc oportet paulisper differas uoluptatẽ. dum nexas sibi ordine cõtexo rationes. Vt libet inq̄. Tum uelut ab alio orsa principio ita disseruit. Omniũ generatio rerũ, cunctusq; mutabiliũ naturarũ ꝓgressus, & quicquid aliquo mouetur modo, causas, ordinẽ, formas, ex diuinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc ĩ suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit. Qui modus cũ in ipsa diuinæ intelligentiæ puritate cõspicitur, prouidentia nominatur. Cũ uero ad ea quæ mouet, atq; disponit refertur, fatũ à ue

tribus appellatum ē. Quæ diuersa eē facile liquebit, si quis utriusq; uim mente conspexerit. Nam prouidentia est illa ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta. quæ cuncta disponit. Fatū uero ihærēs rebus mobilibus dispositio per quam prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Prouidentia nāq; cuncta pariter quamuis diuersa, quāuis infinita complectitur. Fatum uero singula digerit in motum, locis formis, ac tēporibus distributa. Vt hæc tēporalis ordinis explicatio, in diuinæ mentis adunata prospectu prouidentia sit. Eadem uero adunatio digesta, atq; explicata temporibus fatum uocetur. Quæ licet diuersa sint, alterū tamen pendet ex altero. Ordo nāq; fatalis ex prouidētiæ simplicitate procedit. Sicut.n. artifex faciēdæ rei formā mente percipiēs mouet operis effectū, & quod simpliciter præsentarieq; ꝓspexerat, per temporales ordines ducit, ita Deus prouidentia quidem singulariter stabiliterq; facienda disponit, Fato uero hæc ipsa q̄ disposuit multipliciter ac tēporaliter administrat. Siue igitur famulantibus quibusdam prouidentia diuinis spiritibus, fatum exerceatur, seu anima, seu tota inseruiente natura, seu cœlestibus siderum motibus, seu angelica uirtute, seu dæmonū uaria solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus fatalis series texitur. illud certe manifestum est, immobilem simplicemq; gerēdarum formā rerū esse prouidentiā, Fatum uero eorū, quæ diuina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum atq; ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia q̄ fato subsunt, prouidentiæ quoq; subiecta sint. Cui ipsum etiam subiacet fatum. Quædam uero quæ sub pro

uidentia locata sunt. fati seriem superẽt. Ea uero sunt quæ propinqua diuinitati stabiliter fixa, fatalis ordinẽ mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentium qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, cæterorumq; extra locatorũ ueluti cardo quidem, circa quem uersentur, existit, extimus uero maiore ambitu rotatus quanto à puncti media indiuiduitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur, siquid uero illi se medio cõnectat & societ, in simplicitate cogitur, diffundiq;, ac diffluere cessat, simili ratione quod longius à prima mente discedit, maioribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerũ cardinem uicinus petit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carẽs, fati quoq; supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio, ad id quod est, id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad pũctũ mediũ circulus, ita est fati, series mobilis ad prouidentiæ stabilẽ simplicitatem. Ea series cœlum ac sidera mouet, elementa in se inuicem tẽperat, & alterna cõmutatiõe trãsformat. Eadem nascentia, occidentiaq; omnia per similes fœtuũ seminumq; renouat ꝓgressus. Hæc actus ẽt, fortunasq; hominum indissolubili causarum cõnexione cõstringit. Quæ cum ab immobilis prouidentiæ proficiscãtur exordiis, ipsas quoq; immutabiles necesse est esse. Ita enim res optime reguntur, si manens in diuina mẽte simplicitas indeclinabilem causarũ ordinem promat. Hic uero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras ꝓpria incommutabilitate coerceat. Quo fit, ut tametsi uobis hunc ordinem minime considerare ualentibus,

cõfusa omnia pturbataq; uideantur, nihilominus tamen suus modus ad bonũ dirigens, cuncta disponat. Nihil est. n. quod mali cã nec ab ipsis quidem improbis fiat. Quos ut uberrime demõstratũ est, bonũ quærẽtes prauus error auertit, nedũ ordo de summi boni cardine pficiscẽs à suo quemq; deflectat exordio. Quæ uero iquies põt ulla iniquior eẽ cõfusio, q̃ ut bonis tũ aduersa, tũ prospera, malis ẽt tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mẽtis integritate homines degũt? ut quos probos, improbos' ue cẽsuerit, eos quoq; uti existimãt esse necesse sit? Atqui in hoc hominũ iudicia depugnant, & quos alii premio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed cõcedamus, ut aliqs possit bonos malos' ue discernere. Nũ igitur poterit ĩtueri illã intimã tẽperiem ueluti in corporibus dici solet, animorũ? Nõ. n. dissimile ẽ miraculũ nesciẽti, cur sanis corporibus, his qdem dulcia, illis uero amara cõueniant. Cur ægri ẽt, quidam lenibus, qdã uero acribus adiuuantur. At hoc medicus qui sanitatis ipsius atq; ægritudinis modum, temperamentumq; dinoscit minime miratur. Quid uero animorũ aliud salus uidetur esse q̃ probitas? Quid ægritudo q̃ uitia? Quis ãt alius uel seruator bonorũ, uel malorũ depulsor, q̃ rector ac medicator mentium Deus? Qui cũ ex alta puidẽtiæ specula respicit, quid unicuiq; cõueniat agnoscit, & qđ cõuenire nouit, accõmodat. Hinc iã fit illud fatalis ordinis insigne miraculũ, cũ à sciẽte geritur, qđ stupeãt ignorãtes. Nã ut pauca quæ rõ ualet humana, de diuina pfunditate pstringã, de hoc quẽ tu iustissimũ & æq seruantissimum putas, oĩa scienti puidẽtiæ diuersum uidetur. Et uictricẽ

quidem causam Diis, Victam uero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quicquid citra spem uideas geri, rebus quidem rectus ordo est. Opinioni uero tuæ peruersa confusio. Sed sit aliqs ita bene moratus, ut de eo diuinum iudicium pariter humanumq; consentiat. Sed est animi uiribus infirmus, cui si quid eueniat aduersi. desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaq; sapiens, dispensatio ei, quem deteriorē facere possit aduersitas, ne cui non conuenit laborare patiatur. Est alius cunctis uirtutibus absolutis, sanctusq;, ac Deo proximus. Hunc contingi quibuslibet aduersis nefas prouidentia iudicat, adeo ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam ut quidā me quoq; excellentior ait.

Fit aūt, uti sæpe bonis summa rerū gerēnda deferatur, ut exuberans retūdatur improbitas. Aliis mixta quædam pro animorū qualitate distribuit. Quosdā remordet, ne longa felicitate luxuriēt. Alios duris agitari, ut uirtutes animi patientiæ usu, atq; exercitatiōe confirment. Alii plus æquo metuūt, quod ferre possūt. Alii plus æquo despiciunt, quod ferre nō possunt. Hos in experimentum sui tristibus ducit, nonnulli uenerādum sæculi nomē gloriosæ pretio mortis emerūt. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplū cæteris prætulerunt, inuictam malis eē uirtutem, quæ q̄ recte atq; disposite & ex eorū bono quibus accidere uidētur, fiāt, nulla dubitatio est. Nam illud quoq; quod improbis nunc tristia, nunc optata proueniunt, ex eisdē ducitur causis, Ac de tristibus quidē nemo miratur, quod

eos malemeritos omnes existimant, Quorum quidem supplicia, tum cæteros ab sceleribus deterrēt tum ipsos quibus inuehuntur, emendant. Læta uero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de huiusmodi felicitate debeant iudicare, quā famulari sæpe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicuius tam preceps atq; importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia, Huius morbo prouidentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & secum fortunam suam comparās forsitan pertimescit, ne cuius ei iucūdus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam relinquit. Alios in cladem meritā præcipitauit indigne acta felicitas. Quibusdam permissum puniendi ius est, ut exercitii bonis & malis esset causa supplicii. Nam uti probis atq; improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire. Quid ni? Cum à semetipsis discrepentibus conscientiam uitiis quisq; dissentiat, faciantq; sæpe, quæ cum gesserint, non fuisse gerenda decernant. Ex quo sæpe summa illa prouidentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidē perpeti uidentur, noxiorum odio flagrantes ad uirtutis frugem rediere, dum se eis dissimiles student esse quos oderant. Sola est enim diuina uis, cui mala quoq; bona sint, cum eis competenter utendo alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabitur, ne quid in regno

prouidentiæ liceat temeritati. ἀργαλέον δέ με ταῦτα θεὸν ὣς πάντ' ἀγορεύειν difficile ad. *Neq;.n. fas est homini cunctas diuinæ operæ machinas uel ingenio comprehendere, uel explicare sermone. Hoc tã-tum prospexisse sufficiat, quòd naturarum omniũ proditor Deus idem ad bonum dirigens. cuncta disponat, Deumq; ea quæ protulit in sui similitudine retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem prouidentiam spectes, nihil usquam mali esse perpẽdas. Sed uideo iamdudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis expectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.*

S I uis celsi iura tonantis
Pura solers cernere mente,
Aspice summi culmina cœli.
Illic iusto fœdere rerum
Veterem seruant sidera pacem.
Non sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ summo uertice mundi
Flectit rapidos ursa meatus,
Nunquam occiduo lota profundo,
Cætera cernens sidera mergi,
Cupit oceano tingere flammas,
Semper uicibus temporis æquis
Vesper seras nunciat umbras,

Reuehitq; diem lucifer almum.
Sic æternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iungātq; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terræq; graues pondere sidant.
Hisdem causis uere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æstas Cererem feruida siccat,
Remeat pomis grauis autumnus,
Hyemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quicquid uitam spirat in orbe,
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumq; regens flectit habenas
Rex, & dominus, fons & origo.
Lex & sapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac uaga firmat.
Nam nisi rectos reuocans ictus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,

Repetuntq; boni fine teneri,
Quia non aliter durare queant,
Nisi conuerso rursus amore,
Refluant causæ, quæ dedit esse.

I Anne igitur uides quid hæc omnia quæ diximus, consequatur? Quid nam inquã? Omnem inquit bonam prorsus esse fortunam. Et qui inquam fieri potest? Attẽde inquit, Cum omnis fortuna uel iucunda uel aspera, tum remunerandi, exercendi ue bonos, tum puniendi, corrigendiq; improbos causa deferatur, patet quòd omnis bona est, quam uel iustam constat esse uel utilem. Nimis quidem inquã uera ratio, & si quam pauloante docuisti prouidentiam, fatum ne considerem, firmis uiribus est nixa sententia. Sed eam, si placet inter eas, quas inopinabiles pauloante posuisti, numeremus. Quid inquit? Quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebro, Quorundam malam esse fortunã. Vis ne inquit igitur paulisper uulgi sermonibus accedamus, ne nimium uelut ab humanitatis usu recessisse uideamur? Vt placet inquã. Nonnẽ igitur bonum cẽses esse quod prodest? Ita est inquã. Quæ uero aut exercet, aut corrigit prodest? Fateor inquam. Bona igitur? Quid ni? Sed hæc eorũ est, qui uel uirtute positi, contra aspera bellum gerunt, uel à uitiis declinantes, uirtutis iter arripiunt. Negare inquam nequeo. Quid uero iucunda, quæ in premium tribuitur bonis? Num uulgus malam esse decernit? Nequaquam. Verum uti est, ita quoq; esse optimam cẽset. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & iusto supplicio malos coercet? Num bonam populus putat? Immo oium

inquam quæ excogitari possunt, indicat esse miserrimam. Vide igitur ne opinionem populi sequẽtes quiddam inopinabile ualde confecerimus? Quid inquam? Ex his enim ait quæ concessa sunt, euenit eorum quidem, qui sunt uel in possessione, uel in prouectu, uel in adeptione uirtutis, omnem, quæcunq; sit, bonã In improbitate uero manentibus pessimam esse fortunã. Hoc *inq̃ uerum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare inquit ita uir sapiens moleste ferre non debet Quotiens infortunæ certamen adducitur, ut uirum fortem non decet indignari, quotiens increpuit bellicus tumultus, Vtriq; enim huic quidem gloriæ propagandæ, Illi uero confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa materia est.* Ex *quo etiam uirtus uocatur, Quod suis uiribus nitens non superetur aduersis. Nec enim uos in prouectu positi uirtutis, diffluere delitiis, & emarcescere uoluptate uenistis. Sed prœlium cum omni fortuna nimis acre conseritis. Ne uos aut tristis opprimat, aut iucunda corrumpat, firmis medium uiribus occupate. Quicquid autem infra substitit, aut ultra progreditur, Habet & contemptum felicitatis, & non habet premium laboris. In uestra est enim situm manu, qualem uobis fortunã formare malitis. Omnis enim quæ uidetur aspera nisi aut exercet, aut corrigit, punit.*

B *Ella bis quinis operatus annis*
Vltor Atrides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piauit,
Ille dum graiæ dare uela classi
Optat & uentos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumq; tristis

Fœderat natæ iugulum sacerdos.
Fleuit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus uasto recubans in antro
Mersit immani Polyphemus aluo.
Sed tamen cæco furibundus ore
Gaudium mœstis lacrimis rependit.
Herculem duri celebrant labores,
Ille centauros domuit superbos.
Abstulit sæuo spolium leoni.
Fixit & certis uolucres sagittis.
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo leua grauior metallo.
Cerberum traxit triplici catena.
Victori immitem posuisse fertur
Pabulum sæuis dominum quadrigis.
Hydra combusto periit ueneno.
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis.
Strauit Antæum libycis harenis.
Cacus Euandri satiauit iras.
Quosq; pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notauit.
Vltimus cœlum labor inreflexo
Sustulit collo, pretiumq; rursus
Vltimi cœlum meruit laboris,
Ite nunc fortes ubi celsa magni
Ducit exempli uia, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE PHILOSOPHIÆ CONSOLATIONE.

LIBER QVINTVS.

IXERAT, ORATIOnisq; cursum ad alia quædã tractãda & expediẽda uertebat. Tum ego, recta inq̃ exhortatio, tuaq̃; prorsus autoritate dignissima. Sed quod tu dudũ de ꝓuidentia quæstionẽ pluribus aliis implicitã esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliqd omnino, & qd nam esse casum arbitreris? Tum illa festino inqt debitũ ꝓmissionis absoluere, uiãq̃; tibi, qua patriã reueharis, aperire. Hæc aũt & si perutilia cognitu, tamẽ à propositi nostri tramite paulisper auersa sunt. Verendumq̃; est, ne deuiis fatigatus ad emetiendũ rectũ iter sufficere nõ possis. Ne id inquam prorsus uereare. Nam qetis mihi loco fuerit, ea, qbus maxime delector, agnoscere, Siľr cũ oẽ disputationis tuæ latus indubitata fide cõstiterit, Nihil est quod de sequẽtibus ambigatur. Tum illa. Morẽ inquit geram tibi, simulq̃; sic orsa est. Siquidem inquit aliquis euentum temerario motu, nullaque causarũ connexione productũ casum esse definiat, nihil oĩno casum esse confirmo, & præter subiectæ rei si-

gnificationem, inanem prorsus uocē esse decerno. Quis .n. coercente in ordinem cūcta Deo, locus esse ullus te meritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo existere uera sententia est, Cui nemo unquā ueterū refragatus est. Quāquam id illi non de operante principio, sed de materiali subiecto, hoc est de natura omniū rōnum quasi quoddā iecerint fundamentū. At si nullis ex causis aliqd oriatur, id de nihilo ortū esse uidetur. Quòd si hoc fieri neqt, nec casum quidem huiusmodi esse possibile est, qualē pauloante diffiniuimus. Quid igitur inquis? nihil' ne est quod uel casum uel fortuitum iure appellari queat? An est aliqd tametsi uulgus lateat, cui uocabula ista cōueniant? Aristoteles meus id inqt in physicis, & breui & ueri ppinqua rōne definiuit. Quo nam inquā modo? Quotiēs ait aliquid cuiuspiam rei gratia geritur, aliudq; quibusdā de causis, quā quod intendebatur obtingit. casus uocatur. Vt siquis colendi agri causa fodiens humū, defossi auripōdus inueniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse, uerum nō de nihilo est. Nam pprias causas habet. Quarū improuisus inopinatusq; concursus casum uidetur operatus. Nā nisi cultor agri humū foderet, nisi in eo loco pecuniā suā depositor obruisset, aurum nō esset inuentū. Hæ sunt igitur causæ fortuiti compendii, quod ex obuiis sibi & confluentibus causis, non ex gerentis intentione prouenit. Neq; enim, uel qui aurū obruit, uel qui agrū exercuit, ut ea pecunia reperiretur intendit, Sed (ut dixi) quod ille obruit, hūc fodisse cōuenit, atq; concurrit. Licet igitur diffinire casum esse inopinatū, & ex cōfluētibus causis, in his quæ ob aliqd geruntur, euentum. Concurrere uero atq;

confluere causas facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusq; disponit.

R Vpis achemeniæ scopulis ubi uersa sequentũ
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Eufrates uno se fonte resoluunt,
Et mox adiunctis dissociantur aquis.
Si coeant, cursumq; iterum reuocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda uadi.
Conueniant puppes, & uulsi flumine trunci,
Mixtaq; fortuitos implicet unda modos,
Quos tamen ipsa uagos terræ decliuia casus
Gurgitis, & lapsi defluus ordo regit,
Sicq; permissis fluitare uidetur habenis.
Fors patitur frœnos, ipsaq; lege meat.

A Nimaduerto inq̃, idq;, uti tu dicis, ita eẽ consentio sed in hac hærentium sibi serie causarum est' ne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoq; humanorum motus animorum fatalis catena cõstringit? Est inquit Neq; enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. Nã quod ratione uti naturaliter potest, id habet iudicium, quo quidq; discernat per se, Igitur fugienda optanda'ue dinoscit. Quod uero quis optandum iudicat esse petit. refugit uero quod existimat esse fugiendum. Quare quibus ipsis inest ratio, inest etiam uolendi nolendiq; libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis diuinisq; substantiis, & perspicax iudicium, & incorrupta uoluntas, & efficax optatorũ præ

sto est potestas. Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est, Cum se in mentis diuinæ speculatione conseruant. Minus uero cum dilabuntur ad corpora, minusq; etiam cum terrenis artubus colligantur. Extrema uero est seruitus, cum uitiis deditæ, rationis propriæ possessione cecidere. Nam ubi oculos à summæ luce ueritatis ad inferiora & tenebrosa deiecerint, mox inscitiæ nube caligant, perniciosis turbãtur affectibus. Quibus accedendo consentiendoq;, quam inuexere sibi adiuuant seruitutem, & sunt quodammodo propria libertate captiua. Quæ tamen ille ab æterno cũcta p̄spiciens, prouidentiæ cernit intuitus, & suis quæq; meritis prædestinata disponit. et uidit omnia

et audit omnia

PVro clarum lumine Phœbum,
Melliflui canit oris Homerus.
Qui tamen intima uiscera terræ
Non ualet aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt.
Non nox atris nubibus obstat,
Quæ sint, quæ fuerint, ueniantq;
Vno mentis cernat in ictu,
Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

TVm ego, en inq; difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quæ nam inquit ista est? Iam enim quibus perturbare coniecto, nimium inq; aduersari, ac repugnare uidetur, prænoscere uniuersa

Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cūcta ꝓspicit Deus, neq; falli ullo mō potest, euenire necesse est, qđ ꝓuidentia futurum esse præuiderit. Quare si ab æterno, non facta hominum modo, sed etiā cōsilia, uoluntatesq; prænoscit, nulla erit arbitrii libertas, neq;.n. uel factum aliud ullū, uel quælibet existere poterit uoluntas, nisi quā nescia falli prouidentia diuina præsenserit. Nam si res aliorsum q̄ prouisæ sunt detorqueri ualent, non iā erit futuri firma præsentia, sed opinio potius incerta, quod de Deo nefas credere iudico. Neq;.n. illā probo rationē, qua se quidā credūt hunc quæstionis nodū posse dissoluere. Aiunt.n. nō iō quid esse, euenturum, quoniam id prouidentia futurū esse prospexerit, sed è contrario potius, quoniam quid futurum est, id diuinam prouidentiā latere nō possit. eoq; modo necessarium hoc in contrariā relabi partē. Neq; enim necesse est cōtigere quæ præuidentur, Sed necesse est quæ futura sunt prouideri. Quasi uero quæ cuius rei causa sit præsciētia, ne futurorum necessitas, an futura necessitas prouidentiæ laboretur, ac non illud demonstrare nitamur, quoquomodo se res habeat ordo causarum, necessarium esse euentum præscitarū rerum, etiam si præscientia futuris rebus eueniendi necessitatem non uideatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere coniectat, ueram esse necesse est, atque è conuerso rursus si de quopiam uera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroq; igitur necessitas inest. In hoc quidem sedendi, at uero in altero ueritatis. Sed non iccirco quisq; sedet. Quoniā uera est opinio, sed hæc potius uera est.

quoniam quempiam ſedere præceſſit. Ita cũ cauſa ueritatis ex altera parte procedat, ineſt tamen cõmunis in utroq; neceſſitas. Similia de prouidentia futuris rebus ratiocinari patet. Nam etiam ſi iccirco quoniã futura ſunt prouidentur, non uero ideo quoniam prouidentur eueniunt, nihilominus tamẽ à Deo uel uentura prouideri, uel prouiſa euenire neceſſe eſt, quod ad perimendam arbitrii libertatem ſolum ſatis eſt. Iam uero q̃ præpoſterum eſt, ut æternæ præſcientiæ tẽporaliũ rerum euentus cauſa dicatur. Quid eſt autem aliud arbitrari. ideo Deum futura quoniam ſunt euentura, ꝓuidere, q̃ putare quæ olim acciderunt, cauſam ſumma illius eſſe prouidẽtiæ? Ad hæc ſicuti cum quid eẽ ſcio, idipſum eſſe neceſſe eſt, ita cum quid futurum noui, id ipſum futurum eſſe neceſſe eſt? Sic fit igitur, ut euẽtus præſcitæ rei nequeat euitari. Poſtremo ſi quid aliquis aliorſum, atq; ſeſe res habet exiſtimet, id non modo ſcientia non eſt, ſed eſt opinio fallax à ſcientiæ ueritate lõge diuerſa. Quare ſiquid ita futurum eſt, ut eius certus ac neceſſarius non ſit euentus, id euẽturum eẽ præſciri qui poterit? Sicut enim ſcientia ipſa impermixta eſt falſitati, ita id, quod ab ea concipitur eſſe aliter, atq; concipitur, nequit, Ea namq; cauſa eſt, cur mẽdacio ſcientia careat. Quĩ ſe ita rem quãq; hẽre neceſſe eſt, uti eã ſeſe habere ſcientia comprehendit. Quid nã igitur? Quonã modo Deus hæc icerta futura prænoſcit? Nam ſi ineuitabiliter euẽtura cenſet, Quæ etiam non euenire poſſibile eſt, fallitur, Quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam uoce proferre. At ſi ita uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit, ut æque uel fieri, uel non fieri

ea posse cognoscat, quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile cōprehendit? Aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo Tiresiæ, quicquid dicā aut erit, aut non, quid etiam diuina prouidentia humanæ opinioni præstiterit, si uti homines incerta iudicat, quorū est incertus euentus? Quod si apud illum rerū omniū certissimū fontem nihil incerti esse potest, certus eorū est euentus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis cōsiliis actionibusq; libertas, quas diuina mens sine falsitatis errore cūcta prospiciens, ad unū alligat, & cōstringit euētum. Quo semel recepto, quātus occasus humanarū rerū cōsequatur, liquet. Frustra .n. bonis malisq; premia pœnæ'ue pponūtur, quæ nullus meruit liber ac uolūtarius motus animorū, idq; omniū uidebitur iniquissimū, quod nunc æquissimum iudicatur, uel puniri improbos, uel remunerari probos, quos ad alterutrū non ppria mittit uoluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec uitia igitur, nec uirtutes quicq̄ fuerit, sed omnium meritorū potius mixta atq; indiscreta confusio. Quoq; nihil sceleratius excogitari pōt, cū ex prouidētia rerū omnis ordo ducatur, nihilq; cōsiliis liceat humanis, fit ut uitia quæq; nostra ad bonorū omniū referantur autorē. Igitur nec sperandi aliquid, nec deprecādi ulla rō est. Quid .n. uel speret qsq̄, uel ēt deprecetur, quando optanda omnia series inflexa cōnectit? Auferetur igitur unicū illud iter hominis, Deumq; cōmertiū sperandi .s. ac deprecādi. Si qdē iustæ humilitatis pretio inæstimabilem uicē diuinæ gratie promerentur, qui solus modus est, quo cum Deo colloqui hoīes posse uideātur, illiq; inaccessæ lu

ei prius quoq;, q̃ impetrent, ipsa supplicandi rõne coniungi, quæ si recepta futurorum necessitate, nihil uiriũ habere credantur, quid erit, quo summo illi rerũ principi connecti atq; adhærere possimus? Quare necesse erit humanum genus (uti pauloante cantabas) dissieptum atq; disiunctum suo fonte fatiscere.

QVæ nam discors fœdera rerum
Causa resoluit, quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Vt quæ carptim singula constent
Eadem nolint mixta iugari?
An nulla est discordia ueris,
Semperq; sibi certa cohærent?
Sed mens cæcis obruta membris
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenues noscere nexus,
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scit'ne quod appetit anxia nosse?
Sed quis nota rescire laborat.
At si nescit, quod cæca petit?
Quis enim quicq̃ ñescius optet?
Aut quis ualeat nescita sequi?
Quo'ue inueniat, quis repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cum mentem cerneret altam
Pariter summam, & singula norat
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,

Summamq; tenet singula perdens?
Igitur quisquis uera requirit
Neutro est habitu, nam neq; nouit,
Nec penitus tamen omnia nescit.
Sed quam retinens meminit summam
Consulit, alte uisa retractans.
Vt seruatis queat oblitas addere partes.

t Vm illa uetus inquit hæc est de prouidētia querela à. M. Tullio, cùm diuinationem distribuit, uehementer agitata, tibiq; ipsi res diu prorsus multum q; quæsita, sed haudquaq; ab ullo uestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cuius caliginis causa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad diuinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoueri, quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui. Quod ita demum patefacere, atq; expedire temptabo, si prius ea, quibus moueris, expediero. Quæro enim cur illam soluētium rationē minus efficacem putes? Quæ quia præscientiā non esse futuris rebus cām necessitatis existimat, nihil impediri præscientia arbitriū libertatem putat. Num. n. tu aliūde argumentū futurorū necessitatis trahis, nisi quòd ea quæ præsciuntur non euenire nō possunt? Si igitur prænotio nullā futuris rebus adiicit necessitatē quod ēt tu paulo ante fatebare, quid est, quòd uoluntarii exitus ad certum rerū cogantur euentū? Etenim positionis gratia, ut quid consequatur, aduertas, statuamus nullam eē præscientiam. Nū igitur, quantū ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eueniunt, ad necessitatē coguntur? Minime Sta-

tuamus itrũ esse, sed nihil rebus necessitatis iniungere, manebit (ut opinor) eadē uoluntatis integra atq; absoluta libertas. Sed præscientia inqes tametsi futuris eueniendi necessitas nõ est, signum tamen est necessario ea esse uentura, hoc igitur modo, etiam si præcognitio nõ fuisset, necessarios futurorũ exitus esse constaret. Omne etenim signũ tantũ quid sit ostēdit, nõ uero efficit quod designat. Quare demonstrandũ prius ē nihil non ex necessitatē contingere, ut prænotionem signum esse necessitatis appareat. Alioqui si hæc nulla est, nec illa quidem eius rei signũ poterit esse quæ non est. Iã uero probationem firma rõne subnixã constat, non ex signis, neq; petitis extrinsecus argumentis, sed ex conuenientibus necessariisq; causis esse ducendam. Sed q fieri põt, ut ea nõ proueniant, quæ futura esse prouidētur? Quasi uero nos ea quæ ꝓuidentia futura eē prænoscit, non euentura credamus, ac nõ illud potius arbitremur, licet eueniant, nihil tamē ut euenirent, sui natura necessitatis habuisse, quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dũ fiũt subiecta oculis intuemur, ut ea quæ in quadrigis moderandis atq; flectendis facere spectantur aurigæ, atq; ad hũc modũ cætera. Nũ igitur quicq; illorũ ita fieri necessitas ulla cõpellit? Minime. Frustra. n. eēt artis effectus, si omnia coacta mouerentur. Quæ igitur cũ fiunt carent existendi necessitate, eadē priusq; fiãt sine necessitate futura sũt. Quare sunt quedã euentura, quorũ exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nã illud quidem nullum arbitror eē dicturũ, quòd quæ nunc fiũt, priusq; fierent euētura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos ha-

bent euentus, nam sicut sciētia præsentium rerum nihil his quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his quæ uentura sunt, necessitatis importat. Sed hoc inqs ipsum dubitatur, an earum rerum quæ necessarios exitus nō habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim uidetur, putasq;, si præuideantur, consequi necessitatem, si necessitas desit, minime præsciri, nihilq; scientia cōprehendi posse nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa prouidentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ ueritatem. Aliter enim, ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diuersum. Cuius erroris causa est, qđ omnia quæ quisq; nouit, ex ipsorū tantum ui, atq; natura cognosci existimat quæ sciuntur, qđ totum contra est. Omne.n. quod cognoscitur, non secundum sui uim, sed secundum cognoscētium potius comprehēditur facultatem. Nā ut hoc breui liqueat exēplo, eandē corporis rotunditatem aliter uisus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totū simul iactis radiis intuetur. Hic uero cohærēs orbi, atq; coniunctus, circa ipsum motus ambitū, rotūditatem partibus cōprehendit. Ipsum quoq; hominē aliter sensus, aliter imaginatio, aliter rō, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figurā in subiecta materia constitutā. Imaginatio uero solā sine materia iudicat figuram. Ratio uero hāc quoq; transcendit, speciēq; ipsam quæ singularibus inest, uniuersali consideratione ppendit. Intelligentiæ uero celsior oculus existit. Supgressa namq; uniuersitatis ambitum, ipsam illam simplicē formam pura mētis acie contuetur. In quo illud maxime cōsiderandū est, nam superior uis comprehendēdi comple-

ctitur inferiorem. Inferior uero ad superiorē nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam ualet, uel uniuersales species imaginatio contuetur, uel ratio capit simplicem formam, sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt, cuncta diiudicat, sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis uniuersum, & imaginationis figurā, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter (ut ita dicam) cuncta prospiciens. Ratio quoque, cum quid uniuersale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, uel sensibilia comprehendit. Hæc est enim quæ conceptionis suæ uniuersale ita definit, homo est animal bipes rationale, quæ cum uniuersalis notio sit, tum imaginabilem, sensibilemq; esse rem nullus ignorat, quòd illa non imaginatione uel sensu; sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoq; tametsi ex sensibus uisendi formandiq; figuras sumpsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæq; collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione iudicandi. Vides'ne igitur ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quàm eorum, quæ cognoscuntur, utantur? neq; id iniuria. Nam cum omne iudicium in iudicantis actu existat, necesse est, ut suam quisq; operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

Q Vondam porticus attulit
Obscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis

Credant mentibus imprimi.
Vt quondam celeri ſtilo,
Mos eſt æquore paginæ
Quæ nullas habeat notas;
Preſſas figere litteras.
Sed mens ſi propriis uigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens iacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſasq; in ſpeculi uicem
Rerum reddit imagines,
Vnde hæc ſic animis uiget
Cernens omnia notio?
Quæ uis ſingula proſpicit?
Aut quæ cognita diuidit?
Quæ diuiſa recolligit?
Alternumq́; legens iter
Nunc ſummis caput inſerit?
Nunc decidit in infima?
Tum ſeſe referens ſibi,
Veris falſa redarguit?
Hæc eſt efficiens magis
Longe cauſa potentior.
Quam quæ materiæ modo
Impreſſas patitur notas
Præcedit tamen excitans
Ac uires animi mouens
Viuo in corpore paſſio.
Cum uel lux oculos ferit,
Vel uox auribus inſtrepit.

Tum mentis uigor excitus,
Quas intus species tenet,
Admotus similes uocans,
Notis applicat exteris.
Introrsumq; reconditis
Formis miscet imagines.

QVod si in corporibus sentiendis, quamuis afficiant instrumenta sensuum extrinsecus obiectæ qualitates, animiq; agentis uigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis prouocet, excitetq; interim quiescentes intrinsecus formas, si in sentiendis inq̃ corporibus animus nō passione insignitur, sed ex sua ui subiectā corpori indicat passionem, quāto magis ea, quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non obiecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaq; rōne multiplices cognitiones diuersis, ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cūctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit, quales sunt conchæ maris quæq; alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio uero mobilibus bæluis, quibus iam inesse fugiendi appetendi ue aliquis uidetur affectus. Ratio uero humani generis tātū, sicuti intelligētia sola diuini. quo fit, ut ea notitia cæteris p̄stet, quæ sua pte natura non mō p̄prium, sed cæterarū quoq; notitiarum subiecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus, imaginatioq; refragentur, nihil esse illud uniuersale dicentes, quod sese intueri ratio putet? Quod enim sensibile uel imaginabile est, id uniuersum esse non posse, aut igitur rationis uerum esse iudicium, nec quicquā

esse sensibile, aut qm̄ sibi notum sit plura sensibus, & imaginationi esse subiecta, inanē cōceptionē esse ratiōis, quæ quod sensibile sit, ac singulare quasi quoddam uniuersale consideret. Ad hæc si ratio contra respondeat, se quidē & quòd sensibile, & quòd imaginabile sit uniuersitatis ratione conspicere, Illa uero ad uniuersitatis cognitionem aspirare non posse, quoniā eorum notio corporales figuras non possit excedere, de rerum uero cognitione firmiori potius, perfectioriq; iudicio esse credendum, In huiusmodi igitur lite nos quibus tam ratiocinandi, q̄ꝫ imaginandi ēt, sentiēdiq; uis inest, nonnē rationis potius causam ꝓbaremus? Simile est qđ humana rō diuinā intelligentiā futura, nisi ut ipsa cognoscit non putat intueri. Nam ita disseris, si qua certos ac necessarios habere non uideātur euētus, ea certo euētura præsciri nequeūt. Harū igitur rerum nulla est præsciētia, quā si etiam in his esse credamus, nihil erit quod non ex necessitate proueniat. Si igitur uti rōnis participes sumus, ita diuinæ iudiciū mentis habere possemus, sicut imaginationē, sensumq; rationi cedere oportere iudicauimus, sic diuinæ sese menti humanam summittere rationem iustissimū cēseremus. Quare in illius summæ intelligētiæ cacumē, si possumus, erigamur. Illic.n.rō uidebit, quod in se non pōt intueri, Id autem est, quonam modo etiam, quæ certos exitus nō habent, certa tamen uideat, ac definita prænotio, neq; id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

Q Vàm uariis terras animalia ꝑmeant figuris,
Nāq; alia extētō sunt corꝑe, puluereq; uerrūt.
Continuumq; trahunt ui pectoris incitata sulcum.

Sunt quibus alarum leuitas uaga, uerberetq; uentos
Et liquido longi spatia ætheris enatet uolatu.
Hæc pressisse solo uestiga gressibusq; gaudent.
Vel uirides campos transmittere, uel subire siluas,
Quæ uariis uideas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes ualet ingrauare sensus.
Vnica gens hominum celsum leuat altius cacumen,
Atq; leuis recto stat corpore, despicitq; terras.
Hæc nisi terrenus male desipis, admonet figura,
Qui recto cœlum uultu petis, exerisq; frontem,
In sublime feras animum quoq;, ne grauata pessum
Inferior sidat mens corpore celsius leuato.

QVoniã igitur (uti pauloãte monstratum est) omne quod scitur, nõ ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc q̃tum fas est, qs sit diuinæ substantiæ status, ut quæ nã ẽt scientia eius sit, possimus agnoscere. Deũ igitur æternum esse, cũctorũ ratione de gentiũ cõe iudicium est. Quid sit igitur æternitas consideremus. Hæc.n. nobis naturam pariter diuinã, scientiamq; patefecerit. Æternitas igitur ex interminabilis uitæ tota simul & pfecta possessio, quod ex collatione tpaliũ clarius liquet. Nam qcq̃d uiuit in tẽpore, id præsens à præteritis in futura pcedit, nihilq; est in tpe cõstitutũ, qd̃ totũ uitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinũ qdẽ nõdũ apprehẽdit, hesternũ uero iam pdidit. In hodierna quoq; uita nõ amplius uiuitis, q̃ in illo mobili trãsitorioq; momẽto. Quod igitur tpis patitur cõditionẽ, licet illud (sicut de mũdo cẽsuit Aristoteles) nec cœpit unq̃ eẽ, nec desinat, uitaq; eius cũ tpis infinitate tendatur, nondum

tamen tale est, ut æternũ esse iure credatur. Nõ .n. totũ simul infinitæ licet uitæ spatiũ comprehendit atq; cõplectitur, sed futura nõdũ trãsacta iam nõ habet. Qđ igitur interminabilis uitæ plenitudinẽ totã pariter cõprehẽdit ac possidet, cui neq; futuri qcq; absit, nec præteriti fluxerit, id æternũ esse iure ꝑhibetur, idq; necesse est, & sui cõpos præsens sibi sẽp assistere, & infinitatẽ mobilis tpis habere præsentẽ. Vnde nõ recte qdam, qui cũ audiunt uisum esse Platoni mundum hunc, nec habuisse initiũ tpis, nec habiturum esse defectum; hoc modo cõditori cõditũ mundũ fieri coæternũ putãt. Aliud est .n. ꝑ interminabilẽ duci uitã, qđ mũdo Plato tribuit, aliud interminabilis uitæ totã pariter cõplexã esse præsentiã; quod diuinæ mentis ꝓpriũ esse manifestum est. Neq; Deus cõditis rebus antiqor uideri debet tpis q̃titate, sed simplicis potius ꝓprietate naturæ. Hũc .n. uitæ immobilis præsentariũ statũ, infinitus ille tpaliũ rerũ motus imitatur, cũq; eũ effingere atq; æquare nõ possit, ex immobilitate deficit ĩmotũ, ex simplicitate præsentiæ decrescit ĩ ĩfinitã futuri ac ꝑteriti q̃titatẽ, & cũ totã pariter uitæ suæ plenitudinẽ nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo mõ nunq; esse desinit, illud qđ implere, atq; exprimere non põt, aliquatenus uidetur emulari, alligans se ad qualẽcũq; præsentiã huius exigui uolucrisq; momẽti, quæ quoniam manẽtis illius præsentiæ quandã gestat imaginem, quibuscũq; contigerit id prestat, ut esse uideãtur. Quoniã uero manere nõ potuit, infinitũ tẽporis iter arripuit. Eoq; modo factũ est, ut continuaret eundo uitam, cuius plenitudinem cõplecti non ualuit permanẽdo. itaq; si digna re-

bus nomina uelimus imponere Platonē sequentes, Deū quidē æternum, mundum uero dicamus esse perpetuū. Quoniā igitur omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, cōprehendit, est autē Deo semper æternus, ac præsentarius status, scientia quoq; eius oēm temporis supergressa motionē, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaq; pręteriti, ac futuri spatia complectens, oīa quasi iam gerantur in sua simplici cognitione considerat. Itaq; si præsciētiā pēsare uelis, qua cuncta dinoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiā nunq; deficientis instantiæ rectius æstimabis. Vnde nō præuidentia, sed ꝓuidentia potius dicitur, q̄d porrò ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerū cacumine cuncta ꝓspiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ diuino lumine lustrentur? Cum ne homines q̄dem necessaria faciāt esse quæ uideāt? Num enim quæ præsentia cernis, aliquā eis necessitatē tuus addit intuitus? Minime. Atqui si est diuini humaniq; præsentis digna collatio, uti uos uestro hoc temporario præsenti quædā uidetis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc diuina prenotio naturā rerū, ꝓprietatemq; nō mutat, taliaq; apud se p̄sentia spectat, qualia in tp̄e olim futura ꝓueniēt, nec rerū iudicia confundit, unoq; suæ mentis intuitu tam necessarie, q̄ non necessarie uentura dinoscit. Sicuti uos cum pariter ambulare in terra hominē, & oriri in cœlo solē uidetis, q̄q; simul utrūq; cōspectū tamē discernitis, & hoc uoluntariū, illud esse necessariū iudicatis. Ita igitur cūcta despiciēs diuinus ītuitus, qualitatē rerū minime pturbat, apud se q̄dē p̄sentiū, ad conditionē uero tp̄is futurarū. Quo fit,

ut hæc non sit opinio, sed ueritate potius nixa cognitio, cum extiturum quid esse cognoscit, quod idem existēdi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas quod euētu rum Deus uidet, id non euenire non posse, quod autem non potest nō euenire, id ex necessitate contingere, meq; ad hoc nomē necessitatis astringas; fatebor quidem rem solidissimæ ueritatis, sed cui uix aliquis nisi diuini speculator accesserit. Respōdebo nāq; idem futurū, cum ad diuinam notionem refertur necessarium. cū uero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atq; absolutū uideri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, ueluti quod necesse est omnes homines esse mortales, altera cōditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisq; nouit, id esse aliter, ac notum est nequit, sed hæc conditio minime secum illa simplicem trahit. Hanc. n. necessitatem nō ꝓpria facit natura, sed cōditiōis adiectio. Nulla. n. necessitas cogit incedere uoluntate gradiētem, quamuis eum tum cum graditur incedere necessarium sit. Eodem igitur modo si quid prouidentia præsens uidet, id necesse est esse, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem. Atqui Deus ea futura quæ ex arbitrii libertate proueniunt, præsentia cōtuetur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinum, necessaria fiunt per cōditionē diuinæ notionis, per se uero considerata ab absoluta naturæ suæ libertate non desinūt. Fiunt igitur proculdubio cuncta quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorū quędā de libero proficiscuntur arbitrio, quæ quāuis eueniāt existēdo, tamē propriam naturam non amittunt, quia priusq; fierent ēt non euenire potuissent. Quid igitur re-

fert non esse necessaria, cum ꝓpter diuinæ scientiæ cõditionem modis omnibus necessitatis instar eueniãt? Hoc.s. quod ea quæ pauloante proposui sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt, eorum tamẽ unũ prius quoque ꝙ fieret, necesse erat existere, alterum uero minime. Ita etiã quæ presentia Deus habet, proculdubio existũt. Sed eorum hoc quidẽ de rerum necessitate descendit, illud uero de potestate facientiũ. Haud igitur iniuria diximus, hæc si ad diuinã notitiã referantur esse necessaria. Si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. Sicut omne qđ sensibus patet, si ad rationem referas, uniuersale est, si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea inques potestate situm est mutare propositum, euacuabo prouidẽtiam, cum quæ illa prænoscit forte mutauero. Respõdebo. Propositum tuum te quidẽ posse deflectere, sed quoniam & id te posse, & an facias, quóue conuertas, præsens prouidentiæ ueritas intuetur, diuinam te prasciẽtiam nõ posse uitare, sicuti præsentis oculi effugere nõ possis intuitum, ꝗuis te in uarias actiones libera uolũtate cõuerteris. Quid igitur inquies? Ex mea ne dispositione scientia diuina mutabitur? ut cũ ego nunc hoc, nunc illud uelim, illa quoque noscendi uices alternare uideatur? Minime. Omne nãque futurum diuinus præcurrit intuitus. & ad præsentiã ꝓpriæ cognitionis retorquet ac reuocat, nec alternat, ut tu existimas, nũc hoc, nunc illud prænoscendi uices, sed uno ictu mutationes tuas manens præuenit atque complectitur, quam cõprehendendi omnia, uisendiq; præsentiam, non ex futurarum prouentu rerũ, sed ex propria Deus simplicitate

fortius est. Ex quo illud quoq; resoluitur, qđ pauloante posuisti, indignum esse si sciētiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ uis præsentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modū ipsa cōstituit, nihil uero posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec inique leges solutis omni necessitate uoluntatibus, premia, pœnasq; proponunt. Manet etiā spectator desuper cūctorū præscius Deus, uisionisq; eius præsens semper æternitas cū nostrorum actuum futura qualitate cōcurrit bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, præcesq; quæ cū rectæ sint, inefficaces esse non possunt. Auersamini igitur uitia, colite uirtutes, ad rectas spes animū sublevate, humiles præces in excelsa porrigite. Magna uobis est, si dissimulare non uultis, necessitas indicta probitatis, cū ante oculos agitis iudicis cūcta cernētis.

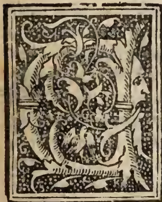
FINIS.

Annitii Manlii Seuerini Boetii Viri cõsularis de scholastica disciplina Libri primi. Prohemium.

V Estra nouit intẽtio de scholarium disciplina cõpendiosum postulare tractatum, utinam à spiritus mei paruitate, prout facultas suppetit, ingeniiq́ȝ decliuitas, erumnarumq́; tenacitas, amicis uestris ò Marcianæ petitionibus tentabo acquiescere. Et licet duplici genere cõmentorum sim impeditus, non tamen omnino diuersorum, in quasdam Aristotelis, necnon aliorũ philosophorũ editiones, ꝓprioq́; attenuatus studio; & inhumani regis gottorũ cruciatu corrosus, philosophico me preueniente cõsulatu, extremaq́; profundæ trinitatis ꝑspicatiõe ꝓmollitus. Quid.n.in gymnasiorũ exercitu lucidius, q̃ꝫ ĩ artificiali & naturali ꝓgressiõe debita cognitio, & q̃ꝫ uiriũ intelligẽtiæ gradualis exhibitio? Eloquẽtiæ.n.ptes decẽti artificialiũ & naturaliũ ꝓcessu, & ꝑspicua intelligẽtiæ cõprehẽsione nouimus stabiliri. In primis ergo prima.s.puerorũ oblectamenta sunt prælibãda. Secũdo uidelicet, qualiter adultorũ elatio magistratui subiicienda sit, & disciplinæ cõnectẽda. Tertio de eorum elatiõe reprimẽda, exemplorũ cõmendatione distincte exponẽdo. Quarto de scholariũ sagaci ꝓuisiõe, eorũq́; graduali statione. Quinto qualiter scholariũ uenerabilis ac sincera deuotio ad magisterium ꝓferenda sit. Sexto de magistrantiũ norma trinaq́; diuisione, statuq́; erga subditos, modoq́; docẽdi ꝓcognito. Hæc ãt ad intelligẽtiæ cognitionẽ suscepimus peragenda, pristinum modum tractandi fere omittentes nunquam leuiori stilo perusi, quoniam in maiori parte pro rudibus informandis est executio, & tãto leuior dilucidandi debet esse translatio. Finis.

ANNITII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CONSVLARIS DE SCHOLASTICA DISCIPLINA. LIBER VNICVS.

Caput Primum.

Vm autẽ indiſcreti & impotẽtis ſeptennis ĩfantia ducitur ad imbuẽdũ, cauendũ eſt, ne mẽbrorũ idecẽs ſit diſpoſitio utpote itegraliũ, & aeris in tẽperies, utpote cõſtringẽtis hyemis obtuſitas, & cõburẽtis æſtatis profunditas piculi generet incrementum. Legitur enim Thimothei filiũ lepra incũbente caſtratũ, loripedẽ, gibbo tumentẽ, doctrinæ, mãcipatũ, plebeiã extitiſſe abiectionẽ, ſuorũq; ſociorũ detractionẽ ridiculoſam. Similiter prætoris ſub urbani filiũ, canicula inſtigãte, literis uidimus mãcipatum. Cum autẽ ſolita nõ gauderet umbella, ppria uirtute deſtitutus, hicteritiæ pœna pmollitus, uitalibus tãdem ſpiritibus attenuatus limphatico morbo occubuit. Ecce qͣtum difficultatis membrorum indecẽs diſpoſitio, & aeris intemperies teneritati puerili cõtulerunt. Cibariorũ autem mediocris ſit facultas. Potus aũt ſit tenuis, eiuſdemq; parcitas. Veſtium aũt ſimiliter abſit penuria. In primis igitur figurarũ elementa repreſentan

discipulorũ qualiter primam huius dictionis syllabam magister uertere uersu posset, respõdit absurdũ esse tã ti nominis primã syllabam abbreuiari, sed potius acuto accentu pnunciari. Ecce quantum duræ ceruicis obtusitas perdidit tẽporis & expẽsæ. Cõpleto autẽ non indebitæ huiusmodi gymnasii rudimento, ad maioris inquisitionis scientiæ limina pcedendum est. Sciẽtiæ in quam, quã ueri falsiq; nouimus indagatricem, solamq; scientiam scientiarum titulo subtilitatis obstipantem subiecta. Hæc est inq̃ scalaris domina, quæ penetrãti, uestium natura, ad scientiarũ quarũlibet fastigia pbet incrementa uirtutũ. Quid aũt lucidius cognitiõe quinq̃ uniuersalium, quæ est triuialium scientiarum magistra, quadriuialiumq; potentia, collateralium scientiarum plenitudo. Ad huius autẽ imperialis dominæ apicem scandendum est hoc ordine. In primis igitur terminorũ intrinseca cognitio, eorũq; in propositiõe nõ latẽs copulatio propositionũq; nõ indigna cõnexio sunt apponenda. Terminorum aũt determinationes, quas sincathegoreumata appellamus, memorialiter mẽti sunt imprimendæ, utpote quæ sophisticæ nõ parum deseruiũt fantasiæ. Horum autẽ noticiam Trebatium uirũ memini nimus prudentissimum, sed in hoc imperitũ, quasi indignã scientiam relatu sub silentio præterisse. Die aũt cõflictus aduenientẽ, eundem miserrime ab his sophisticam uincente detentũ uidimus, & indecẽter á suorũ collegio sequestratum. Quid ulterius? angustia pudoris cõfusus, quod prius censebat indignum eloquio, postea sociatim mendicabat. Huius aũt imperialis dominæ fimbriis dotata ars sophistica, petulanti animo confusa, nu

gatoriæq; loquacitatis eulogio perusa, mulieris fuco uul tu perfusa, barbaras natiões obliquo sidere respiciebat, quam in cõmentariis Alexandri & nostris nouimus de coratam, & translatione perfectam summopere eẽ cu randã. Ad istorum & cæterorum perfectionẽ triplici solemus uti recordatiõe, quarum prima est uocalis; se cũda mentalis, tertia uero cõmunis. Vocalis sophisticũ facit, mentalis iudiciũ, cõmunis, si cõtinuata fuerit, fa cit perfectum. Vocalis cecitatem, mentalis scientiã, cõ munis usum, usus aũt ad magisterium properare festi nat. Sicut. n. prudentia sine iustitia parum uel nihil ꝓ dest, iustitia autẽ sine prudentia multum, sic scientia si ne usu prodest parũ, usus aũt sine scientia prodest mul tũ. Si uero bonæ idolis sciæ tirunculus totã nequeat se riatim cõprehendere orationẽ, saltem primam capiat pronũciationẽ, donec gradatim ꝓcedẽdo cõtinui produ cere possit effectum. Visis autẽ leuitatũ sciẽtiis, de spe culatiõe porphiriana quinq; uniuersaliũ, quæ ab Ari stotele mõstra uocantur, attendẽdum est ad ipsius ca thegorias necessaria, quæ luce expositiõis in cõmenta riis nostris bis patefecimus. O quantum utilitatis ha betur in his, si intrinseca habeatur cognitio. Nõnẽ lite ralis Sofronici facultas est uitio notanda? inq;. Nostra quoq; uolumina stili scemate decorata nõ sunt omitten da. Aristotelis quoq; tota succincta breuitas, licet uoce tædiosa, nõ tamẽ infructuosa. malui enim potius fideli deseruire translationi, q̃ arrogantiæ reprehendi teme ritate. Quid enim Aristotelis lucida ueritate sereni us? Nec, dum hæc gerũtur, grammaticæ fructuositas nullatenus est oblinquenda. Per eam enim cuiuslibet

artis cõmendabilis redditur possessio iucunda. Rethoriceq; lepos, quadriuialium quoq; honos studii comparatione acquisita pro posse nõ debent omitti. In his aũt studii proteruitas florem generat fructumq; parturit si dubitationi permixta fuerit & tempestiua.

Caput II

VIsis autem scholarium rudimẽtis & uirtutum incrementis, nunc de eorum subiectione erga magistros breuiter est ordiendum, quoniam qui se non nouit subiici, nõ noscat se magistrari, Miserum est enim eum fore magistrum, qui nunq̃ se nouit esse discipulũ. Debet autem discipuli subiectio in tribus consistere, scilicet in attentione beneuolentia, & docilitate. Attentus inquam exercitio, Docilis ingenio, Beniuolus animo, Attentus inquam ad audiendum, Docilis ad intelligendum, beniuolus ad retinendum. Ista uero tria ad perfectionem concurrunt permutatim. Non sit autem scholaris dischólus. Dicitur enim dischòlus quasi à schola diuisus. Schola. n. græce dicitur uocatio latinæ, inde dischòlus quasi uocatione diuisus. Dischòlus autem dicitur ille qui discurrit per uicos & plateas, & tabernas, & meretricum cellulas, per publica spectacula per pompas & choreas, & per comessationes, & per publicas cœnas, & hoc uagis oculis & effrœna lingua, petulanti animo, uultu incomposito, omnibus his scholã postponitur. Quodam uero tpe, cum causa sanitatis recuperandæ, & ob aeris intemperiem, ritusq; gallorum facetos, matronarumq; pios affatus, nos ad galliã transtulissemus, multos dischòlos (ut meminimus) uisu percepimus in ciuitate Iulii cæsaris, quæ Parisius dicebatur.

Multos autem artes mendicare prospeximus, nullis eis pocula philosophiæ administrantibus. Flauosq; britones studii precio romam commeantes grauiter indoluimus, quia atheniensium scintillulis minime pascebantur. Tandem autem gallica lingua græcari inceperūt. Qui aliqd, alind ꝙ̃ tortuosa uolumina Lucretii in partibus suis inuenissent, consilio nostro non tantum operis perdidissent. Germanici furoris paucos inspeximus in titulari. Magicæ autem delusionis arte de hiberia multos uidimus magistrari. De nostris aūt lippiētibus patet & conuulsis oculis. Sed hec hactenus de discolo sufficiant. Ne sit autem discipulus uiolentus erga magistrū. Violētiæ autem Albinus Albei filius prodeat in exemplum, qui cum esset filius dilectionis, magis uero infelicitatis præcusor, magistro suo Grillo quandoq; balbutienti manus iniecit sceleratas, ac caniciem eius uenerabilem fœdo pedum maculauit accessu. Quæ tāti sceleris cā fuit? quia ad primam aeris impressionē totam nequiuit comprehendere cōstitutionem. Proh dedecus, proh fit infelicis discipuli in caput felicitatis accessus. Tam scelerato Nero gaudeat herede, tam coinquinato Anetus successore. Grillus uero cū Socrate senecæ gaudeat appetitu. Nō est ergo dignus scientia qui sciētiæ insurgit præceptori. Luxuriæ a feruore studeat se discipulus alienare. Quam triplici Satyrici partitione diuiserunt. Quandam in ornatu uestium dicentes consistere. Aliā in coitu. Tertiam uero gulositatis assistricem. Cuiuslibet uero rabie feculenta frequenter nouimus laborare subiectos. Contumelioso coitus appetitu sanguineum lucretii filium, zenonisq; discipulum tota Roma fle-

uit inuiscatum, qui tamen clarissimis ortus fuit natalibus, quãtitatis procerae, & sanguineae qualitatis, mirae siquidem eloquentiae, perspicacis ingenii, sed quotidianis & ultra debitum nuptiis gaudebat; patre poenam deferente, patrimonium enim parentumq; census illicite cõsumebat, cũctisq; zelotipis eminebat. Aleis autem & meretricũ cellulis semper inhiabat. Proprio autem adhuc non destitutus pruritu, postea à parentibus eiectus, tandem ab amicis & consortibus destitutus, à creditoribus undique fatigatus, notis & ignotis furtim studuit assistere, crucis ab angustiis à patre creberrime redemptus, ultimo tamen parentis pecunia redimi non potuit. Cruci ergo adductus eundẽ ad se uenire lacrymis compellebat, osculumq; uoce querula petebat. Pietatis autem motio ad filii petitionem patrem erexit, erectiq; filius nasum morsu secuit acutissimo, dicens, Quare à meis primis erroribus incastigatus euasi? Vt quid magistri mei documentis nõ obediui, sociosq; meos contempsi? Filii patrem necesse est indulgere castigationi, magistrumq; discipulum mores informare. Ecce quãtum detestabilis est meretricum incursus. Est aũt meretrix nonaria inferni ianua, uia iniqtatis, scorpionis percussio, uiscarium scelerum, puteus interitus, & si qua est alterius luxuriae ignominia species qualibet alia grauior, scelereq; deterior. Intritus autem Iacinctinus cunctis patet & Iouinus. Et alibi, meretricis labia fauum distillant, sed absinthium eius nouissima subministrant. Commessationibus & ebrietatibus secunda species luxuriae dotata, permutatim tanq̃ causa ad causatum cum predicta gaudet sustineri. Propter coitũ

enim fit ebrietas relatiue, necnō & cæterorum uiciorū genera. Vinum aūt modicæ sumptum intellectui uidetur conferre acumen, non autē modicæ sumptū rationē perturbat, intellectum hebetat, memoriā eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ad ignorantiam perducit. Vbi.n. ebrietas ibi furor dominatur. ubi furor dominatur, ibi nulla sapientia, sed insipientia peruagatur. Huius autem rationis quotidiana patent exempla & uirtutum detrimenta. Quæ ēt pestis consorte uinoso deterior, quia si studere nequeat, cæteros gimnasiis inhiare uolentes corrodit, errorē litis confouet uel pugnis cæsus opem orat. O qualis permixtio studentibus est cū dissoluto: Eiiciat ergo ab integritate consortii tales prudentum discretio, ordine irregressibili, & hoc tempore determinato. Hæc autem secunda species primæ quandoq; præambula, posterioris autem pedissequaq; appetitiua. O quantum erroris immittit æbrietas in mentem discipuli, nisi fræno sobrietatis castigetur ad unguem. Tertia species luxuriæ est concupiscentia, quæ ornatibus inhiat, parentumq; progeniei maritata consistit, quibus paupertatis tuta facultas cedit inuicta. Hæc autē uestium gaudet uarietate frequenti, earumq; in sigillatione membratim, pectinis beneficio cæsariem polire, & calamistri tortuositate florumq; diuersitate seriatim lasciuire, gulamq; suo fuco perfundere, nouaculæq; frequenti castigationi inhiare, sinum aromatibus adimplere, gemmatis colla monilibus, partorūq; cingulis uentrem castigatum plebi ostendere, rostratis tabulatisq; calceis, ut regina incedere, colloq; elato gutture inflato, supercilio mutilato, oculo impudico, fastosoq;

incessu semicirculariter incedere gaudet. Raris aūt pa rumq; modestis sermonibus ampullari appositisq; ci bariis omnia fastidire, litibus feruientes, probris affi nes cruciatibus ignotos affligere, ultimo raroq; scholis interesse, parumq; prodesse, primo eisdem abesse festi nat. O qualis quantaq; uiciorum est permixtio. Cum quodā tpe me Athenis causa discendi recepissem, Gani medem Pyrrhi dictatoris filiū, omnibus prædictis la borantem inspexi, qui quādoq3 pedulis limbatis, quan doq; caligis maculatis p horā cedrinis tibiis elatus, nu disq; pedibus pcessit, areopagūq;, ut stomacatus impe tiit. Cauteq; sæpissime prouidi, ne mihi insurgeret, qa alienigena eram. Quid plura dicam? ad tantam licet inuitus deuenit inopiam, q ea, quæ prius fastidiendo contempsit, mendicans corrogādo composuerit fortunæ, meatu permutato, sed hæc hactenus dicta sufficiant.

Caput. III

CVm autem discipulus ad pfectionem tendere teneatur affectiuā cām perfectiōis, utpote continuitatis constantiam, prout facultas suppetit menti dinoscatur imprimere. Quid enim in dilectionis opu sculo lucidius constantia? Quid inconstantia nequius? Prima parit, secunda parta dissoluit. Prima procedit, secunda retrocedit. Prima colligit, secunda collecta dispergit. Cum aūt gymnasiis insudare decreuissemus, magistratusq; uicem, dignum duximus obtinere, filiū in constantiæ, immo (ut uerius dicam) ipsammet inconstā tiam fortuna nostris assignabat præceptis imbuendum, qui Satyricis inhiabat præceptis mensurnus, Historio graphis persæpe diurnus, Elegiacis annuus. Rōne ue

ro differendi Aristotelem lamentabatur nocturnus. in editionibus philosophicis mensurmus, duodecimq; tabularum compilationibus quasi instantaneus. Omnibus siquidem in breui extiterat fastiditus. Si uero librorum inspectioni, eorũq; scripturæ aliquantulũ indulsisset, ꝙ plures per horã inspexisset, nulliq; licet breuissimo tpe manus imponeret perficientes, Tandem mercator incepit esse nauigio. Primæ uero noctis spacio nauseæ inhiatũ sentina cogente prouocatus, & demum ponti insultu perterritus inundantis, hortulanus esse cupiebat. Deficiente uero legumine, militiæ se transtulit exercitui. Visis aũt hostiũ incursibus, fuge terga cõmendabat, Cratonisq; studiis tutius inhiabat, cuius semicirculi capacitas multis formidabatur quæstionibus. Superioris uero circuli latitudo zodiaci formata planicie dragmis arrisit septemplicibus. Prima uero literalis protractio quæsiuit utrum cœli empirei dominatio terrenitatis aliqua participe natura possit obfuscari. Secunda, utrum spirituum uitalis seruitus terrenæ fæcis ambitu queat naturæ subsidio denigrari. Tertia autem, an iudaicæ trinæ diuisioni polorum, an Aristotelicæ simplici acquiescendum sit partitioni. Quarta, si Iudaicæ an termini sint ex ipsis, an in ipsis, an quilibet sigillatim. Et si Aristotelicæ cũ partes totius localiter moueantur, quare totũ nõ mouetur. Quinta, cur continua elementorum sit transmutatio, & an eadẽ sunt, quæ primo fuerunt elementa, an alia cõsistant. Sexta, cum unum elementorum contrariũ, ut aqua accidentalẽ accipiat qualitatem, ut caliditatẽ, quare non ignis accidentalem accipiat frigiditatem. Septima, an aliqua zona à nostra

sit habitabilis. Quæ habitantium primæua natiuitas, quis accæssus eorū, qualisq́; recessus permutatio. Circuli uero mappa secundi nouenaria oculos intuentium detinebat inspectione. Quarū prima zodiaci latitudine modificantē cōtinebat circulorū qualitatē inspectiue, colurorumq́; terminos diffinitiue totiusq́; formæ quātitatem progressiue. Secūda, an stellæ fixæ sint in cœlo superiori, an in propriis circulis cōmeantes planetarū ad instar peruagari discernātur. Tertia, an cometæ prodigialiter rubentes, circulariter cū cæteris planetis percurrant, an destructiuæ creaturæ in suū chaos reuertantur, naturæ pmissione naturantis. Quarta, an inferioris naturæ cōplexionata uirtutē siue eclypsim cōtrahant ex planetis, an ex primis generātibus. Si ex planetis, an secundū necessitatē, an secundum euentū. Si uero ex generantibus, cū unum generantiū sit album, & aliud nigrum, quare generatum ex his albū & nigrum non est, & quare generatum quandoq; in extremitatibus assimilatur patri in cæteris parturiēti, quandoque neutri generantium. Quinta, quæ proportio motus ad motū p planetas, & quæ eorū cōnexio. Sexta, cum Saturnus inter planetas sit sæuissimus, Venus q́; benignissimus, an benignitas unius malignitatem retardet alterius ex opposito aduenientis. Septima, cum motus naturaliter frigidus & siccus sit, quare nobis contrarius apparet. Octaua, quæ sit elementorū connexio pportionalis. Nona, quis sit Solis & Lunæ meatus & effectus. Vltima semicirculi planicies pponebat. Cur tremor in terris. Cur cōcremat aera fulgur. Cur maris exundat rabies, Gustusq́; malignus. Quæ sit natura

pennatorũ estiualium in hyeme deficientiũ, & conuersim. Quid grãdinis rotunditas. Niuis plixitas. Nebulæ potentia. An uirtus lapidũ ex cõplexione sit, an ex materia. An adamantina attractio ex cõponentibus simul sit, an ex unius incursu tantum. Quid pluuiæ dulcedo, Putei hyemalis caliditas. Estiualis frigiditas, Visus triplex emissio, Colorumq; concretio. Cum igitur istarum qõnum difficilium solutio animum mutationis non posset adimplere, uxori proposuit subiugari, prædictis postpositis. Visis undiq; uirginibus. in tædiũ ductus parentibus sic respondit, improbo corruptas, lectos detestor aniles. Nil mihi cum torua uirgine, solus ero. Spretisq; prædictis, utpote solutionibus, qõnum difficilibus, Ptolæmei decætero præceptis inquit insistã. Sed signorum gradus planetarumq; discursus sine turris altitudine facili uisu comprehendi non possunt, quid decætero faciã? Miserũ est me esse hominem, utinam humanitatem exuere possem, & asinitatẽ induere, specie hominis permutata. Sit ergo discipuli summa magistratui subiectio, exercitii attentio cum animi beneuolentia & ingenii docilitate, specierum luxuriæ euitatio, felicisq; constantiæ debita professio.

Caput. IIII.

OMnia siquidem superius expedita de scholarium informatione sunt infixa. Nec de eorum sagaci prouisione breuiter est tractandum. Cum ergo humani corporis complexio flegmatæ, sanguine, colera, & melancolia consistat suffulta, ab aliquo prædictorum necesse est quemlibet elicere præeminentiam. Melancolico uero pigriciei timoriq; subiecto

locis secretis, & angulosis strepituq; caretibus, lucisq; & parum recipietibus studere esse oportunū, Saturitatē q; decliuem, serasq; coenas praecauere, Potibusq; mediocribus gaudere ad naturae studium, prout studii desiccatio exegerit, plenaria potus receptione ad mensuram confoueri, ne nimii studii proteruitas phthisim generet, anhelā, thoracisq; strictitudinē. Flegmaticus uero, licet strepitu uigentibus aedibus, lucisq; capacissimis, praeceptis studii potest informari, Poculis plenioribus pōt sustentari, Cibariis omnigenisq; confoueri, Venereoq; accessu (si phas est dicere) mensurnus permolliri deberet. Sanguineus autem, cuius cōplexiōis fauorabiliter ē cōpago, oībus aedibus, uel locis pōt adaptari, quē ludendo saepius nouimus confoueri, grauissimaq; ōne, ꝙ si obliquantibus hirquis parietes solus occilaret. Tamē in hoc semper non est confidendū. Hunc cibariis leuioribus, potibusq; gratissimis dicet hilarari. Colericus uero pallidae effigiei, plerumq; subiectus solitudini supponatur, ne nimii strepitus auditu bilem infundat in totā cohortē, sicq; magistratus uenerabilem laedat maiestatem. O' ꝙ magistratus laesio uitanda est. Hunc coena grandiori nouimus sustentari, potuq; fortiori deliniri. Cauendū est autē, ne litis horror potus administratione istius rabidis mentibus extrahatur. Si aūt qualitates assignare ignorans sit societas, theoricos consulat, seq; sic cognoscat. Pluribus uero mentibus intimatū est Gnotyselithos. Felicisq; discipuli discretio magistratui gaudeat subiici, eumq; metuendo diligat, fidelisq; existat. Nec ei sub picturatae dilectionis obtuitu albinus existat detrahēdo. Quid. n. ētracto

re nequius? Veh magistratus detractori. Etiam si fuerint mille cum eo uenienti magistro assurgat p loco & tpe salutando, caputq; inclinet, eumq; si iubeat assequatur, mansioniq; eius, si possit se inserat cohabitando, ut sic castigatus non solum se remordeat, uerūetiā, si locus affuerit, ad eū confluat inquirēdo. Si autē discipulus magistro suo semp, ut necessarium est, nequeat exhibere præsentiā, tum propter māsionis distātiam, tū pp alterius rei cām, dicticas se mp lateri suo habeat promptiores, cedulas'ue, qbus diligenter imprimat, quod conscientiæ propriæ nouerit intimatū, eiusq; explicite inqrat dubitatum. Cū aūt indiscrepans conueniensq; affuerit connexio cōmensalium annua, uel citior, secūdū ppositū cōmorandi uolūtas, salis lignorumq; in æstate fragmenta, autumnoq; copiam uindemiæ, messæ trituram; in capricorno congeriem carnium, O ꝙ proficiens est sanitatiq; consentaneū, secūdū facultatem in unum componere, ne artocopi mucore anxionarius anhelitum infirmet, & uini insipidi acor cordis secreta confundat, carnium, lanistæ, rancor, salisq; tritura, fætor inclusus, intestina corrūpat, lignorumq; defectus membra contrahat, & quod deterius est, ne assiduis incursibus ingrassetur anxionarius. Magna uero discipuli est cōmoditas, prout facultas suppetit magistratui necessaria exhibere, ne dum eius inhiat executioni rerum uenalium indulgeat comparationi. O ꝙ absurdum est magistratus ægestas. Lotricum aūt uetularum remotio summopere est apprecianda, earumq; accessus ꝙto rarior, tanto salubrior, ne dū uenerit suggerat aliquid inquinatū, uel à mācipio aliqd extrahat

permollito. Quoniã mancipiorum raro inuenitur clementia, rariorq; in agone constantia reperitur. Veh se duceti mãcipio, in quo plenarie cõfidit dominãtis dilectio. Quid est tali fœdius, & qd tãto scelere grauius? Mundum hospitium, suppellex munda, & thoral dealbatũ, mancipii prudentia rerum exitus considerantis, sedulitati dominicæ semper assistentis, decenti uultu sunt componenda. Quid mancipio subtrahente fœdius. Cunctos terreat infelix elimax ab elimãdo dictus nomen ex re contrahens, qui cum Nicostrati munera suscepisset, primo ei uultu seruiuit blandiori, omnia ad nutum administrans, fidelisq; per omnia existens, fideliorem se ꝓmittens, qcquid Nicostrati fidelitas possedit ipsius commissum est infidelitati. Quid plura, cum nequissimi Elimacis infelix prouidẽtia cũcta uidisset sibi suppeditari, carnium alimenta pisciumq; fomẽta, cæterarumq; rerum uenalium commercia cũcta in duplo, ꝙ essent appreciata dominicis auribus intimabat, sicq; totius substantiæ exausit incrementa, Nicostratumq; in summam traxit ægestatem, & creditorum diuturnã exclamationem, Qua nihil amarius menti imprimitur. Veh creditoris insanici. Maxima uero Nicostrati penuria eum in mancipii erroris cognitionẽ perduxit. Tarde uero Elimacem super errore suo conuenit. quo audito statim in contumeliosa uerba prorupit, dominiq; in uisceribus mucronem sepeliuit, & quæ prius obmiserat secũ asportauit, dominicumq; corpus canibus reliquit deuorandum. En quantum detestabilis proditoris impietas scelus perpetrauit. Seruus bilinguis procul expellatur, & ipsius negtia statim depo

natur, licet consanguinitatis proximitate coniūctus existat. Seruorum siquidē crudelitate multos uidimus sociorum incurrere iacturā. Creditoribus autē summā exhibeatur debiti commendatio, dieiq́; præfixæ semp pro posse debiti fiat solutio. Scholari uero, cui pleno cornu copia non arrisit, O quā dulcis est creditoris translatio, affiniumq́; suffragii exhibitio. Prudentis etiam scholaris constantia semper aliquo consorte gaudeat speciali, cui propriā possit detegere conscientiā, qui nubila existente fortuna diligenter subueniat, morboq́; urgente sedulū se exhibeat. Et si tetra mortis caligo affuerit, superstites facultates disponat, si uero uiuus euadat, ab eo possit sustentari, pasci, deliniri & consolari, cubitum duci, diuersis etiam partibus procurari. Vigente aūt ualitudine libellis gaudeant pmutatim, quæstiuncu lis certatim, commendabili recordatione gradatim, castigationis felicitate conuersum, diuersis etiam uariisq́; iocorum generibus dulciter obsequēdo. Sicq́; inter eos mutuæ dilectionis permaneat integritas, ut primæui tpis ros sit instillans, in medio inundans, in fine uero inebrians existat. Quid dulcius, quid præclarius, quid certe melius? præstātis enim amoris nulla fauoris adoptio præstat finem, Inuidia uero si secundum quid euenerit, in discendo uidelicet, gratuita est, simplex aūt ꝓprii autoris consumptiua est. Cum autem parentis mei prouidentia, eius colloquio, ut assolet, diebus paucis ꝑmittens consolari, Athenas studii ob cām me misisset, unicum custodem uitæ meæ inueni, nomine fauonium non à uēto, sed à fauore denominatū. Hic cum me inspexisset itinere fatigatum, diuersa cōsiderantem, creber

rime

rime suspirantem, quæsiuit cuias essem, secumq; me ad duxit curialiter cõsolans, breuiter ingrẽdo si ob studii cãm illuc uenissem, cuiusq; professionis essem, cuiusq; facultatis post triduũ nõia uicorũ ostẽdẽdo, angiportorum, cõfraga dicẽs, hic uigent psagia caldæorũ, Ptolemei nõ latẽs gloria, Aristotelis sincera ueritas, Platonis pbata diuinitas, Zenonis cõcretio, Peribonii dilectio, Pythagoræ pmissio, Homeri ylios, & labor Theseos, Euclidis theoreumata, Daretis porismata, Hypocratis scrutinia. hic uiget Areopagi efficacia, legũ peritia, Ypodromii cõfusa gloria, circi nictoria, palestræ potẽtia, cestus fulminatio, missiliũ elatio, nautarũ, exclamatio, iuuẽtæ pugatio, choreæ conuentio. Cũ ergo hæc & alia multa Fauonii mihi ĩtimasset liberalitas, quænã mihi eẽt facultas quæsiuit, q̃taq; expẽsæ locuti mihi posset sufficere numerositas, cuiusq; disciplinæ esset nihi prõptior mẽtis intẽtio. Oĩbus sibi igitur p ordinem responsis, q̃dã memoria dignũ amicis auribus instillauit, q. s. pcitati pecuniæ diligẽter insistere, quoniam pudori cõsentaneũ est, stultæ commissa dilapidare, cogentaq; necessitate pudore me repatriare confusum. Aliud ẽt noua uia rõnis exorbitãs ppalauit, ut si alicuius disciplinæ me insererẽ, prius diligẽter inspicerẽ, si bonis moribus obediret, liberaliũ artiũq; ubertate titulis polleret, remotaq; oĩ negligẽtia suorũ pmotioni indulgeret, cuiusq; esset pfessionis, ut p triduum eum diligẽter audirẽ, cũctaq; considerarẽ, ut si bonus esset, licet balbutiẽs, nõ tamẽ ab eo discederẽ. Feliciter aũt his & aliis secretis instructus, annis duobus deuiginti Athenis cõualui, qcqd mali exptus, ad boni tamẽ uestiga semper fui anhelãs. Nõ. n. est dignus dulcoris

acumine, q amaritudinis nequit inuiscari grauamine. Herodiani Aristotelisq; disciplinæ semper adhærēs, aliorūq; scintillulas diligēter mēti meæ commendaui. Ne paupertatis facultati præsentis opis deroget simplicitas cōfundat despatio, affligat desolatio, quoddā cunctorū naturæ cōe dignū duximus examini cōmittēdū. Cū āt scholaris ægestas diuerso pcedat ituitu, tū pp affiniū tenacitatē, tū pp eorū inūdātis pcellæ penuriā, tum pp uictrici iuuaminis incōstātiam, tum pp germanæ nubilitatis instantiā, tum pp ipsius primogeniti militiæ nimiā incuriā, tum pp familiaris adustiōis uersutiā, generali stemate perusi dignū duximus cōsulendū. Parentū detestabilis adūca tenacitas precū instātia p mollitur, tædiosisq; affatibus plerūq; dissoluitur, fletibusq; tēpestiuis delinitur, pmissis fallacibus plerūq; excitatur, munusculis affectuosis dissoluitur, adulatione, si tempestiua fuerit perforatur, si minus solidatur, adamātina, licet fuerit exēplari cōmonitu destituitur, aliorū q; rogatibus excitatur. Inūdātis procellæ penuriæ p laboris incremēta pprii obtemperandū est scriptitando, trituras colligēdo, areas mundādo, ad tps seruiendo. Si tamē ingeniosa scribēdi facultas motū coegerit uoluntariū, necessitatis stimulū dignum duximus inhibere. Cauēdū est tamen ne deliciosus mentem exci tet appetitus, lucrumq; eneruet sirenosum, cōiter scribentium prodiga raroq; fidelis defraudet adulatio, familiarisq; sinistra uisu uel auditu ebibat qcquid scribētis dextra permollitur. Glebeonis neqtia, non obstante parentelæ gratia, ꝗtū discendi incōmodū uirtutūq; decrementum mihi cōtulit sub Herodiano militāti. Deficiente plerūq; paterni igniculo more prætaxato mœro

rem cautius duximus mitigare aliqd imprimẽdo, arbitrantes tutius egere uelle, q̃ lõgi laboris itinera repatriãdo inuitus arripere. Affinibus itimauit Glebeonis neqtia me pestiferis scriptorum sedibus imbui, lucroq; seducenti diutius gloriari. Ad malũ plerũq; parentis promptior intentio igne euaporauit intrinseco, solitoq; priuauit subsidio, & priusq̃ exitus acta probasset, nõ declinauit amẽtia, p̃cumq; in nullo ꝑfecit instãtia, post bimatũ delatoris notoria traditio remãsit, sed nõ inulta recessit. Obseqo uitrici, si nequeat cõsolari facultas, minis derogetur, tractuq; tẽpestiuo cõminuatur, ut io cosa ꝑculi docet trãsactio. Germani festinãtis incuria exẽplari mitigetur eulogio, ipsiusq; propingtatis ammonitu corrigatur uersutia uel amentia reprimatur. Germanæ nubilibus annis affini q̃ totius obtẽperãdũ ẽ, ne ꝑ incuriæ uiciũ rosa primula pollice carpatur indigno. O' q̃ sororis cõmẽdanda pudoris ꝑfessio, dolẽdaq; cõtrarii cõmissio ueluti uultũ deturpantis pudore plena pulpæ resecatio. Obtẽperandæ germanitatis insignia scdi Theofrasti simacũ Yconomũ nõ sub silẽtio cõmittẽdũ est, q utroq; parentũ uiã uniuersæ carnis ingresso imminentis infamiæ germanæ cõstãtiã dotis beneficio maritauit, seq; fortunæ meatibus obnixe cõmendauit. Elisiæ marito naufragiis surrepto Symacũ fratrem soror insequebatur Elisia in multis seruiendo, meritorum simulacro cũcta Simaco ministrabat. Nã ꝓpriæ carnis illecebris, dũ deesset facultas secretius florẽ exponebat. Maluit. n. icuriæ uicio clã elisia succũbere q̃ fraternæ fœdus cõstãtiæ se uiua dirũpe. Nec ab iceptis retrograda permãsit quousq; inchoata fine terminauit idoneo. Tenacitatis industriæ rudimẽto adustioni do-

mesticæ succurrēdū est, ne mutuatæ pecuniæ diligētia bilem infundat, alterius causá ue rei afflictus casum conferat. Quicquid sub his fiat cautæ conferendum ē, ne pusilla rerum tenacitas uultum ruboris iudicio in posterum obstipet. Tabulata .n. plærumq; fortia unius scintillulæ læsione ruere dinoscūtur. Quid de caluo mi litc luce sapiæ ꝑdito senserit canicies cognoscatur, qui primæuo militiæ floræ trāsitū faciēdo latēter sub birro amphorā ꝙdā secū detulit, mācipiiq; gratiæ cōmēda uit, statuq; leui ꝑmutato alterius uicē elegit cohortis, de ollaq; fictili cocum cōuenit. Rixe rancorisq; fræno dissoluto indignæ cocus rancorē ꝑferēs caniciē fictili ꝑ cussit, quæ licet postmodū ædera decorata esset, nulli us tamē decætero succi cōnexui pristinum statū potuit reuocare læsionē, ex incursu fictilis ꝓbra sibi simulq; stirpi contrahendo. Sit ergo tuta paupertatis facultas munda, ꝑuoq; cōtēta, icursus uiriliter ꝑferēs, ad summa semper anhelans, oibus obediēs. Et sit prōpta famula tui, & ad loquendum tarda, fidelis in obseqo, integra amore, dulcisq; colloqo, cordis tumorositatæ carēs, quo niā eius oppositū cū eo cōmorari nō appciatur. Licet .n. à multis destituitur laboris retributio, tamē ab ali quo ꝓmerebitur fauoris adoptio. Nōnē i modico plerū q; lapsu cōtingit, qđ annuo neqt ꝓduci circulo, adula toris officio delatorisq; consortio pro loco negocioq; tē poris exterminatis.

Caput. V.

CVm ad magistratus excellentiā bonæ indolis adolescēs uelit ascēdere necessariū est, ut tria genera statuum, quæ in assignatione proba= bilitatis innuit Aristoteles diligēter itelligat. Sūt autē qdā uehemēter obtusi, alii mediocres, tertii excellēter

acuti. Nullũ uero uehementer obtusorum uidimus unꝗ̃ philosophico nectare uehemẽter inebriari. Istis aũt mechanica gaudet maritari, mediocribus politica. Excellẽter uero acutorũ tres inuenimus ꝑtitiones, quorũ qdã sunt excellẽter acuti, alii mediocres, tertii excellẽtissime acuti. excellẽter acutis gaudet Economica, mediocribus uero sub lunari globo physica, apothecariorumq́; practica. Excellẽtissime acutis, quos maxime Aristoteles notos secundũ philosophiã uocat uniuersaliũ ꝑ experimẽta singulariũ arridet cognitio, hæc triuialium domina est, quadriuialiũ potentia, O' ꝗ̃ est felix exhibitio. Mediocritatis tamẽ extrema ꝑtitio bonos ꝑfectosq́;, licet sibi quãdoq; cõparauit cũ sudore, magistratus tamen dotati sunt honore cõsumpto flore iuuẽte. Istis siqdẽ prædictis, hoc modo est ordinandum. Primo, ut sciat qsq; quæ ad tãti nominis ꝑtineant reuerentiã, ut quæ scita sunt exprimere noscat, & ne scriptorum cõmissioni se totaliter cõmittat, ut Lucretius, q cuiuslibet qõnis nodũ præpositæ ingrẽdo, dimisso comitatu cædulis confluebat. Secũdo, ut librorũ copiã suæ acquirat exercitationi, ut cum opus fuerit eos consulat. Nec oĩno eis credat, ut Iugo q Montani sui magistri monitis in tantum cõfisus est, ꝙ omne uerbũ ab ipsius ore, ꝓgressum quaternulis exarabat, & tanꝗ̃ sacrũ existimabat, nil aliud ꝗ̃ magistri uicem in scholis obtinens ꝓdicabat. unde multotiẽs pudore cõfusus inclusus abibat. Quippe miserrimi est ingenii semꝑ inuẽtis & nõ inueniẽdis uti, stultius est magistratus oratiõibus omnino cõfidere, sed primo credendũ est, donec uideatur qd sentiat, postea fingendũ est eundem in docẽdo errasse, ut si forte reperire queat, qd cõmisse obiiciat sedulitati. Tertio, ut quosdam habeat

quos secrete doceat, librosq; legat, aliisq; rudimentis in formet, ut sic intellecta sciat, scitaq; exprimere discat, & expressione sequẽti usum cõpet, usus magisteriũ ꝑpinat, alios nãq; docere est ꝓprie facultati indulgere. Quarto ordinandum est, ut hos aliosq; sibi alliciat, ut cũ oportunitas magistrandi affuerit, eorum intrinseco gaudeat aspectu. Quid turpius q̃ primo inceptiõis tpe solus destitui, ut Flauus, q ob sui generis Imperium gazaeq; dominãtis opulentiã cunctos sibi credidit subiugari. Tpe uero concursus elapso raro repit sodalem qui lege cõductionis adhaesit licet inuitus, minas oigenas regaliter addẽdo. Generositati tamẽ consentaneũ est secundũ duplicẽ ptitionẽ affinitatis magistrãtis saltem ad tps fouere praesentiã. Quinto, ut quorũ gratia coronandus est, in fauore illorũ scholas semper peripateticae obambulet, curialiterq; opponat, ꝓteruiẽtesq; acriter remordeat, diligẽtiusq; ꝓ tpe respondeat, ne si muta fuerit uolũtas, ignorãtiae imputetur caecitati, uel arrogantiae temeritati. Multos siqdẽ ob respõsionis proteruitatẽ speculantiũ licet inuite uidimus ꝑcipitio frui. Nõ.n. discentis interest ꝓbris affatibus & contumeliosis regentẽ incitare. Nec licet summa familiaritate cõiunctus fuerit ipsius docentis secretis, nisi iussus debet inhiare, iussus uero inuite. Nonnẽ Fontini proteruitas Zenocratis scrutinia aperuit edocta publice prius inspexit, seq; magistrari credidit si omnẽ Zenocratis abstulisset Mineruã, qua ablata Zenocrates studere desiit, ablatisq; Fontinus, uti nesciens frenesi laborabat grandiori. ꝓprio ergo discipulus labori confisus alieno nũq̃ inuidebit honori. Cũ aũt dies summae ꝓmotionis affuerit, breui stemate cõpendiosoq; affatu ueneranda commen-

detur sociorū collectio, sicq; ad honoris initialis incre-menta intrepidæ ꝓcedendum est decenti ornatu festiuo apparatu, si facultas suppetat, cunctis uel ad libitum eiusdem saltem professionis splendidæ procurato. Caute tamē considerandū est, cautiusq; inuestigandū ante ma gisterii elationē, ut primi anni decursu ꝓpria possit sustentari si opus fuerit facultate. Turpe est. n. ob reuerentiā tanti nois prima frōte mendicare, ut Strictonius qui oībus ad magisterium ꝑtinentibus uenerabiliter executus, Lucæ cœpit tertia mēdicare tātiq; ausus mox eū pe nituit. Quid mirum quasi instantaneus delusus abscessit tanti honoris fastigia nunq̄ decætero confessus. O q̄ felicis exitus ueneranda est commendatio.

Caput. VI.

EXpeditis his, quæ ad scholarium eruditionem digesta sunt dilucidandi moderatione obseruata, nec angariare lectorem sermonis breuitate curamus, nec dilatione confundere nunq̄ lucidiori stilo, leuioriq; stemate ꝑusi, quoniam non solum discretis, uerū etiam rudibus enigmatis serie postposita commēdatur, nunc ad magistrorum uenerabilem ꝓperandum est ma iestatem. Magistrorum autē talis habeatur diuisio. Tātorum quidam duabus urbibus cæteris fulgentioribus, s. Romæ & Athenis cōmorantur, ulterius nusq̄ procœ dentes, nisi q̄tum fortuna succœdit eis, ut altius uenerē tur. Alii ꝑdictorum omittentes fastigia locorum oppidorum adiacentium, quærunt emolumēta. Tum ꝓp nouercam disciplinæ ægestatē, tum ꝓp natalis patriæ dulcorem renitentē. Tam istorū q̄ aliorum qdā ratione pul chre denoiationis impium assumunt, ut honorificanter. Alii ratione intelligentiæ ignorātia eorum, ne confun-

dantur. Tertii subtilius speculātes pp utriusq; partis incremēta magistralia contrahunt paludamenta. Talium nāq; qcunq; uenustatis assumptæ debitiq; officii uelit emolumenta pseq; in uniuersa morum honestate oportet, ut polleat præclarius, ut sit utiq; in sermone uerax, in iudicio iustus, in consilio puidus & in cōmisso fidelis cōstans in uultu, pius in affatu, uirtutibus insignitus, bonitateq; laudabilis existat. si quid uero contrarii acciderit, humanæ fragilitatis appetitu accidere solet. Cōuersatione ēt sit bonus, Nulla si qdē res est magis perniciosa discipulo uita magistri contumeliosa, infusa. n. uidentur sæpissime confundi ex fœtido uase qa fetidum uas aquas infusas corrumpit. Hæc autē ad aīæ docētis informationē digesta sunt, nunc de cæteris primariis nō dico de primo primis, sed de secundo primis differendū est. Tenetur quoq; doctor eruditus eē, mansuetus, rigidus, antiquus non annis, non negligens, nec arrogās. Sit inq; eruditus, prius. n. oportet ut discat q̄ doceat. Triuii siqdē cōparationē doctrinæ nouimus assistricē. Valde uero absurdū est & iniquum ut imperiti pitis, nouelli antiqs rudesq; præferantur emeritis. Māsuetus. Quoniā quādoq; discipulorum elationem pati oportunū est, ergo māsuetudine utendum est. Magister Franco in immāsuetudine pdeat in exēplū, qui ob discipulorum suorum nobilitate sua utentiū irrefrenabilem arrogantiam laqueo se suspendit. sapientius autē egisset si māsuetudine usus fuisset. Rigidus. In scholarium. n. amplexu rigore frui commodissimum est ut sic errantibus uindictā imponat, sophistarum lites dissoluat, oblatrantes remordeat, obloquentes reprimat, ptertuientes castiget, totāq; determinationem dia-

leticā faciat. Antiquus uero non annis sed perpetua scientia. si uero utrunq; affuerit sanior conditio erit. Non negligens. Quoniā sicut in unoquoq; ope mater inuenitur cōstātia, ita uniuersæ doctrinæ & disciplinæ nouerca est negligentia. Oportunis. n. esset machanicæ deseruire arti q̄ negligentiæ iugo onerari. Non sit arrogans. Quoniā uiuax pauperum scintillula extinguitur magistrantis arrogantia; uoluntasq; discendi diuitibus sequestratur, quoniam arrogantis magistri sedulitas nunq̄ fideliter hominē instruxit, hi sunt qui id quod sciūt humiliter docere cōtemnunt, & quæ rōne sapiunt recte mōstrare nequeunt, quoniā in fastigio positi mentes merentium despiciunt, nec in datorē scientiæ cām referūt. sed ꝓpriā in se respiciunt excellētiā. Hi etiam sunt qui fimbrias dilatant, philateria magnificant, in publicis spectaculis eminentiora sedilia querunt, & ab omnibus rabbi nomine uocari & salutari desiderant. Tales siqdem omnium bonorū collectio iure sedulitatis ablato à se relegabit. Cum aūt bonæ inqsitionis tyro legendi causa scholas intrauerit, rigore intrinsecus assumpto cōsiderandum est, ut auroræ tpe cōtinuo submissa uoce incipiat ore rotundo mediocriter ascendendo, nisi magna urgeat necessitas expectando. Quoniā si magistratus diligentia aliquos ultra debiti tpis spacium expectare præsumpserit, hos siqdem pigriciei mora cōfundit, iræ æq; se rācore comminuet. Cū autē pigriciei discipulus dormitationis artifex magistri nouerit sedulitatem, aut maturius festinabit, aut pudore confusus in huius opprobrium dormitabit. Sed nō faciat ut Assuerus poeta præcipit, quē Dromonis castoris discipuli pigricies nequiuit in risum excitare, eo

uero more quotidiano ad primam stertente, unguibus scabris membratim musicum melos agentibus, oculisq; lippientibus, lucemq; explorantibus matutini laboris, in scholisq; ne res pagatur consortibus aduenie͂tibus sic dicebat. Lucis rubore diei aurore ne adhuc co͂funditur. Illis itaq; nega͂tibus media͂ pte͂ diei creberrime somno lentus expleuit gratias deo agendo, maluit.n. sani capitis habere duricie͂ q͂ insani peritia͂. Si uero meridianae disputationi pleru͂q; adesset, natiuu͂ more͂ excedere nesciens naso uigilante stertebat, affinibusq; ob porcine͂ corrosionis strepitu͂ praebebat fastidia. dum aliqua͂do olera secundas eius delicias hauriret, ora hiatui, lumina somno commisit. Manus uero licet sordida in catino aliquid prendebat, sed sopor ei nociuus extitit dum cibaria in carcerare quaesiuit. ad que͂ fructu͂ maturitatis. O Marciane sociorum charissime creditis hu͂c puenire uestra siqde͂ nouit intentio. Si disserendi ca͂ Meridianus doctor studiu͂ adierit, cauendu͂ est ne sophistico polleat appatu nec tetris moueatur difficultatibus, sed studiosa pmeditatione omnibus armatus intrepidus adeat lites easq; facili me͂te co͂ponat, & illud qd̄ qsq; obiecerit ita memoriae disponat, ut detege͂di tpe a uia ro͂nis non discedat sed ordine co͂petenti enigmata dilucida͂di moderatione assumpta explicite dissoluat. Si uero maxima ut assolet discretoru͂ mentibus co͂tigerit dubitatio in differendo studiis ute͂du͂ est delibera͂do, & qd̄ naturalibus motibus mens exagitata dictauerit conscientiae in crastinu͂ pferendu͂ est. Eode͂q; mo͂ si difficillimu͂ qd quisquis praemeditatus fuerit, discretioni est commenda͂du͂. facilius.n. differe͂do plaeru͂q; difficultatis scintillula inuenitur, q͂ si studii obseruatio͂i co͂mitteretur, quonia͂ no͂

in altero tantũ ſemine ueritas repitur, ut dicit Ariſtoti les. Animaduertendũ eſt ẽt q̃ tribus modis, traditioni bus uti ſolet diſcretorũ cognitio. Nouis ſiqdẽ & inuſi tatis editionibus gloriari, ueteribus tetriſq; diſcipulorũ mẽtes palliari, uetuſtiſſimis tamẽ innouatis & tanq̃ p priis riuis manantibus credẽtiũ intelligentias excitare. Si qs uero horũ diſcipulorũ ſagacitate oblectauerit ar chiſcholari iniungendus eſt, ut uel eis recordationis ſeriẽ fideliter imprimat, uel exarãdi diligentiã commendet. Magnũ ſi quidẽ in his utilitatis fomentũ colligetur. Vt aũt ad magiſtratus apicẽ tpe perueniat diſcipulus ſtu dio cõtinuitatis immorãdũ eſt, receſſuq; ſecretiori licet ſanguineus exiſtat inſiſtendũ eſt, ne ſtrepitus aſſiſtẽtiũ mentẽ hebetet, uel migrantiũ rixa cõfundat intellectũ. nullis uinculis uitales ſpũs impedientibus. Honeſtati.n. cõſentaneum eſt, ut ſecreta rimãdo ſolitarius magiſter exiſtat magis q̃ libellos extrahẽdo cũctis præſentiã ſu am exhibeat. Nõnẽ detractiõis filius magiſtri ſedulita tẽ libros extrahentẽ aſpiciens, quid ingnatũ meditare tur ſ utiq̃. Si uero primæuo tpe magiſtrantis diligentia copiã diſcẽtiũ nõ habuerit, idcirco nõ tepeſcat, nec ſpe depoſita euaneſcat, ſed tãto acrius ſtudiis inſiſtat. ſeq; in cõflictu ſtrẽnue præbeat, ut ſic licet cũ paucis hono rẽ cõtingant. Paucorũ.n. cõſortio multos delinito pro funditatis ſtudio uigente frequẽter uidimus ſtrẽnue in titulari. Nõnẽ theofraſtus ſubtilitatis artifex paucorum ſuffultus ornatu ſpe defraudatus regendi curã obiecit, qd tamẽ incõſulte egit, cõſultius.n. egiſſet ſi ſe ſtudii ob ſeruãtiæ cõmendabile exhibuiſſet. Muneribus tamen magiſtri leõtini diſcretio multorũ ſibi acqſiuit cõſortiũ. Pulchrius.n. ſic degere cẽſuit q̃ diſcẽtiũ cœtu deſtitui.

Pietatis uero ambitu scholariũ rector delinitus discipulorũ corda pauptate degentiũ studioseq́; discentium mulcere tenetur. uidelicet cibariis, calceis, uestibus saltẽ tritis si facultas suppetit, cæterisq́; donatis subueniat consilioq́; ut decet cõcitatiuo. Quæ. n. præclarior naturæ qual ue suauior ꝙ̃ ueris scholaribus erogatio? Preclarius est. n. consouere scholarẽ his in qbus est minima donãtis exhibitio, maxima uero paupis recipiẽtis ꝑmptio, ꝙ̃ histrionũ & meretricũ detestabiles incursus deliniri. Nubila licet quãdoq; fortuna existat, non tamen magistrantis cura desperet, sed semp curialiter se regẽdo incursus uiriliter ꝑferat dulcius expectando. Prob Coriandi pudẽda trãsactio. Si aũt obsestiui tẽporis impulsum deliciarũ loca uisitare placuerit, semp cœtus sui nobiliores, formaq́; eminentiores docentis secũ hẽat discretio, ne quasi destitutus solatio à multis uideatur uel ne in ꝑiculũ excitetur Maronis saltus feliciũ discipulorũ priuari cœtu indoluit. Licet aũt in scholis rigidus existere debeat, tamẽ ingressu salutãdo deuotus ꝑmaneat, in sermone iocũdus transmigrantibus, comes alludẽtibus, fidelis ammonitu cõmorãtibus, castitate cautus affinibus, ne suspirãtis nasi fetorẽ si qs affuerit, amicabilis ebibat affinitas. Extrema p̃sentis uoluminis extat compilatio de magistrãtibus, quos liberalibus nouerca disciplinis egestas fines compulerit inuadere alienas. Et de illis quos natalis patriæ reuocat dulcedo aliquid sub compendio dicamus. Cũ ob ægestatis causam repellẽdæ lucri querat qs odorẽ dulcissimũ, cõsiderãdũ est ut saluo magistratus honore ꝑcitati ꝙ̃tũ queat insistat, uestibus mediocribus inhiet, & scholariũ regimini p̃cipue indulgeat. Puerisq́; primo p̃beat uultũ benignũ, parẽ

tibusq; eorũ benigniorẽ affatũ,docẽdiq; aditũ ſpondeat benigniſſimũ,ut ſic nõ ſolũ puerorũ corda permolliat,uerũ ẽt parentum pecunia extrahat,famamq; efferat,ſcholæ uero iura regaliter defendet,ordine docendi prius edocto putatur. Eiſdẽ ẽt aliqꝫtulum adultis rigidũ ſe exhibeat ipſorũq; ora ad recte loquẽdum cõponat,digitosq; ad ſcribendum cõſtringat,ad legẽdũ oĩno cõformet rigore iuſtitiæ comitãte,ut ſic nõ ſolũ in doctrina,uerũ ẽt in facetia cõueniat. Ludẽdiq; ſpaciũ tẽpeſtiue concedat,docẽdiq; beneficia nullo caſu ſubtrahat. Si uero cõtumacẽ ſuperbumq; inuenerit,dulciter caſtiget,exẽplaq; morũ ꝓponat qbus reprimatur,alioqn parẽtũ aſſenſu uirgis affligatur ut ſic ad unguẽ caſtigatus euadat,ne deſperſatus ĩ ignominiã cadat. Cũ ãt magiſtrãtis dilectio ætate infrigidatos ſtatualesq; ac planeticos ſcholaſtici itroitus habuerit pticipes,ſi correctiõs lima apud eos uti nequerit,ſenio cõſtrctis arridendũ eſt ſtatualibus igemiſcendum planeticisq; fauoris ſimulacro ẽ cõgaudẽdũ Calamiſtratos cirris hirſutis purat,fucoq; perfuſos lachrymis irrigãtibus gulã ꝑfundat. Mollesq; caute eiiciat,ne mẽtis ſuæ reatũ commoti pticipent. Animaduertendũ eſt ẽt ꝙ quorum erogatiõe laborioſum delinitur certamẽ,in illis doctrinalis cõprobetur effectus,rerũ nãqꝫ effectus exhibitione opis declaratur. Ordine aũt cõpetẽti uiciſſim ſunt conuocãdi,ut fideli ſcrutinio pateat qd ſubminiſtrantium labor diurnus erogauerit. Subminiſtrantium.n.curæ nõ ſemꝑ ẽ cõfidẽdũ, quoniã illorum cupiditas fractis aſſibus plerunq; ꝓmollitur,aut ſpe defraudata tẽpeſcit fidelitas,aut ut uideãtur fideles crudeſcit ptãs. Sicuti uero paupertati felici miſericorditer deferendum

est, sic nō minus ipsius eruditionibus attentius est insistendum. Cum āt cœna pauperior affuerit, cōmēsalibus ē eroganda facultas, familiaribus cōplicibusq; uicinitatis inuite porrigēda, ne familiaris uox secreta reuelet detrahendo uel multiplicitatis anus prodiga propinat anui annectēdo. Quid autē anu cōscientia futilius? Pro terua in minimis pcul absit rapacitas, & fama nouerca & adunca tenacitas. Cauēdū est. ēt ne puerorū pul ueri fœculēto plusq̄ triennio ibid ē alludat, licet maxi ma comitū gazæ ue affuerit afflētia, cōfœderataq; amo ris opulētia, nisi honoris pmotio uigeat in amore uel fa cultatum elatio in honore. Cū aūt ob dulcoris patriæ delitias parētumq; uenerabiles aspectus regendi curā qs accepit i natalis soli cōfinio, pōposo affatu insistendū est. Cautæ splēdideq; pcuratiōi uicissim est arridēdū, uestiumq; uarietatæ gaudēdū, quōniā uestis pollimitæ uenustas, anulorumq; insignia, multos aliud q̄ ueritas exigit cogunt obtinere, ornatus fauor, affatusq; lepos, q̄plurimos cōparatos sensu erroneo Homerum ex cedere usu cōpellunt; ordine tamē docendi prætaxato diligēter obseruato. Iocorum quoq; dānosa libido at tentius ablata sit, ut qđ raro cōtingit prouincialis honor famā efferat in tituli cōmendationē. Quāto magis uero uenustatis titulus surrexerit, tāto magis subditorū insistendum est fauori, ut qđ ppri oris neqt efferri tu multibus, ipsorum tempestiuis erogetur affatibus, ut nō solum in morum dulcedine, uerumetiam ppriæ facul tatis acumine commendabilis inspectetur. Cū autem tā morū q̄ facultas in publicū euenerit commēdatio, cauendum est, ne incestus caput obstipet, adulterium ora cōfūdat, illicitæq; malignitatis fœtor famā bonam

denigret, ne rosę uernum emittētes odorē uideātur expirare, & lilia sudore castitatis quæsita decrescere uideātur. Venerabilis Cratonis effigies ꝓpriæ facultatis cōplicibus aliis ēt qui eū unico aspectu attigerant mœroris cām pbuit & incrementū, q castoris in diuersorio ob Eufragiæ uxoris suæ deliciis obdormiuit, amplexādo reptus ē, capillis tractus, uerbere castigatus uulnere laceratus, sale fricatus, urina seruorum perfusus angulis eiectus, trabibus erectus, tandem lassatis tortoribus genitalibus priuatus, sterquilinio suppositus trāseuntibus expositus, plebis abiectio, discipulorū desolatio, cōmilitonum opprobrium, crudumq; ac crudele, miserum ac miserrimum cunctis extitit doloris spectaculumq;, affinitatis gratia parētelæq; gloria in nullo sibi ꝓficientibus. Licet enim prima quādoq; salua fiant indicia, ultima uero alterius saporis inuquinamenta permanebunt. Sed reliqua, Lector optime, desiderantur.

Impressum Venetiis per Melchiorem Sessam & Petrum de Rauanis Socios anno Domini. M. D. xxii. Die 27 nouembris.

REGISTRVM.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. K. Quaterniores omnes.

[illegible]

Benefitts are the greatest band of love, love of remembrance and remembrance of gratitude and all dutifull offices which depend thereon.

